

OP WEG NAAR STUDIELOOPBAANSUCCES

Een meting van de loopbaancompetenties van M. Kuijpers bij de kwetsbare
niveau 2 student op het Graafschap College te Doetinchem

*‘Niet alleen
leren als
student
maar leren
om je eigen
coach te
worden’*

C.A. Derksen

Afstudeer kandidaat	: Carmen Derksen
Adres & postcode	: Zomerweg 2, 6984 AB
Woonplaats	: Doesburg
Studentennummer	: 323945
Email Saxion	: 323945 @student.saxion.nl
Telefoonnummer	
Opleiding	: Human Resource Management (HRM)
(Afstudeer)Richting	: Human Talent Development (HTD)
Afstudeerorganisatie	: Graafschap College
Adres & Postcode	: Slingelaan 1, 7001 AE
Plaats	: Doetinchem
Begeleider Graafschap College	: Helga van den Enk
Afdeling	: Dienst Onderwijs & Innovatie
Functie Begeleider	: Senior beleidsmedewerker
Onderwijsinstelling	: Saxion Hogeschool Academie
Adres & Postcode	: Handelskade 75, 7417 DH
Plaats	: Deventer
Eerste begeleider	: Olof de Graaf
Tweede begeleider	: Ivy Goedegebure

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie 'Op weg naar studieloopbaansucces'. Mijn scriptie is opgesteld ter afronding van de opleiding Human Resource Management aan Saxion Hogescholen te Deventer. Mijn afstudeerrichting is Human Talent Development.

Voorafgaand aan mijn afstudeerperiode heb ik stage gelopen bij de afdeling decanaat op het loopbaanplein en op de vestiging MMS van het Graafschap College te Doetinchem. Tijdens mijn stage kwam ik dagelijks in contact met studenten die het lastig vonden om zelfstandig een bewuste keuze te maken en vervolgstappen te nemen in de studieloopbaan. Tijdens mijn opleiding heb ik al vroegtijdig kennis gemaakt met de loopbaancompetenties van M. Kuijpers. Haar theorie heeft ervoor gezorgd dat de studieloopbaanbegeleiding in het Nederlandse onderwijs anders op kaart is gezet. Ik vind het fascinerend dat zij haar loopbaan is gestart als verpleegkundige en inmiddels werkzaam is als bijzonder hoogleraar 'leeromgeving en leerloopbanen in het (v)mbo aan de open universiteit'.

Mijn interesse in haar theorie werd gewekt nadat ik ontdekte nieuwsgierig te zijn naar het thema studieloopbaansucces. Tijdens mijn stageperiode moest ik in een opdracht ondervinden hoeveel studenten afkomstig van VSO en PrO, de opleiding op het Graafschap College afronden. Door deze opdracht werd ik nieuwsgierig naar de doelgroep en leek het mij interessant om deze doelgroep te betrekken in een afstudeeropdracht. Via mijn stagebegeleider Herman Slag en de Manager van het Loopbaanplein Alex Jansen kwam ik in contact met Helga van den Enk. Zij gaf aan dat zij mij graag wilde begeleiden. Na enig overleg kwamen wij samen uit op een afstudeeropdracht die enorm uitdagend maar ook complex was. Ik wil haar bedanken voor de vele malen overleg die wij hebben gehad. Door haar frisse en nuchtere kijk op bepaalde dingen en haar altijd behulpzame houding, heeft zij mij keer op keer gesteund en dat heeft ertoe bijgedragen dat ik enthousiast bleef en steeds weer doorzette tijdens mijn afstudeerperiode.

Ook wil ik graag mijn eerste begeleider Olof de Graaf bedanken. Met Olof heb ik intense en langdurige gesprekken gevoerd, waarvan ik niet altijd even vrolijk thuis kwam. Toch vond ik door hem een kracht waarvan ik niet wist dat ik deze in mij had. Met name mijn doorzettingsvermogen en mijn wil om deze scriptie tot perfectie te maken. Mijn tweede begeleider Ivy Goedegebure heeft mij enorm geholpen met voor mij het lastigste gedeelte in het onderzoek, werken met het statistiek programma SPSS. Door haar aanwezigheid, haar optimisme en feedback heb ik geleerd om kwantitatief onderzoek goed uit te voeren.

Mijn vriendinnen en familie wil ik bedanken omdat zij een half jaar lang mij hebben gesteund in dit afstudeerproces en altijd mijn verhaal hebben angehooord en waar nodig hun hulp hebben aangeboden. In het bijzonder wil ik mijn klasgenootje Danielle te Vaarwerk bedanken voor de vele momenten samen op school en het regelmatige contact via de WhatsApp. Jos de Jong die ondanks dat hij niet mijn begeleider was tijd voor mij heeft vrijgemaakt en mij heeft geholpen. Marie-Louise Rickhoff mijn mentor die door de jaren heen op de opleiding er altijd voor mij is geweest en ontzettend goed is in het geven van peptalks. Haar peptalks stimuleerde mij enorm.

Mijn scriptie was niet geworden zoals deze nu is als mijn ex stagebegeleider Herman Slag, mijn vriendinnen Denise Mooij, Katja Meijer en mevrouw Elke van Raaij mijn scriptie niet kritische hadden beoordeeld op de taal. Mijn dank is groot!

Ik hoop dat mijn enthousiasme en energie terug te vinden zijn bij het lezen van mijn scriptie en dat u net als ik met plezier op deze scriptie terugkijkt.

Doesburg, 2 juli 2016

Carmen Derksen

Samenvatting

De Wet Passend Onderwijs is op 1 augustus 2014 ingevoerd om *alle studenten* een plek te geven op school welke passend is bij de kwaliteiten van de student. Door de Wet passend onderwijs wordt het mbo bereikbaar voor de kwetsbare student (Van den Enk & Jansen, 2015). De kwetsbare student ondervindt veelal belemmeringen in zijn studieloopbaan waardoor de kans aanwezig is dat hij de school zonder startkwalificatie (niveau 2 diploma) verlaat. Het Graafschap College wil zoveel mogelijk anticiperen op de wet passend onderwijs en stelt daarom de mogelijkheden en de onderwijsbehoefte van de kwetsbare student voorop en niet zijn beperkingen. Het onderzoek naar studiesucces bij kwetsbare studenten is verricht om studieloopbaanbegeleiding te optimaliseren om studiesucces te bereiken. Om de vraag te kunnen beantwoorden is het belangrijk om te weten hoe effectief op dit moment de huidige studieloopbaanbegeleiding is voor de kwetsbare student en of er voldoende in is geïnvesteerd na de komst van de Wet Passend Onderwijs. De onderzoeksvraag luidt:

In hoeverre hebben niveau 2 studenten die afkomstig zijn van VSO en PrO loopbaancompetenties ontwikkeld op basis van de huidige studieloopbaanbegeleiding?

Het onderzoek heeft 3 onderzoeksmethoden: literatuuronderzoek, deskresearch en empirisch onderzoek. In het literatuuronderzoek is onderzocht wat bekend is over (studie)loopbaansucces en wat kenmerkend is aan de kwetsbare student. Door middel van deskresearch is de huidige situatie van studieloopbaanbegeleiding (slb) op het Graafschap College in kaart gebracht. Het empirisch onderzoek is uitgevoerd door het afnemen van een vragenlijst bij de kwetsbare niveau 2 studenten afkomstig van voortgezet speciaal onderwijs (VSO), praktijkonderwijs(PrO) en voortgezet middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en door het afnemen van een vragenlijst bij de slb'ers.

De school heeft haar taak om studenten voor te bereiden op de (studie)loopbaan waarin studenten zelfsturend zijn binnen de (studie)loopbaan en bewuste keuzes kunnen maken. Studenten moeten vanuit het onderwijs richting krijgen om met de onzekerheid en onvoorspelbaarheid van de moderne arbeidsmarkt om te kunnen gaan (Kuijpers, 2012). Het ontwikkelen van loopbaancompetenties heeft een positieve invloed op de ontwikkeling van het zelfbeeld, de studieloopbaan en op zelfsturing van de studenten. Het ontwikkelen van loopbaancompetenties verwerft een arbeidsidentiteit wat zorgt voor minder schooluitval en de kans op (studie)loopbaansucces wordt vergroot (Meijers, Kuijpers & Bakkers, 2006). Niveau 2 studenten, afkomstig van VSO en PrO, zijn kwetsbaar vanwege leer- en/of gedragsproblematiek of hebben psychische problemen waardoor zelfsturing en het ontwikkelen van loopbaancompetenties een lastige opgave is.

Het literatuuronderzoek toont aan dat loopbaancompetenties worden ontwikkeld door de student een praktijk-, vraaggerichte en dialogische leeromgeving aan te bieden (Kuijpers, 2012). Van essentieel belang in de leeromgeving is het voeren van de dialoog met de student. De dialoog is belangrijk voor de stimulatie van zelfsturing (Luken, 2011).

Het empirisch onderzoek meet in hoeverre de kwetsbare niveau 2 studenten loopbaancompetenties hebben ontwikkeld en in hoeverre zij een leeromgeving ervaren die vraag-, praktijkgericht en dialogisch van aard is. De leeromgeving wordt krachtig wanneer deze vraag-, praktijkgericht en dialogisch van aard is. Het onderzoeksresultaat geeft weer dat niveau 2 studenten afkomstig van VSO en PrO nauwelijks loopbaancompetenties hebben ontwikkeld en nauwelijks een leeromgeving ervaren die krachtig is.

De huidige studieloopbaanbegeleiding voor de kwetsbare niveau 2 studenten is op dit moment niet voldoende loopbaangericht en sluit niet geheel beleidsmatig aan bij de visie studentbegeleiding. De loopbaanactiviteiten leveren op dit moment nog onvoldoende resultaten bij de kwetsbare studenten op om loopbaancompetenties te ontwikkelen. Als het Graafschap College haar interne krachten beter bundelt en op verdere professionalisering van de slb'er en op ontwikkeling van de loopbaandialoog inzet, wordt het studieloopbaansucces voor de kwetsbare studenten vergroot.

Het inzetten van een vervolgonderzoek bij alle niveau 2 studenten kan zinvol zijn om te meten hoe effectief de studieloopbaanbegeleiding is.

Inhoudsopgave

VERKLARENDE WOORDENLIJST	7
HOOFDSTUK 1. INLEIDING	8
INLEIDING	8
1.1. ORGANISATIEBESCHRIJVING	8
1.2. OMGEVINGSANALYSE	8
1.2.1 De werking van de wet Passend Onderwijs	8
1.2.2. De kwetsbare student	9
1.3. (STUDIE)LOOPBAAN	9
1.3.1. LOB	9
1.3.2. Studentbegeleiding	10
1.4. AMBITIES	10
1.5. AANLEIDING	11
1.6. PROBLEEMSTELLING	11
1.7. DOELSTELLING	11
1.8. HOOFDVRAAG	11
1.9. DEELVRAGEN	11
HOOFDSTUK 2. THEORETISCH KADER	12
INLEIDING	12
2.1. WAT ZIJN LOOPBAANCOMPETENTIES?	12
INLEIDING	12
2.1.1. Motievenreflectie	12
2.1.2. Kwaliteitenreflectie	12
2.1.3. Werkexploratie	12
2.1.4. Loopbaansturing	13
2.1.5. Netwerken	13
2.1.6. Conclusie deelvraag 1: Wat zijn loopbaancompetenties?	13
2.2. HOE WORDEN LOOPBAANCOMPETENTIES EN EEN ARBEIDSIDENTITEIT ONTWIKKELD?	13
INLEIDING	13
2.2.1. Krachtige leeromgeving	13
2.2.2. Invloed slb'er	14
2.2.3. Invloed van instrumenten	14
2.2.4. Breinresearch	15
2.2.5. Conclusie deelvraag 2: Hoe ontwikkel je loopbaancompetenties en een arbeidsidentiteit?	15
2.3. WELK GEDRAG ZIT ER ONDER LOOPBAANCOMPETENTIES?	15
2.3.1. Gedragsindicatoren	15
2.3.2. Conclusie deelvraag 3: Welk gedrag zit eronder loopbaancompetenties?	17
2.4. WAT IS KENMERKEND AAN DE GROEP Ex VSO EN PrO STUDENTEN?	17
INLEIDING	17
2.4.1. Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO)	17
2.4.2. Autisme spectrumstoornis	17
2.4.3. Attention Deficit Hyperactivity Disorder	18
2.4.4. Oppositional Defiant Disorder	18
2.4.5. PraktijkOnderwijs (PrO)	18
2.4.6. Vanuit VSO en PrO naar het MBO	18
2.4.7. Conclusie deelvraag 4: Wat is kenmerkend aan de groep Ex VSO en PrO studenten?	18
2.5. WAT HEBBEN DE KENMERKEN VAN DE DOELGROEP VOOR EFFECT OP HET ONTWIKKELEN VAN LOOPBAANCOMPETENTIES?	19
INLEIDING	19
2.5.1. Begeleiding kwetsbare studenten met een gedragsstoornis (VSO)	19
2.5.2. Begeleiding kwetsbare studenten met een ontwikkelingsstoornis (VSO)	19
2.5.3. Loopbaanreflectie	20
2.5.4. Loopbaanvorming	20
2.5.5. Netwerken	20

2.5.6. Begeleiding bij de kwetsbare studenten van het ProO.....	20
2.5.7. Loopbaanreflectie.....	20
2.5.8. Loopbaanvorming	21
2.5.9. Netwerken	21
2.5.10. Conclusies deelvraag 5: Wat hebben de kenmerken van de doelgroep voor effect op het ontwikkelen van loopbaancompetenties?.....	21
2.6. CONCEPTUEEL MODEL.....	21
HOOFDSTUK 3. METHODE PRAKTIJKONDERZOEK	24
INLEIDING	24
3.1. Methode empirische deelvragen	24
3.2. De doelgroep studenten	24
3.2.1. Instrument vragenlijst studenten	25
3.2.2. Statistische analyse studenten	26
3.3. Kwalitatief onderzoek (Deskresearch).....	27
3.4. Vragenlijst slb'ers	27
3.5. Betrouwbaarheid en validiteit vragenlijst studenten	27
3.5.1. Vragenlijst slb'ers	29
HOOFDSTUK 4. RESULTATEN	30
INLEIDING	30
4.1. Respons	30
4.1.1. Demografische gegevens onderzoek.....	30
4.1.2. School en opleiding.....	30
4.1.3. Belemmering	31
4.1.4. Bijzonderheden.....	31
4.1.5. Openheid respondenten	31
4.1.6. Betrouwbaarheid.....	31
4.2. RESULTATEN STATISTISCHE ANALYSE	32
INLEIDING	32
4.2.1. Statistische analyse respondenten	32
4.3. FREQUENTIE ANALYSE	34
4.4. VERSCHIL ANALYSE	35
INLEIDING	35
4.4.1. Loopbaancompetenties.....	35
4.4.2. Krachtige leeromgeving	35
4.4.3. Verschilanalyse tussen niveau 2 studenten afkomstig van het VSO en het ProO.....	36
4.5. Enkelvoudige verschilanalyse tussen niveau 2 studenten met of geen stoornis	36
4.6. Resultaten deskresearch	37
4.7. Resultaten vragenlijst slb'ers.....	38
HOOFDSTUK 5. CONCLUSIE.....	40
INLEIDING	40
5.1. Beantwoording empirische deelvragen.....	40
5.1.1. Deelvraag 6:	40
5.1.2. Deelvraag 7:	40
5.1.3. Deelvraag 8:	40
5.1.4. Deelvraag 9:	41
5.1.5. Deelvraag 10:	41
5.2. Conclusie losse items	42
5.3. Beantwoording hoofdvraag	42
5.4. Discussie	43
HOOFDSTUK 6. AANBEVELINGEN	44
INLEIDING	44
6.1. Aanbeveling visie/beleid.....	44

6.2. Plan een Terugkoppelbijeenkomst	45
6.3. Professionalisering slb'er.....	46
6.4. Nameting ontwikkeling loopbaancompetenties en krachtige leeromgeving	47
6.5. Vervolgonderzoek inzetten.....	47
6.6. Implementatieplan	47
6.6.1. Kosten en batenanalyse	48
6.7. Rol Human Talented Development (htd'er).....	49
LITERATUURLIJST	50

BIJLAGEN 54

BIJLAGE 1: E-MAIL AAN DE SLB'ERS	54
BIJLAGE 2: VRAGENLIJST SMELT (2015)	55
BIJLAGE 3: VRAGENLIJST LOOPBAANCOMPETENTIES EN KRACHTIGE LEEROMGEVING.....	57
BIJLAGE 4: E-MAIL NAAR DE SLB'ERS (INVULLEN VRAGENLIJST).....	60
BIJLAGE 5: VRAGENLIJST SLB'ERS	61
BIJLAGE 6: DEMOGRAFISCHE GEGEVENS.....	63
BIJLAGE 7: CRONBACH'S ALPHA	68
<i>Kwaliteitenreflectie</i>	68
<i>Motievenreflectie</i>	68
<i>Werkexploratie</i>	69
<i>Loopbaansturing</i>	70
<i>Netwerken</i>	71
<i>Praktijkgerichtheid</i>	72
<i>Vraaggerichtheid</i>	73
<i>Dialogisch</i>	74
BIJLAGE 8: NORMAALVERDELING GEMIDDELDE.....	76
BIJLAGE 9: LOSGEKOPPELDE ITEMS GEMIDDELDE.....	79
BIJLAGE 10: GEMIDDELDE LOOPBAANCOMPETENTIES EN KRACHTIGE LEEROMGEVING EXPERIMENTELE EN CONTROLEGROEP SAMEN	80
BIJLAGE 11: VERSCHILANALYSE EXPERIMENTELE GROEP VERSUS CONTROLEGROEP	82
BIJLAGE 12: VERSCHILANALYSE VSO STUDENTEN VERSUS PRO STUDENTEN	83
BIJLAGE 13: ANOVA (ENKELVOUDIGE VARIANTIEANALYSE) WEL OF GEEN STOORNIS	84
BIJLAGE 14: EIGEN WERKVERKLARING	85

Verklarende woordenlijst

Beroepsopleidende leerweg (BOL)	: 60% van je studietijd breng je door op school, 40% van je studietijd loop je stage (Graafschap College, 2015).
Beroepsbegeleidende leerweg (BBL)	: 20% van je studietijd breng je door op school, 80% van je studietijd ben je aan het werk (Graafschap College, 2015).
Kwalificatiedossier	: Een dossier waarin staat wat de mbo-student aan het eind van zijn opleiding moet kennen en kunnen. Op basis daarvan maken scholen hun onderwijsprogramma. SBB ontwikkelt en onderhoudt de kwalificatiedossiers. De minister van OCW stelt ze vast (Mboraad, z.j.).
Startkwalificatie	: Dit is een havo, Vwo of mbo niveau 2 diploma of hoger. Een startkwalificatie zorgt voor betere arbeidsmarktkansen.
Voortijdige schoolverlater (VSV'er)	: Een student die van school af gaat zonder niveau 2 diploma (startkwalificatie)

In dit verslag kan hij ook gelezen worden als zij.

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de organisatie beschreven en wordt geanalyseerd wat de impact van de omgeving is op studieloopbaansucces bij kwetsbare studenten. Vervolgens zal de doelstelling van het onderzoek worden beschreven en worden de hoofdvraag en de deelvragen geformuleerd.

1.1. Organisatiebeschrijving

Het Graafschap College is de grootste MBO onderwijsinstelling in regio de Achterhoek. In totaal heeft het Graafschap College ongeveer 9000 leerlingen en 800 medewerkers. Het Graafschap College heeft meerdere vestigingen in Doetinchem, Groenlo en Winterswijk. Het Graafschap College biedt in vier verschillende sectoren onderwijs aan: **economie en dienstverlening, zorg en welzijn, techniek en informatica en educatie en participatie**. De opleidingen zijn te volgen in zowel de beroepsopleidende (BOL) als de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) en worden aangeboden op verschillende opleidingsniveaus (Graafschap College, 2015). Het motto van het Graafschap College is om krachtig onderwijs te bieden in de regio Achterhoek en omstreken. Krachtig onderwijs bereidt vakmensen voor op de arbeidsmarkt, biedt hen mogelijkheden voor doorstroom naar het hbo en zorgt voor een brede algemene maatschappelijke oriëntatie bij studenten (Graafschap College, 2015). Het Graafschap College wil binnen het onderwijs graag bijdragen aan het succes van studenten in hun loopbaan. Het Graafschap College geeft dit vorm door het onderwijs kleinschalig aan te bieden. Daarbij hebben alle locaties een eigen karakter en een eigen sfeer. Het bieden van moderne onderwijsfaciliteiten aan studenten en daarin meegaan met innovaties op het gebied van onderwijs, arbeidsmarkt, bedrijven en instellingen, is een belangrijke spil binnen de onderwijsinstelling (Graafschap College, 2015).

1.2. Omgevingsanalyse

1.2.1 De werking van de wet Passend Onderwijs

Op 1 augustus 2014 is de Wet Passend Onderwijs (Wet PaO) ingevoerd. De wet houdt in dat mbo-instellingen zelf verantwoordelijk zijn voor het vaststellen, organiseren en vormgeven van het ondersteuningsaanbod. De overheid wil met de invoering van de wet bereiken dat *alle studenten* een plek krijgen op een school die past bij de kwaliteiten en mogelijkheden van de student. De overheid vindt dat de mogelijkheden en de onderwijsbehoefte van studenten bepalend moeten zijn binnen het onderwijs en de nadruk niet moet liggen op de beperkingen. Elke student moet in het onderwijs het beste uit zichzelf naar boven kunnen halen. Dit betekent voor de kwetsbare studenten dat de mbo instellingen extra hulp moeten bieden (Rijksoverheid, z.j.). Kwetsbare studenten zijn studenten die instromen op een niveau 2 opleiding nadat zij van Voortgezet Speciaal Onderwijs(VSO) en Praktijk Onderwijs (PrO) afkomen (ROC van Flevoland, z.j.).

In de Wet PaO staat centraal dat studenten ondersteuning krijgen wanneer zij problemen ondervinden tijdens hun studie. Er wordt in de wet onderscheid gemaakt tussen twee verschillende niveaus van ondersteuning; de basis ondersteuning en de extra ondersteuning. De basisondersteuning is de ondersteuning die het Graafschap College aan alle studenten moet kunnen bieden. Per onderwijsinstelling kan de basisondersteuning verschillen. De regel is echter dat de basisondersteuning binnen en (vaak ook) door de onderwijsteams wordt aangeboden (Eimers, Roelofs, Walraven & Wolbers, 2015). De extra ondersteuning omvat ondersteuningsmogelijkheden die de mbo-instelling op maat aanbiedt. Wat onder extra ondersteuning wordt verstaan kan per onderwijsinstelling verschillen. Vaak gaat het om tweedelijsbegeleiding op individueel of groepsniveau. De tweedelijsbegeleiding kan bijvoorbeeld door een decaan uitgevoerd worden. De studenten kunnen ook begeleid worden door interne of externe deskundigen (Eimers et al., 2015).

De basisondersteuning vanuit het Graafschap College vindt plaats binnen de onderwijsteams (opleidingsmanagers, docenten en tevens studieloopbaanbegeleiders). Door middel van basisondersteuning behaalt naar schatting 80 procent van de studenten een diploma. Zij doorlopen de schoolloopbaan succesvol (Graafschap College, 2013).

Door de Wet PaO wordt het mbo steeds bereikbaarder voor de kwetsbare studenten (Graafschap College, 2013). De kwetsbare student ondervindt meer belemmeringen in zijn studieloopbaan. Het Graafschap College wil dat de kwetsbare studenten, met behulp van de basisondersteuning de schoolloopbaan succesvol doorlopen en met diploma de school verlaten.

1.2.2. De kwetsbare student

Een van de groepen jongeren die kwetsbaar genoemd kunnen worden zijn studenten die instromen op een niveau 2 opleiding, nadat zij van voortgezet speciaal onderwijs (VSO) en praktijkonderwijs (PrO) afkomen. Deze studenten hebben vaak een beperking in de vorm van leer- en/of gedragsproblematiek. De studenten hebben vaak ook een specifieke indicatie, zoals een handicap of een chronische ziekte (ROC van Flevoland, z.j.).

1.3. (Studie)loopbaan

Er zijn diverse definities van het begrip loopbaan, maar in dit hoofdstuk wordt de definitie zoals hij is vastgelegd door Savickas (2005) gehanteerd. Savickas (2005) definieert een loopbaan als 'a subjective construction that imposes personal meaning on past memories, present experiences and future aspirations by weaving them into a life theme that patterns the individual's work life' (Savickas, 2005, p.43). De loopbaan wordt door Savickas niet gezien als een optelsom van ervaringen maar als een ontwikkeling van keuzes die het individu maakt in zijn loopbaan.

Door de economische en dynamische ontwikkelingen is de loopbaan tegenwoordig flexibel, veelzijdig en aangepast (Hall, geciteerd in Kuijpers, 2012, p.11). Deze loopbaan wordt ook wel de boundaryless career genoemd. Dit begrip geeft weer dat mensen veranderen van werk en werkplek (Defillippi & Arthur, geciteerd in Kuijpers, 2012).

In de moderne arbeidsmarkt vragen werkgevers van hun medewerkers steeds meer employability (inzetbaarheid). Employability is de toenemende noodzaak voor werknemers om werk te behouden en/of nieuw werk te vinden, door optimaal gebruik te maken van eigen competenties (Post, 2013). Om optimaal te kunnen blijven functioneren moeten medewerkers hun competenties en employability op peil houden. Dit kan alleen wanneer medewerkers blijven leren en zelf zorgen voor ontwikkeling. Medewerkers zijn dan waardevol voor de organisatie en blijven daardoor inzetbaar (Van dam, Van der Heijden & Schyns, 2006). De toekomstige beroepsoefenaar moet in staat zijn om flexibel en zelfsturend te zijn, wil hij zich staande houden op de moderne arbeidsmarkt (Luken, 2009).

Studenten moeten vanuit het onderwijs richting krijgen om met de onzekerheid en onvoorspelbaarheid van de moderne arbeidsmarkt om te kunnen gaan (Kuijpers, 2012). Mbo-instellingen hebben de taak om studenten voor te bereiden op de (studie)loopbaan (Kuijpers, 2012). Dit betekent dat mbo-instellingen studenten in staat moeten kunnen stellen, om zelf de (studie)loopbaan te sturen en bewuste keuzes te maken. Om ervoor te zorgen dat de student zelfsturend wordt binnen zijn (studie)loopbaan, is het belangrijk dat de student loopbaancompetenties ontwikkelt en een arbeidsidentiteit verwerft (Meijers, Kuijpers & Winters, 2010). De loopbaancompetenties zijn niet aan een bepaald beroep of functie gebonden, maar dienen ontwikkeld te worden om zelf de verantwoordelijkheid voor de loopbaan te kunnen nemen (Meijers, Kuijpers & Winters, 2010). De loopbaancompetenties zijn: *kwaliteitenreflectie, motievenreflectie, werkexploratie, loopbaansturing en netwerken* (Kuijpers, 2012).

Binnen het onderwijs kan het begrip arbeidsidentiteit gedefinieerd worden als: 'het vertrouwen van de student in de passendheid van het werk waarvoor hij wordt opgeleid, op basis van een realistisch beeld van zichzelf en werk' (Luken, 2011, p.8). Het ontwikkelen van een arbeidsidentiteit draagt bij aan de leermotivatie en de kans wordt kleiner dat de student een voortijdige schoolverlater wordt. Onderzoek van Meijers, Kuijpers en Bakkers (2006) toont aan dat er een sterke samenhang is tussen een goed ontwikkelde arbeidsidentiteit en uitvaldreiging. Hoe sterker de arbeidsidentiteit des te minder het voornemen om met de opleiding te stoppen.

Het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het verwerven van een arbeidsidentiteit, heeft een positieve invloed op de ontwikkeling van het zelfbeeld, de studieloopbaan, zelfsturing en is gerelateerd aan de kenmerken van de moderne arbeidsmarkt (Kuijpers, 2012). Als studenten in staat zijn om zelfsturing te geven aan de studieloopbaan en leren hoe ze bewuste keuzes kunnen maken wordt studieloopbaansucces gerealiseerd (Kuijpers, 2012).

1.3.1. LOB

Het verzorgen van loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB) aan studenten in het mbo is een wettelijke plicht (Ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap, 2010, P.14). Onderzoek van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2010) toont aan dat: 'LOB onvoldoende wordt ingezet om studenten vaardigheden bij te brengen waarmee goede studie- en beroepskeuzes kunnen maken en hun loopbaan ook op latere leeftijd vorm kunnen geven'. In augustus 2016 gaat het kwalificatiedossier, waarbinnen Loopbaan en Burgerschap als verplichte eis is vastgesteld in werking. Het kwalificatiedossier geeft vorm aan de beroepseisen van studenten in het mbo.

De studenten moeten bepaalde vaardigheden hebben om aan de beroepseisen te voldoen om het diploma te halen (Mbo-raad.nl, z.j.). Mbo-instellingen hebben de verplichting om aandacht te besteden aan de kwalificatie-eisen van Loopbaan en Burgerschap. Door LOB krijgt de student inzicht in zijn eigen kwaliteiten, mogelijkheden, waarden en motieven. De student leert zich te oriënteren op de arbeidsmarkt en kan mogelijk doorstromen naar een hoger niveau of naar een vervolgopleiding (Mbo-raad.nl, z.j.).

In het LOB programma is het belangrijk dat loopbaancompetenties worden opgenomen (Schut, Kuijpers & Lamé, 2013). Kuijpers (2012) stelt hierbij vast, dat docenten en studieloopbaanbegeleiders zich voortdurend zullen moeten professionaliseren om hun beroep adequaat te kunnen blijven uitvoeren in de veranderende maatschappij. Studenten kunnen dan werken aan het realiseren van duurzaam loopbaansucces. Rickhoff & Venselaar (2014) verwoorden duurzaam loopbaansucces als: 'de mate waarin een student acties onderneemt en effectief gedrag vertoont, waardoor hij gedurende zijn loopbaan aan het werk blijft en zijn persoonlijke waarden en doelen in het werk kan verwezenlijken' (Rickhoff & Venselaar, geciteerd in Smelt, 2015, p.8).

1.3.2. Studentbegeleiding

De studentbegeleiding wordt door het Graafschap College omschreven als 'het scheppen van condities en het ondernemen van activiteiten die erop gericht zijn dat studenten, zowel individueel als in groepsverband, optimaal kunnen profiteren van het gehele aanbod van het Graafschap College met als doel de opleiding zo succesvol en zo kort mogelijk te doorlopen met diplomering dan wel toekomstperspectief tot gevolg' (Graafschap College, 2013, p.3). Het Graafschap College heeft één visie gericht op de studentbegeleiding. De studentbegeleiding kent 3 lijnen begeleiding, waaronder de eerstelijnsbegeleiding die uitgevoerd wordt door bekwame docenten en de studieloopbaanbegeleiders (Graafschap College, 2013).

Studieloopbaanbegeleiding is een integraal onderdeel van de opleiding en is gericht op:

- Begeleiding bij het maken van studie en beroepskeuzes
- Monitoring en stimuleren van de persoonlijke en beroepsmatige ontwikkeling van de student
- Leren sturing te geven aan de eigen opleiding en toekomstige loopbaan
- Het bewaken van de studievoortgang van de student

(Graafschap College, 2013, p.8).

1.4. Ambities

Het Graafschap College heeft als visie om op te komen voor de kwetsbare studenten (Graafschap College, 2013). Belangrijk is om de eisen van de arbeidsmarkt en de mogelijkheden van de doelgroep zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Het Graafschap College is hier medeverantwoordelijk voor. Het beleid is gericht op maximaal en duurzaam studiesucces en niet alleen op de gecalculeerde studiewaarde en hetgeen de overheid vraagt van het Graafschap College, waaronder het verminderen van de schooluitval, een goed diplomaresultaat en de rendementscijfers van de school en opleiding. Omdat het Graafschap College het belang van de kwetsbare student zwaar laat meewegen gaat dit soms ten koste van het rendement van opleidingen (H. van den Enk, persoonlijke communicatie, 18 maart 2016). Voor de kwetsbare studenten is de toegang tot een van de weinige mbo-instellingen van de Achterhoek belangrijk. Reizen naar een buiten de regio gelegen mbo-instelling vormt voor de kwetsbare groep studenten een extra drempel, wat vermeden dient te worden. Door de invoering van de Wet Passend Onderwijs zijn er in de studentbegeleiding in 2014 al verschillende zaken aangepast, waaronder het verbeteren van de kwaliteit van de didactische- en pedagogische vaardigheden van docenten, het intakeproces voor studenten en het inzichtelijk maken van de tweedelijnsbegeleiding en zorgstructuur.

1.5. Aanleiding

Uit het evaluatierapport (Van den Enk & Jansen) 'Alleen onderwijs dat past is goed onderwijs' van het Graafschap College is gebleken dat binnen de studieloopbaanbegeleiding met name naar de verdeling en de inhoud van de begeleidingsinstrumenten moet worden gekeken. De begeleidingsinstrumenten binnen de studieloopbaanbegeleiding zijn het loopbaangesprek en het LOB-uur.

De student moet door middel van studieloopbaanbegeleiding loopbaancompetenties ontwikkelen (Schut et al., 2013) Het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het verwerven van een arbeidsidentiteit draagt bij aan de leermotivatie. Hierdoor wordt de kans kleiner dat de student voortijdig de school verlaat (VSV'er) (Meijers, Kuijpers & Bakker, 2006). Wanneer de student loopbaancompetenties heeft ontwikkeld en zijn diploma heeft behaald, is het hoofddoel van de studieloopbaanbegeleiding op het Graafschap College bereikt.

Een van de vragen uit het evaluatierapport 'Alleen onderwijs dat past is goed onderwijs' van het Graafschap College is: is de basisondersteuning voor niveau 2 studenten afkomstig van VSO en PrO voldoende om studiesucces te bereiken en in hoeverre hebben ze baat bij meer studieloopbaanbegeleiding en/of hogere kwaliteit van studieloopbaanbegeleiding? (H. van den Enk, persoonlijke communicatie, 18 maart 2016).

1.6. Probleemstelling

Het Graafschap College heeft de ambitie om maximaal studiesucces voor alle studenten te bereiken. Dit is extra belangrijk bij de kwetsbare groep studenten. Het realiseren van maximaal studiesucces voor de kwetsbare student kan bereikt worden door het inzetten van studieloopbaanbegeleiding. Op dit moment is nog niet duidelijk of de studieloopbaanbegeleiding effectief wordt ingezet om loopbaancompetenties bij de kwetsbare niveau 2 studenten, afkomstig van VSO en PrO, te ontwikkelen. De ontwikkeling van de loopbaancompetenties is nodig om zelfsturing aan te kunnen brengen om duurzaam (studie)loopbaansucces te bereiken.

1.7. Doelstelling

Een meting kan de huidige situatie van studieloopbaanbegeleiding voor de kwetsbare studenten in kaart brengen. Er wordt gemeten in welke mate de doelgroep loopbaancompetenties heeft ontwikkeld. Het resultaat van de meting biedt uitkomst voor het Graafschap College om te bepalen in hoeverre beleidsontwikkeling voor effectief studieloopbaanbegeleiding nodig is voor de doelgroep. Deze scriptie levert het Graafschap College een adviesrapport op, welke weergeeft in hoeverre de doelgroep de verschillende loopbaancompetenties heeft ontwikkeld. Ook geeft dit adviesrapport aan waar verbetering nodig is om studiesucces te bereiken voor de kwetsbare student.

1.8. Hoofdvraag

In hoeverre hebben niveau 2 studenten die afkomstig zijn van VSO en PrO loopbaancompetenties ontwikkeld op basis van de huidige studieloopbaanbegeleiding?

1.9. Deelvragen

<i>Theoretische deelvragen</i>
1. <i>Wat zijn loopbaancompetenties?</i>
2. <i>Hoe worden loopbaancompetenties en een arbeidsidentiteit ontwikkeld?</i>
3. <i>Welk gedrag zit er onder loopbaancompetenties?</i>
4. <i>Wat is kenmerkend aan de groep Ex VSO en PrO studenten?</i>
5. <i>Wat betekenen de kenmerken van de doelgroep voor het ontwikkelen van loopbaancompetenties?</i>

Inleiding

In het tweede hoofdstuk staat het theoretisch kader centraal. Het hoofdstuk vormt een wezenlijk onderdeel voor de beantwoording van de onderzoeksvraag. Vragen als: wat zijn loopbaancompetenties, hoe worden loopbaancompetenties en een arbeidsidentiteit ontwikkeld, welk gedrag zit er onder het ontwikkelen van loopbaancompetenties, wat is kenmerkend aan de groep ex VSO en PrO studenten en wat betekenen deze kenmerken bij het ontwikkelen van loopbaancompetenties, worden vanuit de literatuur behandeld. In de laatste paragraaf staat het conceptueel model. In het conceptueel model staan de verbanden die in deze scriptie worden onderzocht.

2.1. Wat zijn Loopbaancompetenties?

Inleiding

In hoofdstuk 1 paragraaf 1.3 kwamen de loopbaancompetenties van Marinka Kuijpers aan bod. In deze paragraaf worden de loopbaancompetenties uitgelegd. Door onderzoek naar loopbaanontwikkeling is vastgesteld dat de loopbaancompetenties van Marinka Kuijpers onderdeel zijn van studieloopbaansucces (Kuijpers, 2003).

2.1.1. Motievenreflectie

Motievenreflectie staat voor het nadenken over wensen en waarden die van belang zijn voor je eigen loopbaan. Het bewust worden van datgene wat belangrijk is in het leven, waar je voldoening uithaalt en wat nodig is om met plezier te kunnen werken. Motievenreflectie is datgene waar de student voor staat, met betrekking tot het beschouwen van de wensen en waarden die van belang zijn voor de loopbaan. Deze waarden uit zich vaak in leefregels. Voorbeelden van leefregels kunnen zijn: wees behulpzaam, kom op voor je eigen belangen of geniet en maak plezier (Kuijpers, 2007). Deze waarden zijn van essentieel belang om een arbeidsidentiteit te kunnen ontwikkelen (Kuijpers, 2012).

2.1.2. Kwaliteitenreflectie

Kwaliteitenreflectie is het nadenken over wat je kunt en niet kunt, waarbij de student nadenkt over de aspecten die hij kan gebruiken in zijn loopbaan. Het vragen van feedback aan anderen kan de student inzicht geven in zijn kwaliteiten. Reflecteren op eigenschappen, competenties en vaardigheden is de grondhouding binnen de kwaliteitenreflectie (Kuijpers, 2005). Binnen de kwaliteitenreflectie gaat het erom hoe de sterke kanten van de student in verschillende situaties worden ingezet (Kuijpers, 2012).

Het ontwikkelen van de loopbaancompetentie motieven en kwaliteitenreflectie vindt plaats in verschillende fases. De eerste fase is: betekenis kunnen geven aan een (werk gerelateerde) ervaring die er voor de student toe doet. Iets waar hij of zij trots op is, blij of boos van wordt of waar de emotie, spanning (hoog) opliep. Binnen deze ervaring is het van belang dat de student gaat reflecteren en dat een zelfbeeld ontwikkeld wordt. In de tweede fase mag de student aangeven wat hij of zij belangrijk vond, interessant of juist vervelend. In de derde fase wordt de rode draad zichtbaar. De student achterhaalt zijn kwaliteiten door te onderzoeken waar hij (bijna) altijd goed in is of wat hij echt belangrijk vindt en wat er toe doet. Het steeds opdoen van nieuwe ervaringen creëert een goed zelfbeeld (Kuijpers, 2012).

Loopbaanleren heeft naast een reflectiecomponent ook een zelfsturingscomponent. De zelfsturingscomponent komt vooral tot uiting in de loopbaancompetenties werkexploratie en loopbaansturing (Kuijpers, 2012).

2.1.3. Werkexploratie

Werkexploratie staat vooral voor het onderzoeken van werk door bijvoorbeeld het lopen van stages (Kuijpers, 2012). Door het werk en de stagewerkzaamheden kan ondervonden worden of de persoonlijke waarden van de student overeenkomen met de normen en waarden van werk. Ook kan hij onderzoeken of de kwaliteiten waarover hij beschikt, aansluiten bij de ontwikkelingen die in het werk voorkomen (Kuijpers, 2005).

2.1.4. Loopbaansturing

Loopbaansturing staat vooral in het teken van kansen creëren en niet zozeer op het ontdekken van kansen. Het gaat hier om het maken van keuzes en het nemen van acties om werk en leren op elkaar af te stemmen. Dit moet passen bij de kwaliteiten, motieven en de uitdagingen in het werk (Oomen, Van den Dungen, Pijls & Egelie, 2012). Een concrete actie moet wel haalbaar zijn, voldoende uitdaging bevatten en het liefste de volgende dag uitgevoerd kunnen worden (Kuijpers, 2012). Binnen deze actie gaat het erom dat de student leerervaring opdoet die mogelijkheden kan bieden voor de toekomst. Juiste begeleiding ondersteunt de student bij het onderhandelen over de loopbaanmogelijkheden en zich hierin te profileren (Kuijpers, 2012).

2.1.5. Netwerken

De laatste variant van de loopbaancompetenties is netwerken. Netwerken is het opbouwen en onderhouden van contacten met anderen in de school of werkomgeving. De contacten moeten gericht zijn op loopbaanontwikkeling (Oomen et al., 2012). Het hebben van een netwerk en hoe goed je deze contacten in kunt zetten bij een loopbaanprobleem, heeft te maken met de kwantiteit (voldoende aantallen) en kwaliteit (relevantie, beslissingsbevoegdheid) (Kuijpers, 2012).

2.1.6. Conclusie deelvraag 1: Wat zijn loopbaancompetenties?

De student kan door middel van capaciteitenreflectie en motievenreflectie achterhalen wat zijn talent(en) en passie(s) zijn. Door werkexploratie kan hij zijn werkplek onderzoeken en ervaren. Bij de loopbaancompetentie loopbaansturing onderneemt de student actie(s) en bij netwerken gaat hij in gesprek met mensen die belangrijk kunnen zijn voor de (studie)loopbaan (Lob4mbo, 2015).

2.2. Hoe worden loopbaancompetenties en een arbeidsidentiteit ontwikkeld?

Inleiding

Hierboven is uitgelegd wat de vijftal loopbaancompetenties inhouden en waarom zij belangrijk zijn om studieloopbaansucces te bereiken. In deze paragraaf wordt beschreven wat de student nodig heeft om de loopbaancompetenties en een arbeidsidentiteit te ontwikkelen. Er zijn bepaalde voorwaarden en kanttekeningen met elkaar verbonden om loopbaancompetenties te kunnen ontwikkelen en een arbeidsidentiteit te krijgen. Deze worden hieronder verder toegelicht.

2.2.1. Krachtige leeromgeving

Uit onderzoek van Kuijpers (2012) blijkt dat loopbaancompetenties ontstaan in een loopbaan gerichte leeromgeving. Voor het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het verwerven van een arbeidsidentiteit is de loopbaandialoog van wezenlijk belang. De loopbaandialoog (loopbaangesprek) moet zowel aanwezig zijn op school als in de praktijk. De loopbaandialoog vormt de relatie tussen de ervaringen van de studenten in school en daarbuiten. De loopbaandialoog draagt in wezen bij aan loopbaanreflectie (d.i. motieven en kwaliteitenreflectie) maar ook aan loopbaanvorming (d.i. werkexploratie en loopbaansturing) en netwerken (Kuijpers, 2012). Een krachtige leeromgeving staat niet op zichzelf. De krachtige leeromgeving ontstaat alleen wanneer de student de kans krijgt om op school en in de praktijk een dialoog te voeren met de slb'er of begeleider over de loopbaan. Daar hoort bij dat de leeromgeving vraaggericht en praktijkgericht moet zijn (Meijers et al., 2006).

De krachtige leeromgeving wordt vraaggericht als de student medezeggenschap krijgt in het leerproces. Voornamelijk wanneer de student keuzemogelijkheden krijgt aangeboden, zowel op school als in de praktijk (Meijers et al., 2006).

De krachtige leeromgeving wordt praktijkgericht als de student de keuze krijgt om vele maar ook verschillende stages te lopen. Als de krachtige leeromgeving praktijkgericht is, draagt dit meer bij aan het verwerven van loopbaancompetenties dan wanneer de omgeving vraaggericht is. Door het lopen van stages kan de student de loopbaan beter in banen leiden. De student ontwikkelt de loopbaancompetentie loopbaanvorming en netwerken. Studenten die stage lopen reflecteren niet vaker op de loopbaan dan studenten die geen stage lopen.

De loopbaandialoog blijft centraal om te kunnen reflecteren op ervaringen en situaties in de school en in de praktijk (Meijers et al., 2006).

Het verwerven van een arbeidsidentiteit ontstaat vooral wanneer de student zijn arbeidsmogelijkheden onderzoekt. Als de student zijn arbeidsmogelijkheden onderzoekt kan hij bewuste keuzes maken betreffende de (studie)-loopbaan. Onderzoek van de student naar arbeidsmogelijkheden komt vooral aan de orde in de loopbaancompetentie werkexploratie en loopbaanvorming. De loopbaancompetenties, motievenreflectie, kwaliteitenreflectie en netwerken helpen ook mee aan het verwerven van een arbeidsidentiteit (Meijers et al., 2006).

2.2.2. Invloed slb'er

De slb'er speelt een grote rol bij de ontwikkeling van loopbaancompetenties en het verwerven van een arbeidsidentiteit. Er moet sprake zijn van kwalitatief goede slb'ers. Een goede slb'er neemt in een loopbaangesprek, of beter gezegd in de loopbaandialoog de rol van een coach op zich (Meijers et al., 2010).

Uitgangspunt voor een dialogisch gesprek is, dat er vertrouwen tussen de student en de slb'er moet zijn (Bardick, Bernes, Magnusson & Witko, geciteerd in Meijers & Kuijpers, 2007). De slb'er moet zicht hebben op de kwaliteit van de student, moet inzien waar de talenten liggen en waar de student deze talenten wil benutten. Wil de slb'er inzicht krijgen in de talenten van de student, dan is het belangrijk dat de slb'er zijn eigen kwaliteiten en talenten ook herkent. De slb'er is tenslotte het rolmodel als het gaat om reflecteren (Mittendorf, z.j.).

Juist het voeren van een dialoog met de student is belangrijk voor de stimulatie van zelfsturing. De begeleiding wordt meer loopbaangericht als het een doorlopend leerproces wordt en niet een eenmalige keuze, zoals het kiezen van een studierichting of in welke mate een student wel of niet een opdracht behaald heeft (Meijers & Kuijpers, 2007).

Uit onderzoek van Meijers (2013) is gebleken, dat de huidige gespreksvoering tussen studenten en slb'ers op het mbo nauwelijks dialogische van aard is, waardoor de gespreksvoering geen reële invloed heeft op studenten en de studieloopbaan en dit juist belangrijk is om de reflectieve leerprocessen op gang te brengen (Meijers & Wardekker, geciteerd in Meijers et al., 2010). In de huidige gespreksvoering met de studenten is vaak de docent of de slb'er grotendeels aan het woord. In het gesprek wordt er niet *met* de student gepraat, maar eerder *over* de student (Meijers, 2013).

Uit onderzoek van Oomen en Luken (2013) blijkt, dat studenten effectiever reflecteren als de dialoog regelmatig plaatsvindt, maar niet te vaak. Hierdoor heeft de student de kans om zich meer te kunnen richten op betekenisvolle ervaringen, ook omdat studenten hier dan de tijd voor krijgen. Naast het voeren van de dialoog, waarderen studenten ook het krijgen van feedback van medestudenten. De feedback verkregen van studenten, leert hun meer over zichzelf (Oomen & Luken, 2013). Luken (2011) vindt dat de dialoog van essentieel belang is in de begeleiding. Belangrijker dan het bieden van de praktijk en keuzegerichtheid binnen de krachtige leeromgeving.

2.2.3. Invloed van instrumenten

Het gebruik van LOB-instrumenten wat moet leiden naar een dialoog over de loopbaanwensen van de student, komt niet tot zijn recht. De gebruikte instrumenten zorgen er voor dat controle op het verloop van de studieloopbaan wordt uitgeoefend door de begeleiders. Studenten zien niet het nut en noodzaak van de LOB-instrumenten in. Studenten hebben zelfs een hekel aan de persoonlijke ontwikkelingsplannen (POP) en portfolio's die zij voorgeschoteld krijgen (Mittendorff, Jochems, Meijers & Den Brok, geciteerd in Meijers, 2013). Instrumenten die wel tot recht komen zijn vaak door de studenten zelf gekozen (Schut et al., 2013). Het aanbieden van reflectie kan teruggebracht, maar in kwaliteit verbeterd worden. Dit kan door onderscheid te maken tussen productieve en improductieve vormen van denken (Luken, 2011). Een student aan het denken zetten hoeft niet altijd positief te zijn. Veel denkwerk kan improductief worden bij het stellen van de verkeerde vragen. Verkeerde vragen zijn vragen die niet leiden tot (zelf)inzicht of tot het aanzetten van acties. Als studenten de mogelijkheden krijgen om na te denken over bepaalde keuzes of hoe problemen opgelost moeten worden, kan dit bevredigend zijn. Nadenken kan echter ook leiden tot piekeren of zorgen maken en kan uiteindelijk overgaan in depressie (Luken, 2011).

Kortom het ontwikkelen van loopbaancompetenties is niet altijd een makkelijke opgave voor studenten. Met name doordat studenten moeten reflecteren en zelfsturend moeten zijn, willen zij loopbaancompetenties ontwikkelen en een arbeidsidentiteit verwerven. Hierna wordt uitgelegd waardoor studenten moeite hebben met reflecteren op ervaringen en het ontwikkelen van een zelfbeeld.

2.2.4. Breinresearch

Voor effectieve ontwikkeling van loopbaancompetenties moet meer rekening gehouden worden met de ontwikkelingsfase van de student (Luken, 2011). Onderzoek naar de ontwikkeling van jongeren heeft aangetoond dat *metacognities* oftewel datgene wat nodig is om reflectie en zelfsturing tussen het 12^e en 14de levensjaar ontwikkeld. Echter is uit breinonderzoek aangetoond, dat het brein doorrijpt tot in de late adolescentie. Er mag dus niet vanuit gegaan worden dat alle jongeren metacognities op dezelfde leeftijd ontwikkelen (Meijers et al., 2010). Niet alle jongeren zijn in staat om lange termijn consequenties voor de loopbaan te overzien en hier op te reflecteren (Jolles, geciteerd in Meijers et al., 2010). Sterker nog: de *prefrontale cortex* die nodig is voor het aanvoelen en begrijpen van anderen, emoties voelen, nadenken over dilemma's, vooruit denken én kunnen plannen, verbindt zich pas na het 16e levensjaar goed met de rest van de hersenen. Deze ontwikkeling kan doorgaan tot een leeftijd van een jaar of 20 - 30. De prefrontale cortex is het gedeelte van de hersens dat achter het voorhoofd zit. Deze ontwikkeling blijkt sneller te gaan voor meisjes dan voor jongens. Beide seksen zouden zich sterk laten beïnvloeden door de omgeving om metacognities door te ontwikkelen (Luken, 2011).

Neurowetenschappelijk onderzoek bij adolescenten heeft uitgewezen, dat er geen sprake is van onrijpheid in de hersenen maar van cognitieve flexibiliteit. Wat inhoudt dat ondersteuning vanuit de omgeving de prefrontale cortex zou beïnvloeden (Crone, geciteerd in Kuijpers, 2012). Begeleiding is dus de sleutel tot succes om het vermogen van zelfbeeld te kunnen ontwikkelen (Kuijpers, 2012).

2.2.5. Conclusie deelvraag 2: Hoe ontwikkel je loopbaancompetenties en een arbeidsidentiteit?

Bij het ontwikkelen van de loopbaancompetenties en een arbeidsidentiteit is een krachtige loopbaangerichte leeromgeving belangrijk. De krachtige loopbaangerichte leeromgeving behoort praktijk- en keuzegericht te zijn en dialogische van aard. De kracht van de dialogische werkwijze is het voeren van een dialoog tussen de slb'er en de student, waarbij de begeleiding door de slb 'er van grote waarde is. Het is zijn taak een vertrouwensband op te bouwen met de student en hem ruimte te geven om gedachtes en gevoelens te uiten (Mittendorf, z.j.).

2.3. Welk gedrag zit er onder loopbaancompetenties?

Inleiding

Eerder is beschreven hoe loopbaancompetenties en een arbeidsidentiteit tot stand kunnen komen. Waarom een krachtige leeromgeving belangrijk is, welke factoren een rol spelen en welke loopbaancompetenties van elkaar te onderscheiden zijn. In de volgende paragraaf wordt uiteengezet welk gedrag behoort bij het verwezenlijken van loopbaancompetenties en wordt nogmaals uitgelegd welke competenties bij loopbaanreflectie en loopbaanvorming behoren. Bij loopbaanreflectie zal namelijk ander gedrag vertoond worden dan bij loopbaanvorming. Ditzelfde geldt ook voor het gedrag bij de loopbaancompetentie netwerken.

2.3.1. Gedragsindicatoren

Aan de hand van het onderzoek van Kuijpers (2003) naar de loopbaancompetenties op de werkvloer, kunnen gevonden gedragsindicatoren geoperationaliseerd worden naar gedragsindicatoren voor studenten (Meijers & Kuijpers, 2007). Om de gedragsindicatoren te koppelen aan de vijftal loopbaancompetenties kunnen zij onderverdeeld worden in: loopbaanreflectie, loopbaanvorming en netwerken. Binnen loopbaanreflectie zijn de motieven en kwaliteitenreflectie samengevoegd. Werkexploratie en loopbaansturing vallen onder de noemer loopbaanvorming (Meijers & Kuijpers, 2007). Bij de competentie loopbaanreflectie behoort de student *reflectief gedrag* te vertonen. Dit gedrag heeft betrekking op de opgedane ervaringen en gemaakte keuzes, om de eigen kwaliteiten en motieven te kunnen achterhalen. Het gewenste gedrag wat de student moet vertonen bij de competentie loopbaanvorming is *proactief*. Dit gedrag kenmerk zich door actief te onderzoeken naar werkmogelijkheden, het maken van keuzes en het daadwerkelijk uit voeren van acties, zodanig dat werk en leren

aansluiten bij de kwaliteiten en motieven om uitdagingen in het werk aan te kunnen gaan. De laatste competentie is netwerken. Netwerken is *interactief* gedrag om contacten op te bouwen en te onderhouden, zowel op de interne als de externe arbeidsmarkt gericht op loopbaanontwikkeling (Meijers & Kuijpers, 2007). Om waarneembaar gedrag gekoppeld aan de loopbaancompetenties, te kunnen achterhalen heeft Tumult (2015) verschillende gedragsindicatoren vastgesteld. Per loopbaancompetentie beantwoordt de student de vragen om vast te stellen of de student loopbaancompetent gedrag vertoont (Tumult, 2015). Zie hieronder de hulpkaart van Tumult om het gedrag achter de loopbaancompetenties te kunnen waarnemen.

Loopbaanreflectie	Gedragsindicatoren	Doel
Kwaliteitenreflectie	1. Ik weet waar ik goed en minder goed in ben. 2. Ik weet welke kwaliteiten ik kan inzetten voor het beroep wat ik wil gaan doen. 3. Ik kan de ontwikkeling van mijn beroepscompetenties en mijn talenten in verband brengen met eerdere ervaringen in mijn leven en met beelden/inzichten over mijn toekomstige studie- en arbeidsloopbaan, c.q. levensloop.	Reflectief gedrag: inzicht hebben in eigen gedrag
Motievenreflectie	1. Ik kan aangeven wat ik leuk en interessant vind aan mijn opleiding. 2. Ik weet wat mijn werkwaarden zijn. 3. Ik kan verband leggen tussen eerder ervaringen in mijn leven en mijn waarden. 4. Ik kan verband leggen tussen beroepsdilemma's en mijn waarden.	
Loopbaanvorming	Gedragsindicatoren	Doel
Werkexploratie	1. Ik heb een beeld van de inhoud van het werk waarvoor ik leer. 2. Ik weet welke beroepscompetenties nodig zijn in het werk waarvoor ik leer. 3. Ik weet welke leeractiviteiten ik moet ondernemen om die beroepscompetenties te kunnen ontwikkelen. 4. Ik kan de organisatiecultuur van een bedrijf onderzoeken. 5. Ik ben op de hoogte van de ontwikkelingen in het werkveld. 6. Ik kan ontwikkelingen en cultuur in verband brengen met mijn kwaliteiten en motieven. 7. Ik weet wat de actuele beroepsdilemma's zijn in het werk waarvoor ik leer.	Proactief gedrag: verantwoordelijk nemen in eigen gedrag
Loopbaansturing	1. Ik kan doelen stellen voor mijn studieloopbaan. 2. Ik baseer keuzes in mijn leerproces op mijn kwaliteiten en waarden, en op mijn toekomstwensen. 3. Ik organiseer de begeleiding die ik nodig heb om mijn leerproces te sturen. 4. Ik stem mijn mogelijkheden en (ontwikkel)wensen af op de specifieke situatie van de stage/werkorganisatie en/of arbeidsmarkt. 5. Ik toon mijn kwaliteiten en motieven in werk, stage en op de arbeidsmarkt.	
Netwerken	Gedragsindicatoren	Doel
Netwerken	1. Ik beschik over een netwerk van mensen die mij kunnen helpen bij mijn (studie)loopbaan. 2. Ik onderhoud mijn netwerk en breid het uit. 3. Ik kan iets betekenen voor mensen in mijn netwerk.	Interactief gedrag: wisselwerking, communiceren met de ander

Figuur 1: Hulpkaart Tumult 2015.

2.3.2. Conclusie deelvraag 3: Welk gedrag zit eronder loopbaancompetenties?

Kuijpers (2003) heeft onderzoek gedaan naar loopbaancompetent handelen op de werkvloer. De gevonden gedragsindicatoren kunnen geoperationaliseerd worden naar gedragsindicatoren voor studenten (Kuijpers 2003). Bij loopbaanreflectie is het doel dat de student reflectief gedrag kan vertonen, bij loopbaanvorming is proactief gedrag het doel. Bouwen en onderhouden van een netwerk moet leiden tot interactief gedrag van de student (Meijers & Kuijpers, 2007). Tumult (2015) heeft op basis van de vijftal loopbaancompetenties van Kuijpers gedragsindicatoren vastgesteld die meten in hoeverre de student de loopbaancompetenties heeft ontwikkeld.

2.4. Wat is kenmerkend aan de groep Ex VSO en PrO studenten?

Inleiding

In deze paragraaf wordt ingegaan op de doelgroep betreffende dit onderzoek (VSO & PrO studenten) en wordt weergegeven waarom deze doelgroep kwetsbaar is. De achtergrond van deze groep wordt weergegeven evenals welke belemmeringen zij ondervinden en welke consequenties dit heeft voor de student zelf en voor zijn omgeving. Uit onderzoek van de inspectie van onderwijs blijkt dat de groep 'kwetsbare studenten' toe neemt (Passendonderwijs.nl, 2011). De huidige samenleving stelt hoge eisen, wat maakt dat deze studenten (extra) kwetsbaar zijn (Messing & Valkenstijn, 2014). In hoofdstuk 1 is de definitie van kwetsbare studenten beschreven. Voor de duidelijkheid wordt de definitie hieronder herhaald:

Dit zijn studenten die instromen op een niveau 2 opleiding nadat zij van Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO) of Praktijkonderwijs (PrO) afkomen. Deze studenten hebben vaak een beperking in de vorm van leer- en of gedragsproblematiek. Ook kan het zijn dat deze studenten een specifieke indicatie hebben zoals een handicap of een chronische ziekte (ROC van Flevoland, z.j.).

2.4.1. Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO)

Binnen het Speciaal Voortgezet Onderwijs (VSO) zijn vier verschillende clusters opgezet waarbinnen de doelgroepen onderverdeeld kunnen worden. De verschillende clusters zijn:

- Cluster 1: leerlingen zijn vaak blind of slechtziend
- Cluster 2: leerlingen zijn doof of slechthorend of hebben ernstige spraak en taalmoeilijkheden
- Cluster 3: leerlingen met een verstandelijke beperking, fysieke beperking of een chronische ziekte
- Cluster 4: leerlingen met een gedragsstoornis, ontwikkelstoornis of psychiatrische problemen (SWV, z.j.).

Dit onderzoek richt zich op de doelgroep van cluster 3 en 4. In Nederland zitten ongeveer 13.500 leerlingen op het VSO cluster 3. 40 procent van deze leerlingen stroomt door naar een vervolgopleiding (Groenewoud, Mallee, Witvliet & Blommesteijn, 2014). Ongeveer 21.000 leerlingen zitten op het VSO in cluster 4 (Groenewoud et al., 2014). Onderzoek van de Onderwijsraad (2010) toont aan dat 43 procent van de leerlingen die op een VSO zitten een ASS-stoornis heeft, 35 procent van de leerlingen een aandachtstoornis (ADHD) heeft en 9 procent een oppositionele gedragsstoornis (ODD) heeft (Onderwijsraad, 2010).

In de paragrafen 2.4.2, 3 en 4 worden een aantal regelmatig voorkomende stoornissen beschreven die vooral voorkomen bij leerlingen die op een VSO zitten (Onderwijsraad, 2010).

2.4.2. Autisme spectrumstoornis

Autisme spectrumstoornis (ASS), is een aangeboren stoornis in de hersenen. Leerlingen met ASS hebben vaak moeite om de details die zij waarnemen te verwerken tot een samenhangend geheel. Dit kost veel tijd en vraagt veel energie. Problemen in de communicatie, sociale interactie en verbeelding zijn symptomen van ASS.

Binnen ASS komt het Syndroom van Asperger, PDD-NOS en de klassiek autistische stoornis veel voor (Groenewoud et al., 2014). Sinds enkele jaren wordt geen onderscheid meer gemaakt in de verschillende subgroepen zoals syndroom van Asperger en PDD-NOS en worden allemaal als ASS omschreven (Van de Ven, 2014).

Het Syndroom van Asperger is een aan autisme verwante ontwikkelingsstoornis. Ook voor deze leerlingen is het lastig om in te kunnen leven in de gevoelens van anderen, non-verbale communicatie wordt vaak niet opgepikt of begrepen en grappen worden letterlijk genomen. Zij hebben vaak moeite met verwerken van zintuiglijke prikkels

tegelijkertijd (veel mensen bij elkaar, harde geluiden etc.), kunnen zich moeilijk concentreren en vinden samenwerken lastig (Nauta & Giesing, 2014).

Pervasive developmental disorder-not otherwise specified of te wel PDD-NOS, is een pervasieve ontwikkelingsstoornis, wat inhoudt dat het zich manifesteert in het totale functioneren van de leerling. Dus niet alleen op school maar ook thuis en in andere omgevingen en situaties. PDD-NOS wordt ook wel omschreven als het hebben van een groep stoornissen. Deze leerlingen voelen zich vaak bedreigd, angstig en onzeker. Zij trekken zichzelf terug, hebben moeite met oogcontact en vermijden dit het liefst. Leerlingen met PDD-NOS vertonen dezelfde verschijnselen als leerlingen met klassiek autisme maar in mildere vorm (Nauta & Giesing, 2014).

De klassiek autistische stoornis is een aangeboren ontwikkelingsstoornis. Deze leerlingen hebben vooral een onvermogen om adequaat te reageren op andere mensen en op situaties. Zij vertonen vaak weerstand tegen veranderingen en houden zich dwangmatig vast aan gewoontes. Een opvallend verschijnsel is ook dat deze leerlingen vaak tegen de ander praten maar niet met de ander praten (eenrichtingsverkeer) (Nauta & Giesing, 2014).

2.4.3. Attention Deficit Hyperactivity Disorder

Attention deficit hyperactivity disorder of te wel ADHD, valt onder het aandachtstekortstoornis en wordt gekenmerkt door snel afgeleid zijn, slordigheidsfouten maken, moeite hebben met details, vaak spullen kwijt raken en vergeetachtig zijn. Leerlingen met ADHD kunnen hun eigen gedrag niet goed sturen. ADHD gaat vaak gepaard met psychiatrische aandoeningen zoals angst- en stemmingsstoornissen (Groenewoud et al., 2014).

2.4.4. Oppositional Defiant Disorder

Oppositional Defiant Disorder of te wel ODD, staat voor oppositioneel opstandige gedragsstoornis (Nauta & Giesing, 2014). Leerlingen met ODD zien hun omgeving vaak als vijand. Kenmerkend is dat zij snel boos, driftig en gefrustreerd zijn maar ook moeite hebben met inlevingsvermogen. In de klas zullen zij vaak met docenten in discussie gaan en ruzie maken (Horeweg, 2015).

Paragraaf 2.4.5. behandelt de kenmerken van leerlingen die op het PraktijkOnderwijs (PrO) zitten. Leerlingen van het PrO worden anders begeleid en hebben andere problematiek en belemmeringen dan leerlingen van het VSO.

2.4.5. PraktijkOnderwijs (PrO)

In PrO wordt vooral geleerd door praktijkervaring op te doen, en dan met name door leerlingen stage te laten lopen bij bedrijven. De vakken op het PrO komen overeen met die van het voortgezet middelbaar beroeps onderwijs (vmbo), maar zijn afgestemd op de arbeidsmarkt. De lessen richten zich op persoonlijkheidsvorming en vooral op het aanleren van sociale vaardigheden (Rijksoverheid, z.j.). PrO leerlingen hebben vaak een leerachterstand, een zwakkere intelligentie (IQ tussen 60 en 75) en kunnen sociaal-emotionele problemen hebben, die tot uiting komen in belemmeringen die onderwijs in de weg staan. Denk aan faalangst, prestatiemotivatie of emotionele instabiliteit (Stichting aandachtplus.nl, z.j.). Deze leerlingen zijn vaak niet zelfredzaam als zij naar het PrO komen en hebben weinig tot geen sociaal aanpassingsvermogen en overschatten vaak hun mogelijkheden. Ze zijn vaker verslavingsgevoelig en vertonen antisociaal gedrag. In Nederland zitten ongeveer 26.000 leerlingen op PrO (Groenewoud et al., 2014).

2.4.6. Vanuit VSO en PrO naar het MBO

Leerlingen die naar het VSO gaan kunnen vanaf hun 12de jaar instromen en kunnen tot hun 20e levensjaar op het VSO blijven, waarna zij in kunnen stromen op het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) (Sotog, z.j.). Leerlingen die vanuit het VSO doorstromen naar het mbo, zijn voornamelijk afkomstig van cluster 3 en 4 (Rijksoverheid, z.j.).

Leerlingen van het PrO, stromen in toenemende mate in bij het mbo, niveau 2. 26 procent van hen behaalt een diploma op niveau 2 en 4 procent zelfs op niveau 3 of 4 (Messing & Valkenstijn, 2014).

2.4.7. Conclusie deelvraag 4: Wat is kenmerkend aan de groep Ex VSO en PrO studenten?

Het VSO wordt onderverdeeld in 4 verschillende clusters. Met name cluster 3 en 4 vormt de grootste groep kwetsbare leerlingen die doorstromen naar een vervolgopleiding. Cluster 3 leerlingen zijn veelal gehandicapt, chronisch ziek en/of kunnen zeer moeilijk leren (Groenewoud et al., 2014). Leerlingen van cluster 4 hebben vaak een psychiatrische stoornis en/of ernstige gedragsproblematiek (Passendonderwijs.nl, z.j.). Dit zijn leerlingen die

specifieke begeleiding en ondersteuning nodig hebben, vanwege hun gedragsstoornis (ODD), aandachttekortstoornis (ADHD) (ADHD kan ook gezien worden als een gedragsstoornis) of aangeboren ontwikkelingsstoornis (ASS) (Groenewoud et al., 2014).

Leerlingen afkomstig van het PrO hebben meestal een leerachterstand, een zwakkere intelligentie en kunnen sociaal-emotionele problemen hebben zoals, faalangst of angststoornissen (Stichting aandachtplus.nl, z.j.). Doordat deze leerlingen weinig tot geen sociaal aanpassingsvermogen hebben en zichzelf kunnen overschatten in de mogelijkheden, kunnen zij moeilijkheden ondervinden om zelfredzaam te worden. Deze leerlingen zijn over het algemeen vaker verslavingsgevoelig (Groenewoud et al., 2014).

2.5. Wat hebben de kenmerken van de doelgroep voor effect op het ontwikkelen van loopbaancompetenties?

Inleiding

Hierboven is uitgelegd wat het verschil is tussen VSO en PrO. Uit deze verschillen blijkt dat leerlingen van het VSO met andere belemmeringen kampen dan leerlingen van het PrO. Dit vraagt om een andere wijze in de omgang en begeleiding om loopbaancompetenties te ontwikkelen. (In het mbo worden leerlingen studenten genoemd).

2.5.1. Begeleiding kwetsbare studenten met een gedragsstoornis (VSO)

In de omgang met studenten met een gedragsstoornis, is het belangrijk om positief gedrag te belonen met opbouwende kritiek en positieve feedback. Het zelfvertrouwen van de student wordt vergroot wanneer er geformuleerde en korte opdrachten aangeboden worden, die uitgroeien tot succeservaringen. Essentieel in de omgang en de begeleiding van de student is, dat er met hem gewerkt wordt aan inzicht wat zijn gedrag teweegbrengt bij anderen in zijn omgeving (Nauta & Giesing, 2014).

2.5.2. Begeleiding kwetsbare studenten met een ontwikkelingsstoornis (VSO)

Voor studenten met een ontwikkelingsstoornis zoals ASS, is extra ondersteuning en begeleiding nodig op het mbo omdat studenten met ASS op een andere manier informatie verwerken. De student met ASS zal problemen ondervinden in specifieke sociale en communicatieve vaardigheden en niet zozeer in het niet kunnen begrijpen van de lesstof. Het mbo vergt van studenten een hoge mate van zelfredzaamheid en sociale vaardigheid, wat voor meer problemen kan zorgen in de studieloopbaan van een student met ASS, dan voor een student zonder ASS (Praktikon, Kroes & Pijnenburg, 2007).

In het huidige mbo kunnen studenten met ASS belemmerd worden in de studieloopbaan en daardoor vastlopen. Het ontwikkelen van loopbaancompetenties vraagt om een grote inzet van studenten met ASS. Mede omdat het mbo (door de wet en regelgeving van het Ministerie OC&W) van de studenten verwacht, dat zij kritische zelf reflecterende informatieverwerkers worden (Praktikon et al., 2007). In de huidige samenleving is het immers van belang dat het individu zelfsturend is in zijn loopbaan. Belemmeringen kunnen studenten met ASS in de weg zitten bij het ontwikkelen van zelfsturing (Van de Ven, 2014). Dit komt omdat zij: nauwelijks een realistisch zelfbeeld hebben, gebrek hebben aan vermogen tot zelfreflectie, geen concreet beeld hebben in hun toekomst, eigenzinnig zijn ten aanzien van veranderde omstandigheden, keuzes en de gevolgen daarvan niet kunnen overzien, geen samenhang zien tussen het heden en de toekomst en geen natuurlijke behoefte hebben aan een netwerk.

Door de bovenstaande belemmeringen, hebben studenten met ASS vaak moeite met hun omgeving maar de omgeving ook met hen (Praktikon et al., 2007). Loopbaanbegeleiding voor studenten met ASS vereist kennis en begrip van ASS. De studenten met ASS hebben in vergelijking met andere studenten meer behoefte aan extra sturing en concrete benadering (Van de Ven, 2014). In het VSO zit een relatief grote groep leerlingen met een indicatie op grond van een autismespectrumstoornis (ASS) (Inspectie van onderwijs, 2013).

De volgende paragraaf benoemt de verschillende loopbaancompetenties en legt de relatie met wat het ontwikkelen van deze loopbaancompetenties voor de student met ASS betekent.

2.5.3. Loopbaanreflectie

De student met ASS zou het lastig kunnen vinden om de loopbaancompetentie *kwaliteitenreflectie* en *motievenreflectie* te ontwikkelen, omdat de student met ASS van nature niet een zelfbeeld kan schetsen (Van de Ven, 2014). Hij moet zijn persoonlijke kwaliteiten en talenten van zichzelf herkennen om de loopbaanreflectie te kunnen ontwikkelen. Studenten met ASS kunnen zichzelf overschatten: het zelfbeeld komt dan niet overeen met de werkelijkheid (Van de Ven, 2014).

2.5.4. Loopbaanvorming

Bij de loopbaancompetentie werkexploratie is van belang dat de student zijn persoonlijke waarden en kwaliteiten inziet, die overeenkomen met het type werk wat de student wil doen of waar hij voor opgeleid wordt. Om de loopbaancompetentie werkexploratie te ontwikkelen moet de student een goed beeld hebben van het werk en de werkzaamheden. Door het opdoen van de praktijkervaring leert de student samenhang te zien tussen het heden en de toekomst waardoor de loopbaancompetentie werkexploratie ontwikkeld kan worden.

Het ontwikkelen van de loopbaancompetentie loopbaansturing is voor een student met ASS niet gemakkelijk, omdat deze competentie gericht is op de samenhang tussen het heden en de toekomst (Van de Ven, 2014). De keuzes die de student maakt en de acties die ondernomen moeten worden zijn gericht op het vinden van werk dat passend is (dus voor later). Een student met ASS heeft er baat bij dat bij de begeleiding extra de nadruk wordt gelegd op het verduidelijken van de keuzealternatieven en de consequenties van de keuzes die gemaakt worden. Pas dan kan dit leiden tot het nemen van de juiste keuze en tot gerichte acties (Van de Ven, 2014). Het vragen van toekomstig gedrag waarbij de student met ASS een blik op de toekomst moet te werpen, is voor hem heel lastig.

Een student met ASS heeft moeite met plannen en organiseren en het daadwerkelijk uitvoeren van acties omdat hij zelf vaak moeilijk tot effectieve oplossing-strategieën kan komen. De loopbaancompetentie loopbaansturing is voor hem een lastige opgave (Praktikon et al., 2007).

2.5.5. Netwerken

De student met ASS zal veel moeite ondervinden met het ontwikkelen van de loopbaancompetentie *netwerken*, omdat het onderhouden van contacten met anderen veel energie kost. Bij deze competentie zal het nut van het hebben van een netwerk extra aandacht moeten krijgen (Van de Ven, 2014).

In de eerstkomende paragraaf wordt uiteengezet welke begeleiding een leerling afkomstig van het PrO nodig heeft en welke begeleiding hij krijgt op het PrO. Vervolgens wordt uitgelegd met welke loopbaancompetenties de studenten moeite zullen hebben.

2.5.6. Begeleiding bij de kwetsbare studenten van het PrO

Uit onderzoek van Bakker, Kat, Neut van der & Mannak (2009) blijkt dat PrO studenten veel begeleiding nodig hebben. Deze begeleiding bestaat uit drie verschillende componenten: begeleiding bij het leerproces, loopbaanbegeleiding en persoonlijke begeleiding. De begeleiding bij het leerproces is er op gericht dat de student zijn eigen leerbehoeften en daarbij passende leeractiviteiten kan vaststellen. Het is van belang dat de PrO student de aangeleerde competenties op het mbo door ontwikkelt (Bakker et al., 2009). Een leerling op het PrO leert voornamelijk competenties die belangrijk zijn bij werken, wonen, het invullen van vrije tijd en burgerschap (Praktijkonderwijs.nl, z.j.) Het ontwikkelen van deze competenties zorgt ervoor dat de leerling zoveel mogelijk zelfredzaam wordt, zowel in de maatschappij als op de arbeidsmarkt (Praktijkonderwijs.nl, z.j.).

2.5.7. Loopbaanreflectie

Studenten moeten leren wat een bepaalde actie oplevert en wat de consequenties zijn van de gemaakte keuzes. De PrO student, zal minder moeite hebben met het ontwikkelen van de loopbaancompetentie *kwaliteitenreflectie* (Bakker et al., 2009). Binnen het PrO is sprake van *kwaliteitenreflectie* in de loopbaanbegeleiding, wat betekent dat de leerlingen al enige vorm van *kwaliteitenreflectie* hebben ontwikkeld wanneer zij instromen op het mbo (Bakker et al., 2009). Het gevaar bij het ontwikkelen van de loopbaancompetentie *kwaliteitenreflectie* is, dat de student zichzelf kan gaan overschatten in zijn mogelijkheden. Op het PrO wordt minder aandacht besteed aan de loopbaancompetentie *motievenreflectie* (Bakker et al., 2009). Dit zou kunnen betekenen dat de PrO student meer

moeite heeft met het ontwikkelen van de loopbaancompetentie motievenreflectie. Binnen het PrO wordt wel aandacht besteed aan het ontwikkelen van reflectievaardigheden. De scholen onderkennen dat de PrO studenten deze vaardigheden in zekere mate kunnen aanleren (Vink Schilt-Mol & Sontag, 2008).

2.5.8. Loopbaanvorming

Het PrO besteedt veel aandacht aan de loopbaancompetentie werkexploratie (Bakker et al., 2009). Onder andere omdat de leerlingen leren door praktijkervaring op te doen door middel van stages. Het ontwikkelen van de loopbaancompetentie werkexploratie kost niet heel veel moeite voor de PrO student op het mbo.

Op het PrO wordt er ook aandacht besteed aan de loopbaancompetentie *loopbaansturing*. In de loopbaanbegeleiding wordt gewerkt aan, het (op)stellen van leerdoelen en hoe de leerling daar naar toe moet werken (Bakker et al., 2009). De PrO student op het mbo kan het lastig vinden om nieuwe plannen te maken en kan moeite krijgen met zich aan te passen aan veranderende omstandigheden (Curriculum Praktijkonderwijs, 2013). Terugkijken op de stage-ervaringen en werk kan confronterend zijn, vooral als dit negatieve ervaringen van de student betreft (Bakker et al., 2009).

2.5.9. Netwerken

Het PrO besteedt weinig tot geen aandacht aan de loopbaancompetentie *netwerken*. De scholen hebben veelal zelf vaak contacten met bedrijven waar zij de leerlingen plaatsen, waardoor de leerling zelf weinig gebruik hoeft te maken van een netwerk (Bakker et al., 2009). De PrO studenten beschikken vaak onvoldoende sociale vaardigheden, waardoor het opzetten en onderhouden van een netwerk voor de loopbaan heel lastig is (Bokdam, de Visser, Bouma & Engelen, 2010). Doordat PrO studenten weinig tot geen sociaal aanpassingsvermogen hebben en de omgeving dit vaak kenmerkt als antisociaal gedrag, kan het zijn dat mensen in de omgeving niet behulpzaam zijn waardoor zij moeilijk een netwerk opbouwen (Groenewoud et al., 2014).

2.5.10. Conclusies deelvraag 5: Wat hebben de kenmerken van de doelgroep voor effect op het ontwikkelen van loopbaancompetenties?

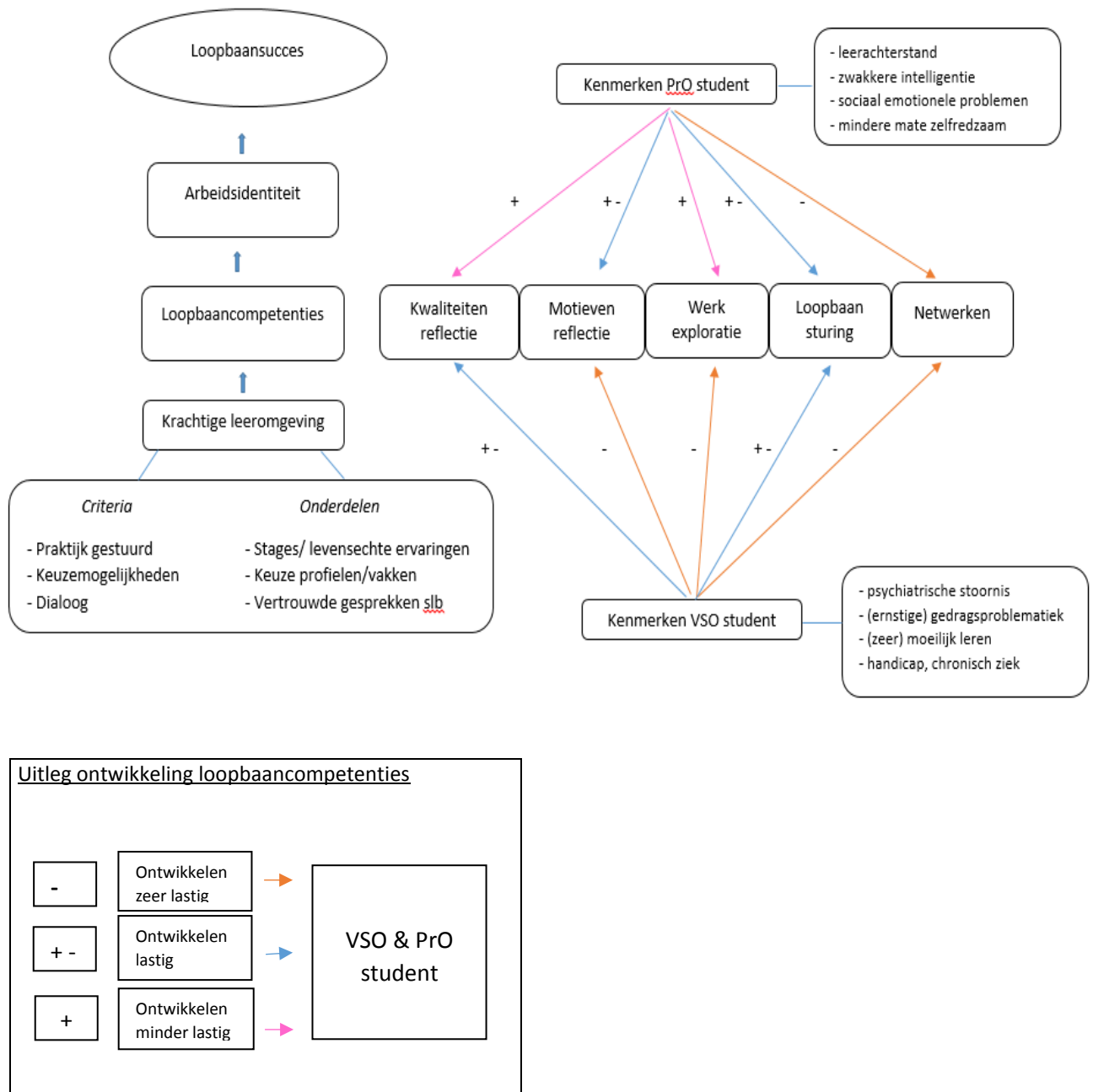
De vaardigheden die nodig zijn om zelfsturing te ontwikkelen, botsen met kenmerken van studenten die ontwikkelingsstoornissen en gedragsstoornissen hebben. Studenten met deze stoornissen hebben het daardoor extra moeilijk bij het ontwikkelen van loopbaancompetenties. De ontwikkeling van de loopbaanreflectie is vooral bij de studenten met een ontwikkelingsstoornis een lastige opgave. Studenten met een ontwikkelingsstoornis hebben ook moeite met het ontwikkelen van de loopbaancompetenties werkexploratie en loopbaanvorming. Ook hebben zij vanuit zichzelf geen behoefte aan een netwerk. Het is belangrijk om studenten het nut van een netwerk in te laten zien en wat een netwerk voor hun loopbaan kan betekenen (Van de Ven, 2014).

Het PrO leert leerlingen verschillende leerdoelen op te stellen gericht op wonen, werken, vrijetijd en burgerschap. PrO studenten zullen vergeleken met de VSO studenten de loopbaancompetenties kwaliteitenreflectie, werkexploratie en loopbaansturing makkelijker ontwikkelen, omdat deze competenties op het PrO al onder de aandacht komen (Curriculum Praktijkonderwijs, 2013). Dit geeft hen een voorsprong op de VSO studenten. PrO studenten zullen voornamelijk moeite hebben met het ontwikkelen van de loopbaancompetentie motievenreflectie en netwerken.

2.6. Conceptueel model

Op basis van de verkregen informatie uit het literatuurhoofdstuk is een conceptueel model opgesteld (zie figuur 2).

Uit het literatuuronderzoek wordt duidelijk dat een krachtige leeromgeving belangrijk is voor de ontwikkeling van loopbaancompetenties. In het vorm geven van de krachtige leeromgeving is de begeleiding en ondersteuning door de slb'er van wezenlijk belang. Het ontwikkelen van loopbaancompetenties leidt tot een vergrote kans op (studie)loopbaansucces. Wanneer de kwetsbare niveau 2 student, afkomstig van VSO en PrO vijf loopbaancompetenties ontwikkelt zal hij ook een arbeidsidentiteit verwerven. Een arbeidsintensiteit houdt in dat het individu weet wie hij is, wat hij wil en wat arbeid voor hem betekent maar ook wat hij voor zijn omgeving wil betekenen met betrekking tot arbeid. Het hebben van een arbeidsidentiteit en de ontwikkeling van de loopbaancompetenties zorgen ervoor dat de student zich staande kan houden op de arbeidsmarkt, werk zal vinden maar ook kan behouden.

Figuur 2: Loopbaancompetenties.

Onderstaand de empirische deelvragen afgeleid uit het conceptueel model.

<i>Empirische deelvragen</i>
6. <i>In hoeverre ontwikkelen niveau 2 studenten loopbaancompetenties en in hoeverre ervaren zij een krachtige leeromgeving?</i>
7. <i>Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen, niveau 2 studenten afkomstig van het VSO/PrO en studenten afkomstig van het voortgezet middelbaar beroeps onderwijs (vmbo)?</i>
8. <i>Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen niveau 2 studenten afkomstig van het VSO en PrO?</i>
9. <i>Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen niveau 2 studenten die geen stoornis, een ontwikkelings- of een gedragsstoornis hebben?</i>
10. <i>Wat zijn de huidige doelstellingen van de slb'ers die niveau 2 studenten begeleiden op het Graafschap College?</i>

Deelvraag 6: (frequentie)

Deze deelvraag moet gesteld worden voordat er antwoord kan worden gegeven op de overige deelvragen.

Deelvraag 7:

De doelgroep in het conceptueel model zijn niveau 2 studenten van VSO en PrO. De literatuur toont aan dat niveau 2 studenten van VSO en PrO minder goed zijn in het ontwikkelen van loopbaancompetenties. Om daadwerkelijk aan te kunnen tonen of niveau 2 studenten van VSO en PrO minder goed zijn in het ontwikkelen van loopbaancompetenties wordt er een controlegroep ingezet.

Experimentele groep: niveau 2 studenten van VSO en PrO.

Controlegroep: niveau 2 studenten van het vmbo.

Om loopbaancompetenties te kunnen ontwikkelen is een krachtige leeromgeving van essentieel belang. Een leeromgeving behoort praktijk-, vraaggericht en dialogisch van aard te zijn om krachtig bevonden te worden. Om deze vraag te kunnen beantwoorden wordt ook de controlegroep ingezet.

Deelvraag 8:

Het conceptueel model geeft aan dat niveau 2 studenten van PrO beter zijn in het ontwikkelen van loopbaancompetenties dan VSO studenten. Pro studenten hebben meer ervaring met het lopen van stages daardoor kunnen zij de leeromgeving krachtiger ervaren.

Deelvraag 9:

Studenten kenmerkend met een ontwikkelings- of gedragsstoornis kunnen het lastiger vinden om loopbaancompetenties te ontwikkelen (Van de Ven, 2014) Om daadwerkelijk aan te kunnen tonen of studenten met een stoornis minder goed zijn in het ontwikkelen van loopbaancompetenties wordt er een vergelijkingsgroep ingezet. In de vergelijkingsgroep zitten niveau 2 studenten zonder stoornis.

Deelvraag 10:

De deelvraag wordt deels beantwoord door deskresearch. Op basis van de verkregen informatie van de deskresearch wordt een vragenlijst opgesteld. Door de vragenlijst uit te zetten kan onderzocht worden in hoeverre de huidige doelstellingen van de slb'ers die de niveau 2 studenten begeleiden overeenkomen met het beleid van het Graafschap College.

Hoofdstuk 3. Methode praktijkonderzoek

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt uitgelegd hoe het onderzoek in de praktijk uitgevoerd wordt. De methoden van het onderzoek, de verantwoording van het surveyonderzoek worden beschreven. De populatie, doelgroep en de onderzoeksprocedure worden gepresenteerd en er wordt beschreven hoe de analyse statistisch getoetst wordt. Ten slotte wordt de kwaliteit van de onderzoeksopzet beschreven.

3.1. Methode empirische deelvragen

De empirische deelvragen worden door middel van kwantitatief en deels door kwalitatief onderzoek (deskresearch) onderzocht. Een combinatie van verschillende onderzoekstechnieken wordt Triangulatie genoemd (Verhoeven, 2011). Het inzetten van triangulatie verhoogt de geldigheid van de onderzoeksresultaten. Een kwantitatieve analyse is gericht op het analyseren van cijfermatige gegevens. Door het verzamelen van deze gegevens en de verwerking in statistieken, is het mogelijk om conclusies te trekken en antwoord te geven op de empirische deelvragen 6,7,8 en 9 (Verhoeven, 2011). Omdat er veel kennis uit de literatuur is verzameld en om zoveel mogelijk respondenten te betrekken bij het onderzoek is er gekozen om kwantitatief onderzoek in te zetten.

Bij kwalitatief onderzoek worden de gegevens niet numeriek opgemaakt, maar in alledaagse taal verwerkt (Maso & Smaling, geciteerd in Verhoeven, 2011). Er is gebruik gemaakt van deskresearch (kwalitatief onderzoek) om de huidige doelstellingen van studieloopbaanbegeleiding in beeld te krijgen. Er is informatie verzameld via het intranet van Graafschap College. Vervolgens is er een vragenlijst uitgezet om de huidige studieloopbaanbegeleiding in kaart te brengen. Het inzetten van een vragenlijst is surveyonderzoek (Verhoeven, 2011).

Empirische deelvragen	
6. In hoeverre ontwikkelen niveau 2 studenten loopbaancompetenties en in hoeverre ervaren zij een krachtige leeromgeving?	Kwantitatief onderzoek
7. Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen, niveau 2 studenten afkomstig van het VSO/PrO en studenten afkomstig van het voortgezet middelbaar beroeps onderwijs (vmbo)?	Kwantitatief onderzoek
8. Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen niveau 2 studenten afkomstig van het VSO en PrO?	Kwantitatief onderzoek
9. Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen niveau 2 studenten die geen stoornis, een ontwikkelings- of een gedragsstoornis hebben?	Kwantitatief onderzoek
10. Wat zijn de huidige doelstellingen van de slb'ers die niveau 2 studenten begeleiden op het Graafschap College?	Kwalitatief onderzoek

3.2. De doelgroep studenten

De populatie in het onderzoek: niveau 2 studenten van het Graafschap College afkomstig van VSO/PrO en het voortgezet middelbaar beroeps onderwijs (vmbo). Onder een populatie wordt verstaan 'alle eenheden waarover in het onderzoek uitspraken wordt gedaan'. Met behulp van het leerlingenvolgsysteem Magister is de doelgroep achterhaald. De studenten zijn ingestroomd in het schooljaar 2014-2015. Voor dit schooljaar is gekozen omdat de studenten in dit schooljaar (2015-2016) de opleiding moeten afronden. Aan het einde van de opleiding behoren studenten loopbaancompetenties te hebben ontwikkeld. De groep bestaat uit 26 studenten afkomstig van VSO en PrO.

Er is gekozen om het contact met de student via de slb'er te laten verlopen. Ditzelfde proces is gedaan voor het werven van de respondenten voor de controle groep. Studenten zullen geneigd zijn eerder mee te willen doen aan het onderzoek, wanneer de benadering via een vertrouwd persoon verloopt. De vertrouwd persoon is in dit geval de slb'er. Via e-mailcontact met de slb'ers (zie bijlage 1, email aan de slb'ers) is vastgesteld om welke studenten het gaat en dat de studenten de vragenlijst in week 19 en 20 in kunnen gaan vullen, op basis hiervan zijn afspraken gemaakt.

3.2.1. Instrument vragenlijst studenten

Het conceptueel model uit het literatuur hoofdstuk wordt in de praktijk getoetst. Het instrument dat toegepast wordt om te meten hoe effectief de huidige studieloopbaanbegeleiding bij de niveau 2 studenten afkomstig van VSO en PrO is onderzocht met een bestaande vragenlijst (Survey methode). De vragenlijst is afkomstig van Smelt, hij heeft in 2015 onderzoek gedaan op het Drenthe College. Hij heeft een beroepsproduct ontwikkeld om loopbaancompetenties in gedrag vast te kunnen stellen. In bijlage 2 wordt de vragenlijst van Smelt weergegeven.

De vragenlijst wordt naast het inzetten bij de experimentele groep ook ingezet bij de controlegroep. Deze controlegroep kan worden vergeleken met de experimentele groep, om uit te vinden hoe zij loopbaancompetenties ontwikkelen en een leeromgeving ervaren die krachtig is. Door het gebruik van de controlegroep en de experimentele groep kunnen er significante verschillen uit het onderzoek naar boven komen. De controlegroep moet zo nauwkeurig mogelijk worden samengesteld. Beide groepen moeten aan voorwaarden voldoen, namelijk dat beide groepen uit niveau 2 studenten bestaan en dat beide zijn ingestroomd in het schooljaar 2014/2015. In de experimentele groep zit de meerderheid van de respondenten op de opleidingen detailhandel, veiligheid en vakmanschap (VEVA oftewel Defensie) en ICT. In totaal zitten er 26 studenten in de experimentele groep. In de controlegroep moeten daarom ook minimaal 26 studenten zitten, omdat zo wordt voldaan aan de juiste voorwaarden voor het gebruik van een controlegroep (Verhoeven, 2011).

Om de vragenlijst geschikt te maken voor de doelgroep, het kunnen beantwoorden van de empirische deelvragen en de hoofdvraag, moeten enkele vragen met betrekking tot de persoonsgegevens toe worden gevoegd en/of gewijzigd. Er zijn zeven vragen met betrekking tot de persoonsgegevens gewijzigd en/of toegevoegd zodat vastgesteld kan worden in welke mate bepaalde factoren van invloed zijn op het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving. Hier gaat het om de volgende factoren: *geslacht, leeftijd, opleiding mbo, vorige school en omcirkel van welke onderstaande dingen je last hebt: Geen, Autisme, PDD-NOS, Asperger, ODD, ADD, ADHD, Faalangst, dyslectisch, dyscalculie of anders namelijk.*

Voor de respondenten moeten bepaalde begrippen in de vragenlijst geoperationaliseerd worden volgens L. Sanders (trajectbegeleider niveau 2 studenten met een ontwikkeling of gedragsstoornis), D. Noë en H. van den Enk (beide beleidsmedewerkers van de afdeling dienst onderwijs en innovatie op het Graafschap College). Zo kan worden voorkomen dat begrippen op verschillende manieren worden geïnterpreteerd. In onderstaand tabel worden de begrippen uit de vragenlijst geoperationaliseerd, zoals deze zijn opgenomen in de vragenlijst.

Item	Begrippen geoperationaliseerd
6	Ik weet welke kwaliteiten ik tot nu toe tijdens mijn opleiding heb geleerd <i>Kwaliteiten = wat je goed kunt.</i>
9	Ik vertel in gesprek met mijn loopbaanbegeleider welke kwaliteiten klasgenoten in mij waarderen. <i>Waarderen = bewonderen.</i>
11	Feedback die ik heb ontvangen pas ik toe bij een volgende opdracht. <i>Feedback = reactie op jouw werk of gedrag waar jij wat van kunt leren.</i>
20	Ik leg contact met mensen die werken in mijn toekomstig werkveld. <i>Werkveld = daar waar je terecht komt als je je beroep gaat uitoefenen.</i>
22	Ik maak op school opdrachten die echt in de beroepspraktijk voorkomen. <i>Beroepspraktijk = de werkzaamheden die je uitvoert binnen een bedrijf.</i>
26	Ik praat met mijn studieloopbaanbegeleider over hoe ik gebruik kan maken van mijn netwerk. <i>Netwerk = mensen die jou helpen en die je kunt inschakelen als je hulp nodig hebt.</i>
28	Ik zoek op het internet of in informatiegidsen informatie over de eisen van opleidingen of banen <i>Eisen = verplichtingen. Bijvoorbeeld ik moet met de computer kunnen werken.</i>
29	Ik bepaal zelf de inhoud van het LOB gesprek met mijn loopbaanbegeleider. <i>Lob = Loopbaan Oriëntatie Begeleiding/mentor of slbgesprek</i>
36	Ik gebruik social media om informatie te krijgen over opleidingen. <i>Social Media = Facebook, Twitter, Instagram enz.</i>
38	Ik onderhoud een goede band met mijn klasgenoten voor mijn netwerk. <i>Netwerk = mensen die jou helpen en die je kunt inschakelen als je hulp nodig hebt.</i>

- 42** Ik onderhoud een goede band met mijn collega's voor mijn netwerk.
Ik onderhoud een goede band met mijn collega's van stage of mijn werk voor mijn netwerk.

Tabel 1: Operationalisering vragenlijst 1.

Bepaalde woorden zijn veranderd in de vragenlijst om begrippen begrijpelijker te maken voor de doelgroep. Het gaat om de volgende woorden:

Item	Oude woord	Nieuwe woord
6	Vertel opgedaan	Weet Geleerd
21	Benoem	Praat over
27	Loopbaanbegeleider	Studieloopbaanbegeleider
28	Loopbaanbegeleider	Studieloopbaanbegeleider
33	Benader	Praat met
42	Benader	Praat met

Tabel 2: operationalisering vragenlijst 2.

In de vragenlijst is een vraag achterwege gelaten, namelijk:

Ik bespreek met mijn werkgever waar ik goed in ben in mijn werk. Deze vraag is achterwege gelaten omdat in de vragenlijst bij de persoonsgegevens niet aan de student wordt gevraagd of hij of zij een bijbaan heeft, zoals bij Smelt wel wordt gevraagd. Zie bijlage 3 vragenlijst ontwikkeld voor de doelgroep van het praktijkonderzoek.

In de volgende paragraaf wordt aangegeven hoe de onderzoeksgegevens statistisch verwerkt worden.

3.2.2. Statistische analyse studenten

De wijze van het verwerken en analyseren van de onderzoeksgegevens is voorbereid met het basisboek 'Statistiek met SPSS' (Baarda, de Goede & van Dijkum, 2011). Bij het onderzoek naar de samenhang tussen de loopbaancompetenties en de krachtige leeromgeving, wordt gebruik worden gemaakt van de vierpuntsschaal op interval en rationiveau. Bij dit niveau is het verschil tussen categorieën in termen van meer of minder in een getal uit te drukken (Baarda et al., 2011). De gegevens van het onderzoek zullen handmatig in SPSS gezet worden.

De hoofdvraag is: in hoeverre hebben niveau 2 studenten die afkomstig zijn van VSO en PrO loopbaancompetenties ontwikkeld op basis van de huidige studieloopbaanbegeleiding? Dit is een frequentie onderzoeksvraag omdat wordt gevraagd naar de mate waarin iets voorkomt. Doordat er mede gebruikt gemaakt wordt van een controlegroep kan antwoord worden gegeven op de hoofdvraag.

De verschilanalyse wordt uitgevoerd met de Mann-Whitney U toets in plaats van de gebruikelijke t-toets. De Mann-Whitney U toets vergelijkt van twee verschillende onafhankelijke groepen of het gemiddelde significant van elkaar verschilt.

De groep respondenten in mijn onderzoek, kent een totaal van 44 en wordt opgesplitst in twee groepen (experimentele en controlegroep). De Mann-Whitney U toets wordt vaak toegepast bij kleine groepen die niet groter zijn dan 25 respondenten. Wanneer de groepen van elkaar opgesplitst worden, betreft dit in een enkele groep een totaal van 26 personen (de kans is aanwezig dat niet alle respondenten deel kunnen nemen aan het onderzoek). De splitsingsvariabele bij het gebruik van de Mann-Whitney U toets is steeds nominaal. De test-variabele is interval/ratio. Dit is namelijk de loopbaancompetentie(s) en de krachtige leeromgeving. De variantieanalyse betreft niveau 2 studenten met een ontwikkel-, gedragsstoornis of geen stoornis en wordt uitgevoerd met de f-toets oftewel de One-Way ANOVA. Deze toets vergelijkt bij meer dan twee onafhankelijke groepen of de gemiddelden significant van elkaar verschillen. De groepen zijn in dit onderzoek studenten met een: ontwikkelstoornis, gedragsstoornis en geen stoornis. In het schema staat welke toets wordt ingezet bij de deelvragen.

<i>Empirische deelvragen</i>	<i>Statistische toets</i>
6. <i>In hoeverre ontwikkelen niveau 2 studenten loopbaancompetenties en in hoeverre ervaren zij een krachtige leeromgeving?</i>	Frequentieverdeling/ Statistische analyse
7. <i>Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen, niveau 2 studenten afkomstig van het VSO/PrO en studenten afkomstig van het voortgezet middelbaar beroeps onderwijs (vmbo)?</i>	Mann-Whitney
8. <i>Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen niveau 2 studenten afkomstig van het VSO en PrO?</i>	Mann-Whitney
9. <i>Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen niveau 2 studenten die geen stoornis, een ontwikkelings- of een gedragsstoornis hebben?</i>	One Way Anova (F-toets)

3.3. Kwalitatief onderzoek (Deskresearch)

Er is gebruik gemaakt van deskresearch om het beleid van studieloopbaanbegeleiding van het Graafschap College in beeld te brengen. In het beleid zijn een aantal doelstellingen beschreven waaraan de slb'ers moeten voldoen. Er is informatie verzameld via het intranet van het Graafschap College. In hoofdstuk 1 is beschreven hoe het Graafschap College de begeleiding van de student kenmerkt, dat studieloopbaanbegeleiding een integraal onderdeel is van de opleiding en op welke onderdelen de studieloopbaanbegeleiding gericht is. In hoofdstuk 4 worden de taken van de slb'ers beschreven betreffende studieloopbaanbegeleiding en de doelstellingen.

3.4. Vragenlijst slb'ers

Door het uitzetten van een vragenlijst kan achterhaald worden of de doelstellingen van het beleid van het Graafschap College overeenkomen met de doelstellingen van de slb'ers in de praktijk. De doelgroep is: slb'ers die niveau 2 studenten betreffende het praktijkonderzoek in de opleiding begeleiden (16 slb'ers). Via een e-mail is gevraagd aan de slb'ers of ze mee willen werken om een korte vragenlijst in te vullen (zie bijlage 4). Het meetinstrument is een niet bestaande vragenlijst. Er is gekozen om online een vragenlijst uit te zetten omdat dit tijdsbesparend is, niet duur en de verwachte respons vrij hoog is (Verhoeven, 2011). De vragenlijst bevat 15 vragen. Veelal van deze vragen zijn gesloten en kunnen beantwoord worden door ja of nee aan te vinken. Als de respondent nee invult, zal hij ook moeten verwoorden waarom hij nee invult. Bij gesloten vragen moet worden bepaald of er een of meer antwoorden mogelijk zijn (Baarda, 2014). Het voordeel van gesloten vragen is dat de antwoorden van de respondenten makkelijk met elkaar te vergelijken zijn en daardoor makkelijker te groeperen is (Baarda, 2014). Drie van de 15 vragen zijn open vragen. De open vragen gaan over welke onderwerpen de slb'ers aan bod laat komen in een slb-gesprek, wat volgens de slb'ers de belangrijkste doelstellingen zijn betreffende studieloopbaanbegeleiding en waar de slb'ers zich in willen professionaliseren (zie bijlage 5 vragenlijst slb'ers). Er is gekozen voor het stellen van open vragen omdat de respondent zijn eigen mening mag geven (Baarda, 2014). Voor deze drie vragen is het relevant om de mening van de respondent te weten om te meten in hoeverre het beleid overeenkomt met de doelstellingen in de praktijk. In hoofdstuk 4 worden de antwoorden van de slb'ers weergegeven.

In de volgende paragraaf wordt de betrouwbaarheid en de validiteit van het praktijkonderzoek beschreven.

3.5. Betrouwbaarheid en validiteit vragenlijst studenten

Om de betrouwbaarheid van een onderzoek voldoende te kunnen testen, moet het onderzoek herhaalbaar zijn. Het onderzoek moet herhaalbaar zijn op een ander tijdstip, met een andere onderzoeker, andere (proef)personen en onder andere omstandigheden. Als het onderzoek leidt tot dezelfde resultaten, is het onderzoek betrouwbaar (Verhoeven, 2011).

De vragenlijst van de studenten is een bestaande methode om loopbaancompetenties van Kuijpers en de krachtige leeromgeving te meten. De vragenlijst bestaat uit een Likertschaal. De respondent kan telkens op dezelfde wijze antwoord geven met behulp van dezelfde antwoordcategorieën (Swanborn, geciteerd in Verhoeven, 2011). Door standaardisering van de methode wordt de betrouwbaarheid vergroot (Verhoeven, 2011). De vragenlijst van Smelt is gecontroleerd op betrouwbaarheid in zijn onderzoek (zie tabel 3). Dit geldt ook voor dit praktijkonderzoek. De vragenlijst is namelijk meetbaar en de vragen zijn helder en eenvoudig geformuleerd voor de doelgroep niveau 2. De lay-out, structuur, formulering en de antwoordmogelijkheden zijn voor alle respondenten gelijk. Per loopbaancompetentie wordt vooraf beschreven waar de vragen over gaan. Dit maakt de vragenlijst betrouwbaarder

(Verhoeven, 2011). De vragenlijst wordt schriftelijk afgenomen onder de respondenten. Op deze manier is meer controle mogelijk op het beantwoordingsproces en non respons wordt zoveel mogelijk beperkt (Baarda, 2014). De vragenlijst wordt op meerdere meetmomenten afgenomen en in verschillende omgevingen. Dit kan leiden tot minder betrouwbaarheid. Niet alle respondenten nemen namelijk onder dezelfde omstandigheden de vragenlijst af. Dit zou kunnen komen doordat een student meer wordt gestoord dan de ander, bijvoorbeeld omdat de omgeving druk(ker) is. De vragenlijst wordt aangeboden aan zowel de experimentele groep als de controlegroep. Bij beide groepen dient dezelfde vragenlijst afgenomen te worden, zodat de resultaten vergeleken kunnen worden. Hoe groter de groep respondenten, hoe betrouwbaarder het onderzoek (Verhoeven, 2011). De mate waarin het onderzoek vrij is van systematische fouten wordt validiteit genoemd (Verhoeven, 2011). De twee belangrijkste vormen van validiteit zijn de geldigheid van het meetinstrument en die van de onderzoeksgroep (Verhoeven, 2011). De vragenlijst van Smelt is betrouwbaar en valide wanneer zijn kenmerken van zijn doelgroep overeenkomen met de kenmerken van mijn doelgroep. De vragenlijst kan minder valide zijn omdat niet alle kenmerken overeenkomen met de doelgroep van Smelt. Kenmerken die overeen moeten komen zijn:

- Studenten met verschillende leeftijden moeten de vragenlijst invullen
- Studenten van de sector economie en dienstverlening moeten de vragenlijst invullen
- Studenten met verschillende opleidingsniveau van mbo, niveau twee tot en met vier moeten de vragenlijst invullen
- Zowel jongens als meisjes dienen de vragenlijst in te vullen
- De studenten moeten ten tijde van het invullen minstens een half jaar LOB lessen hebben gevolgd
- De studenten moeten behendig zijn in de Nederlandse taal

In mijn onderzoeksgroep wordt de vragenlijst alleen gebruikt bij niveau 2 studenten en niet bij de studenten van niveau 3 en 4, zoals bij de Smelt. Hierdoor kan het zijn dat de vragenlijst minder valide is. De vragenlijst zou gevarieerder moeten worden ingezet om de validiteit te kunnen waarborgen.

De controlegroep moet de juiste afspiegeling vormen met die van de experimentele groep. Mocht het niet de juiste afspiegeling vormen hoeft dit niet te betekenen dat met de resultaten van de controlegroep niets kan worden gedaan (Verhoeven, 2011). Er is een juiste afspiegeling met de experimentele groep en de controlegroep in het praktijkonderzoek aanwezig.

In tabel 3 wordt de betrouwbaarheid (Cronbach's Alpha) van de vragenlijst van Smelt weergegeven, zoals getoond is in zijn onderzoek. De betrouwbaarheid wordt in een onderzoek Cronbach's Alpha genoemd. De Cronbach's Alpha geeft aan of samengestelde vragen meten wat ze behoren te meten. De Cronbach's Alpha is een getal boven de 0,60 (Verhoeven, 2011).

Schaal Loopbaancompetentie	Items	Cronbach's Alpha
Kwaliteitenreflectie	09-10-11-12-13-14-15-16	0,764
Motievenreflectie	17-18-19-20-21-22	0,836
Werkexploratie	23-24-25-26-27-28-29	0,753
Loopbaansturing	30-31-32-33-34-35-36-37	0.849
Netwerken	38-39-40-41-42-43-44-45-46-47	0,801

Tabel 3: Cronbach's Alpha vragenlijst loopbaancompetenties (Smelt, 2015)

In tabel 4 wordt de betrouwbaarheid vermeld van de items die de krachtige leeromgeving meten. Bij het weghalen van vraag 11 (het hebben van een bijbaan), wordt de betrouwbaarheid in de dialogische leeromgeving toch minder betrouwbaar. De Cronbach's Alpha gaat van 0,889 naar 0,667. Dit wijst er op dat door verwijdering van deze vraag de schaal dialogisch nog steeds betrouwbaar is, maar deze is wel gedaald.

Schaal krachtige leeromgeving	Items	Cronbach's Alpha	Items	Cronbach's Alpha
Praktijkgerichtheid	15-16-23-24-26-27-28-32-39-43-44-47	0,844	-	-
Vraaggerichtheid	12-13-22-29-30-33-34-35-38-40-41-42-45-46	0,814	-	-
Dialogisch	-09-10-11-14-17-18-19-20-21-25-31-36-37	0,889	09-10-14-17-18-19-20-21-25-31-36-37	0,667

Tabel 4: Cronbach's Alpha meting krachtige leeromgeving (Smelt, 2015).

3.5.1. Vragenlijst slb'ers

De vragenlijst is een niet bestaande vragenlijst waardoor de vragenlijst minder betrouwbaar kan zijn (Verhoeven, 2010). De vragenlijst zou meerdere keren afgenomen moeten worden om de betrouwbaarheid en validiteit te garanderen. De vragenlijst is gecontroleerd door H. van den Enk. Zij is beleidsmedewerker van het Graafschap College. De validiteit van de vragenlijst wordt vergroot wanneer de vragen worden gecontroleerd (Scriptum, z.j.). De vragenlijst bestaat grotendeels uit gesloten vragen. De respondent kan de vragenlijst dan snel invullen, de antwoorden van de verschillende respondenten kunnen zonder problemen vergeleken en verwerkt worden (Universiteit Utrecht, z.j.). Omdat er een kleine vragenlijst is opgesteld met zoveel mogelijk gesloten vragen is het trekken van conclusies eenvoudiger (Baarda, 2014). De vragenlijst heeft een duidelijke en leesbare lay-out waardoor respondenten eerder geneigd zijn om de vragenlijst in te vullen (Verhoeven, 2010). De antwoord-mogelijkheden zijn voor alle respondenten gelijk, staan in logische volgorde en de vragen over dezelfde onderwerpen staan bij elkaar waardoor de betrouwbaarheid van de vragenlijst wordt vergroot (Verhoeven, 2010).

Inleiding

In hoofdstuk 4 worden de resultaten van het praktijkonderzoek weergegeven. Behalve de resultaten worden ook de respons, de demografische gegevens, de bijzonderheden van het onderzoek, de openheid van de respondenten, de betrouwbaarheid en de validiteit van dit onderzoek beschreven. Tenslotte worden de resultaten van de beschrijvende statistiek en de verschillanalyses uitgewerkt. In dit hoofdstuk zijn verwijzingen opgenomen naar verschillende bijlagen, waarin alle resultaten van de analyses zijn opgenomen.

4.1. Respons

In totaal zijn door 22 studenten in de experimentele groep de vragenlijst ingevuld. Aanvankelijk bestond de experimentele groep uit 26 studenten, vier van hen hebben de vragenlijst niet ingevuld: twee studenten zitten in een buitenschools traject (Graafschap Helpt scoren), één BBL student zit in zijn examenfase en is niet meer aanwezig op school en één BOL student was ziek bij het afnemen van de vragenlijst.

De controlegroep bestaat uit 22 studenten: 15 niveau 2 studenten van de opleiding defensie, 6 studenten van de opleiding ICT en 1 student van de opleiding detailhandel. In totaal hebben 16 slb'ers medewerking verleend om de vragenlijsten aan studenten voor te kunnen leggen. Dit betekent dat alle slb'ers medewerking hebben verleend. Aan het praktijkonderzoek is door 44 studenten van het Graafschap College deelgenomen, allen niveau 2 studenten van verschillende opleidingen, sectoren en locaties. Alle studenten hebben in week 19 (maandag 9 mei tot en met donderdag 12 mei, 2016) de vragenlijsten ingevuld.

4.1.1. Demografische gegevens onderzoek

In de experimentele groep hebben 15 jongens (68,2%) en 7 meisjes (31,8%) aan het praktijkonderzoek meegedaan. 16 studenten in de leeftijd van 19 tot en met 21 jaar (72,7%) en 6 studenten in de leeftijd van 16 tot en met 18 jaar (27,3%). In de controlegroep deden 18 jongens (81,8%) en 4 meisjes (18,2) mee aan het praktijkonderzoek, waarvan 17 studenten in de leeftijd van 16 tot en met 18 jaar (77,3%), 3 studenten in de leeftijd van 19 tot en met 21 jaar (13,6%) en 2 studenten van 22 jaar of ouder (9,1%).

Aan het totale praktijkonderzoek hebben 44 studenten meegedaan: 33 jongens (75%) en 11 meisjes (25%). De grootste groep respondenten hebben een leeftijd van 16 tot en met 18 jaar (52,3%) daarna volgt de groep met een leeftijd van 19 tot en met 21 jaar (43,2%) en ten slotte de kleinste groep met een leeftijd van 22 jaar of ouder (4,5%). In bijlage 6 zijn de gegevens van de experimentele en de controlegroep grafisch weergegeven door middel van een cirkeldiagram.

4.1.2. School en opleiding

In de onderstaande tabellen worden de gegevens en percentages weergegeven van de respondenten afkomstig van VSO/PrO en vmbo en welke mbo-opleiding zij op het Graafschap College volgen.

School	Studenten
VSO Isselborgh	5 studenten (11,%)
PrO Prakticon	9 studenten (40,9%)
PrO Pronova	6 studenten (27,2%)
PrO Symbion	2 studenten (9,0%)
Totaal PrO	17 studenten (38,6%)
Vmbo	22 studenten (50%)

Tabel: 5 Scholen respondenten.

Groep	Opleiding ICT	Opleiding Detailhandel	Opleiding VEVA	Opleiding Helpende Zorg & Welzijn	Opleiding Houtbewerken	Opleiding Kapper
Experimentele groep	9 studenten (40,9%)	5 studenten (27,7%)	3 studenten (13,6%)	3 studenten (13,6%)	1 student (4,5%)	1 student (4,5%)
Controlegroep	6 studenten (27,3%)	1 student (4,5%)	15 studenten (68,2%)	-	-	-
Totale onderzoek	15 studenten (34,1%)	6 studenten (13,6%)	18 studenten (40,9%)	3 studenten (6,8%)	1 student (2,3%)	1 student (2,3%)

Tabel 6: Opleidingen respondenten.

4.1.3. Belemmering

De bij dit onderzoek betrokken studenten kunnen belemmerd worden door een van de volgende stoornissen: een ontwikkelingsstoornis (klassiek Autisme, PDD-NOS, Asperger), een gedragsstoornis (ODD en/of ADD), een aandachtstekortstoornis zoals ADHD of een stoornis op het gebied van sociaal emotionele problemen, bijvoorbeeld faalangst etc. 27 studenten (61,4%) hebben geen belemmering. 7 studenten (15,9%) hebben een ontwikkelingsstoornis, 6 studenten (13,6%) hebben sociaal emotionele problemen, 3 studenten (6,8%) een gedragsstoornis en 1 student (2,3%) heeft een aandachtstekortstoornis.

In het praktijkonderzoek is geen onderscheid gemaakt tussen de experimentele groep en de controlegroep. De nadruk ligt namelijk op de stoornis van de student en niet op het soort onderwijs dat is gevolgd.

4.1.4. Bijzonderheden

Tijdens het afnemen van de vragenlijst in de ICT klas is een fout ontdekt door een van de studenten. In de laatste vragentabel is de antwoordmogelijkheid op een andere manier weergegeven dan de andere vragentabellen in de vragenlijst. De antwoordmogelijkheden zijn namelijk: 1 Nooit, 2 Soms, 3 Vaak, 4 Altijd. In de laatste vragentabel is 3, Altijd geworden en 4 Vaak geworden. Ik heb de student gevraagd om de vragenlijst in te vullen zoals voorheen. Ik heb 18 studenten uit beide groepen gevraagd hoe zij de vragenlijst hebben ingevuld. Daaruit bleek dat zij door de eerste vragentabel weten waar 1,2,3,4 voor staan en dat zij op die wijze verder de vragenlijst hebben ingevuld (er is dus niet per vragentabel gekeken naar de betekenis van 1,2,3,4). De data van de vragenlijsten is dus ook op deze manier verwerkt. Naar mijn idee is dit de meest logische wijze en is dit ook gecheckt.

4.1.5. Openheid respondenten

De respondenten vonden het niet lastig om de vragenlijst in te vullen. Zij vonden het ook niet vervelend om te doen. Sommigen vonden het invullen van de vragenlijst zelfs leuk. Bij het invullen was het nuttig dat begrippen in de vragenlijst uitgelegd werden. De respondenten stelden verder geen vragen bij het invullen van de vragenlijst. Ik merkte geen verschil bij het afnemen van de vragenlijsten tussen beide groepen respondenten. Het kostte alle studenten ongeveer 7 á 10 minuten om de vragenlijst in te vullen.

4.1.6. Betrouwbaarheid

Om de betrouwbaarheid van de schalen aan te kunnen tonen wordt de Cronbach's Alpha gemeten. Een schaal is betrouwbaar wanneer de Cronbach's Alpha minstens 0,60 is. Door de meting van de Cronbach's Alpha wordt vastgesteld dat niet alle vragen in een schaal betrouwbaar zijn. De Cronbach's Alpha van de schaal kwaliteitenreflectie, werkexploratie en netwerken zijn aangepast omdat de schalen niet of minder betrouwbaar waren. De schalen praktijkgericht, vraaggericht en dialogisch van de krachtige leeromgeving zijn betrouwbaar en zijn niet aangepast.

In onderstaande tabel wordt de betrouwbaarheid van de schalen en de aangepaste schalen weergegeven. Aan de rechterkant van de tabel worden de huidige items en de Cronbach's Alpha weergegeven na aanpassing.

Schaal loopbaancompetentie	Items	Cronbach's Alpha	Items	Cronbach's Alpha
Kwaliteitenreflectie	06-07-08-09-10-11	0,445	7-8-9	0,666
Motievenreflectie	12-13-14-15-16-17	0,793	-	-
Werkexploratie	18-19-20-21-22-23-24	0,778	18-19-20-23-24	0,806
Loopbaansturing	25-26-27-28-29-30-31-32	0,687	-	-
Netwerken	33-34-35-36-37-38-39-40-41-42	0,727	33-34-35-36-37-38-39-40-42	0,753
Schaal krachtige leeromgeving	Items	Cronbach's alpha	Items	Cronbach's Alpha
Praktijkgerichtheid	11-12-18-21-22-23-24-26-35-39-40	0,652	-	-
Vraaggerichtheid	8-9-18-25-27-29-30-31-34-36-37-38-41-42	0,745	-	-
Dialogisch	6-7-8-10-13-14-15-16-17-20-28-32-33	0,775	-	-

Tabel 7: Cronbach's Alpha meting loopbaancompetenties en krachtige leeromgeving.

In bijlage 7 wordt de betrouwbaarheid van de schalen weergegeven waarin de vragen ook zichtbaar zijn. De volgende paragraaf behandelt eerst de resultaten van het praktijkonderzoek en daarna de resultaten van de deskresearch en de vragenlijst slb'ers.

4.2. Resultaten statistische analyse

Inleiding

In deze paragraaf worden de resultaten van de statistische analyses weergegeven met behulp van de gemiddelden (mean in het Engels). Deze gemiddelden worden weergegeven in een getal. Het getal betreft het rekenkundige gemiddelde van de antwoorden die de respondenten in het praktijkonderzoek gegeven hebben. Naast het gemiddelde wordt vaak ook de standaarddeviatie vermeld (tevens ook in een getal). De standaarddeviatie laat de spreiding zien tussen de gegeven antwoorden. Door middel van een staafdiagram en/of histogram met normaalverdeling worden de resultaten grafisch in de bijlage weergegeven.

4.2.1. Statistische analyse respondenten

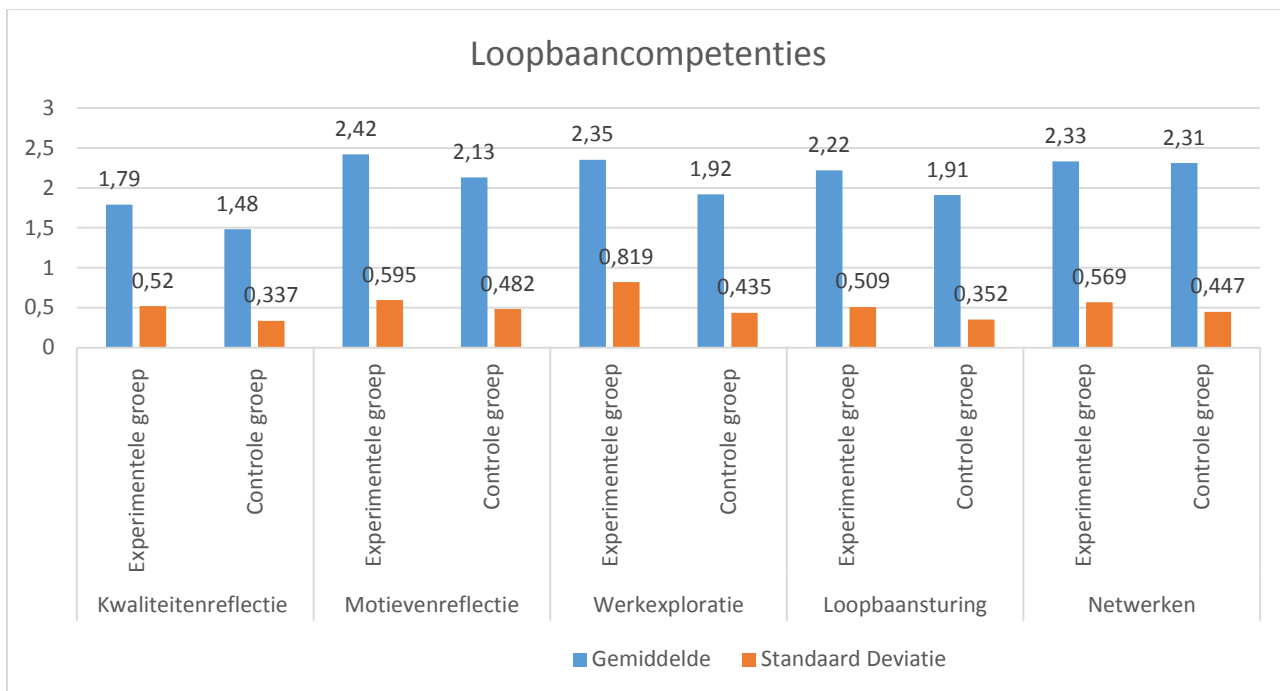
Met de resultaten kan een gemiddelde score per loopbaancompetentie vastgesteld worden. De gemiddelde norm geeft aan in hoeverre de loopbaancompetentie ontwikkeld is (Smelt, 2015). De resultaten worden weergegeven met behulp van de gemiddelden (means) en standaarddeviatie (SD). De schalen hebben alle een minimum van 1 en een maximum van 4.

Het gemiddelde van de antwoordschaal is 2,5. Bij het gemiddelde van 1 kan vastgesteld worden dat er geen loopbaancompetenties ontwikkeld zijn. Bij een gemiddelde van 2 dat er nauwelijks loopbaancompetenties ontwikkeld zijn en bij een gemiddelde van 3 en 4 zijn er loopbaancompetenties ontwikkeld. Deze norm van het gemiddelde wordt ook gehanteerd bij het ervaren van een krachtige leeromgeving.

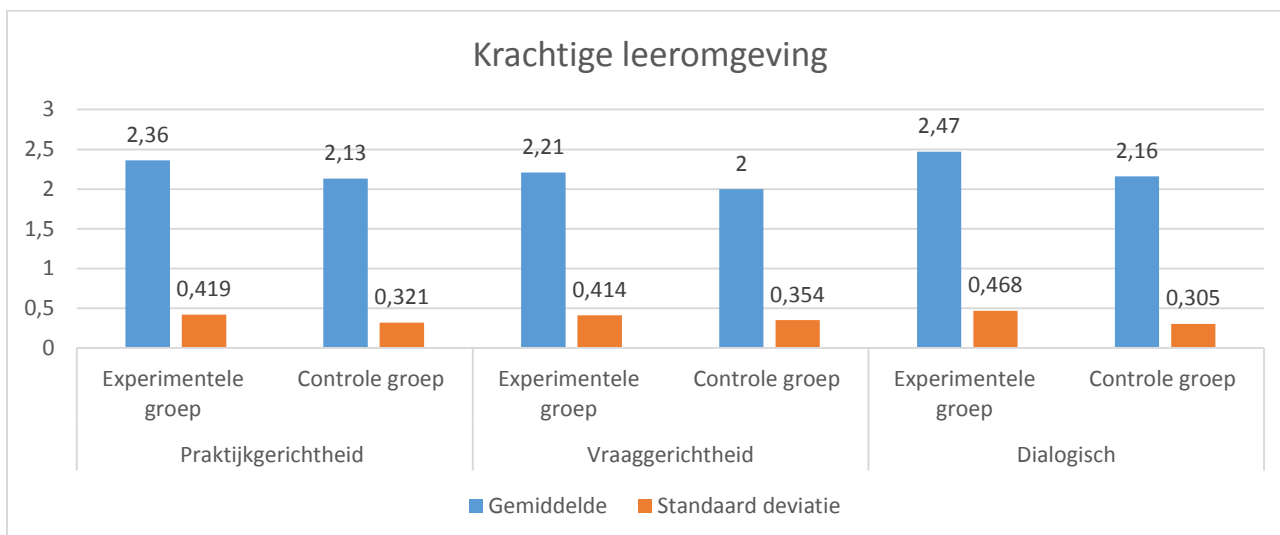
In de volgende grafiek zijn de gemiddelden weergegeven van de experimentele en de controlegroep.

De experimentele groep bestaat uit de niveau 2 studenten afkomstig van het VSO en PrO.

De controlegroep zijn de niveau 2 studenten afkomstig van het vmbo. (N) totaal is 44.

Grafiek 1: Meting loopbaancompetenties.

Grafiek 2 : Meting krachtige leeromgeving.

Opvallende resultaten

Het gemiddelde van de studenten ligt tussen 1 en 2,5. Dit betekent dat zowel de experimentele als de controlegroep, nauwelijks loopbaancompetenties hebben ontwikkeld. Beide groepen ervaren nauwelijks een leeromgeving die krachtig is. Wat opvalt is dat de experimentele groep (niveau 2 studenten afkomstig van VSO en Pro) vergeleken met de controlegroep gemiddeld iets hoger scoort in de mate waarin zij loopbaancompetenties hebben ontwikkeld en een krachtige leeromgeving ervaren. Wat vooral opvalt is dat de experimentele groep vergeleken met de controlegroep in meerdere mate de loopbaancompetentie werkexploratie heeft ontwikkeld. Het gemiddelde van de loopbaancompetentie netwerken laat nauwelijks onderscheid zien tussen beide groepen.

De spreiding (st.deviation) van het gemiddelde is klein. De precieze vorm van de verdeling hangt af van twee kengetallen: het gemiddelde en de standaarddeviatie. In bijlage 8 worden de grafieken met normaalverdeling getoond en zal uitgelegd worden hoe de grafieken gelezen kunnen worden.

Het is opvallend dat de spreiding in de experimentele groep nauwelijks groter is dan bij de controlegroep. Voorsnog betekent dit dat alle scores dicht rond het gemiddelde liggen, omdat de spreiding geen groot verschil laat zien (Verhoeven, 2011). De spreiding is iets groter bij de loopbaancompetentie: motievenreflectie, loopbaansturing en de praktijkgerichtheid van de krachtige leeromgeving. Bij de controlegroep is dit het geval bij de loopbaancompetentie: motievenreflectie en werkexploratie.

Hieronder worden de losgekoppelde items weergegeven door middel van de mediaan en de range, in verband met ordinaal meetniveau van de losse items. (N) totaal is 44.

Losgekoppelde vragen	Median (middelste waarneming)	Range (bereik)	Minimum	Maximum
Ik weet welke kwaliteiten ik tot nu toe tijdens mijn opleiding heb geleerd	3,00	3	1	4
Als ik een opdracht maak kijk ik na afloop terug hoe ik het heb gedaan	2,00	3	1	4
Feedback die ik heb ontvangen pas ik toe bij een volgende opdracht	3,00	2	2	4
Ik vertel welke werkzaamheden ik leuk vind en goed bij mij vind passen	2,00	3	1	4
Ik maak opdrachten op school die echt in de beroepspraktijk voorkomen	3,00	3	1	4
Als ik tijdens mijn opleiding ergens op vast loop weet ik wie ik moet benaderen om mij daarbij te kunnen helpen	3,00	3	1	4

Tabel 8: Resultaten losgekoppelde items.

Opvallende resultaten

Een opvallend resultaat is dat op de losgekoppelde items van de schaal kwaliteitenreflectie gemiddeld gescoord wordt met het antwoord 3, vaak. Dit is opvallend omdat de items van de schaal kwaliteitenreflectie gemiddeld veel lager scoort. In bijlage 9 worden de items en de antwoorden van de respondenten grafisch weergegeven door middel van een staafdiagram.

In de volgende paragraaf wordt de deelvraag beantwoord waarop de frequentie analyse van toepassing is.

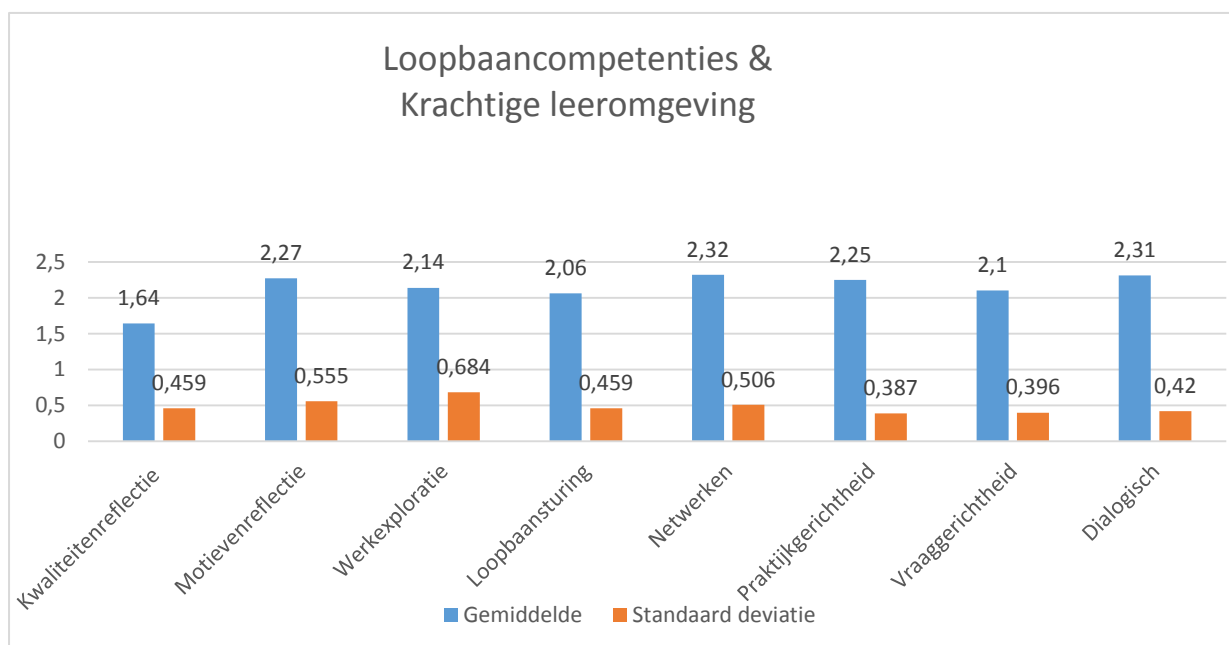
4.3. Frequentie analyse

Een frequentieanalyse is een overzicht van de scores op een variabele (Baarda et al., 2010).

De deelvragen waarop de frequentie analyse van toepassing is.

In hoeverre ontwikkelen niveau 2 studenten loopbaancompetenties en in hoeverre ervaren zij een krachtige leeromgeving?

In de onderstaande grafiek wordt weergegeven wat het gemiddelde is van de experimentele en de controlegroep gezamenlijk. (N) totaal is 44.

Grafiek 3: Meting loopbaancompetenties en krachtige leeromgeving experimentele en controlegroep.

Opvallende resultaten

De studenten hebben gemiddeld 1, nooit tot 2, soms bij de items van de vragenlijst ingevuld. Dit houdt in dat de studenten nauwelijks loopbaancompetenties hebben ontwikkeld of een krachtige leeromgeving ervaren. De loopbaancompetentie kwaliteitenreflectie scoort opvallend laag. De loopbaancompetentie netwerken is de hoogste score als er wordt gekeken naar het ontwikkelen van de vijf loopbaancompetenties. Bij de krachtige leeromgeving scoort de dialoog hoger dan de praktijk en de vraaggerichtheid. De vraaggerichtheid scoort het laagst van de krachtige leeromgeving.

De spreiding (st.deviation) van het gemiddelde is voornamelijk klein. Echter is deze iets groter bij de loopbaancompetentie motievenreflectie, werkexploratie en netwerken. In bijlage 10 is de grafische weergave in een histogram met normaalverdeling weergegeven.

Antwoord deelvraag: De experimentele groep en de controlegroep hebben nauwelijks loopbaancompetenties ontwikkeld en ervaren nauwelijks een krachtige leeromgeving.

4.4. Verschil analyse

Inleiding

De empirische deelvragen waarop de Mann-Whitney U toets is toegepast komen aan de orde in dit hoofdstuk. Het resultaat geeft aan of het om een significant verschil gaat. Een verschil is significant wanneer de p-waarde kleiner is dan 0,05 (Verhoeven, 2011). Wanneer een verschil significant is, berust het resultaat niet op toeval. Wanneer het resultaat niet significant is (p-waarde groter dan 0,05), berust het resultaat op toeval. Resultaten die niet significant zijn worden niet besproken in dit hoofdstuk. In de bijlagen worden alle resultaten weergegeven.

De deelvraag waarop de verschil analyse van toepassing is:

Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen: niveau 2 studenten afkomstig van het VSO/PrO (experimentele groep) en studenten afkomstig van het voortgezet middelbaar beroeps onderwijs (vmbo) (controlegroep)?

4.4.1. Loopbaancompetenties

De experimentele groep (gemiddelde rangscore 26,27) toont in meerdere mate aan de loopbaancompetentie kwaliteitenreflectie te hebben ontwikkeld dan de controlegroep (gemiddelde rangscore 18,73). Dit verschil is significant ($U = 2,008$; $P = ,045$).

De experimentele groep (gemiddelde rangscore 26,30) toont in meerdere mate aan de loopbaancompetentie werkexploratie te hebben ontwikkeld dan de controlegroep (gemiddelde rangscore 18,70). Dit verschil is significant ($U = 1,971$; $P = ,049$).

De experimentele groep (gemiddelde rangscore 26,41) toont in meerdere mate aan de loopbaancompetentie loopbaansturing te hebben ontwikkeld dan de controlegroep (gemiddelde rangscore 18,59). Dit verschil is significant ($U = 2,031$; $P = ,042$).

De overige factoren laten geen significante verschillen zien tussen beide groepen.

4.4.2. Krachtige leeromgeving

De experimentele groep (gemiddelde rangscore 26,59) toont in meerdere mate aan een praktijkgerichte leeromgeving te ervaren dan de controlegroep (gemiddelde rangscore 18,41). Dit verschil is significant ($U = 2,119$; $P = ,034$).

De experimentele groep (gemiddelde rangscore 27,32) toont in meerdere mate aan de krachtige leeromgeving, dialogisch te ervaren dan de controlegroep (gemiddelde rangscore 17,68). Dit verschil is significant ($U = 2,494$; $P = ,013$).

Opvallende resultaten

Op basis van de verschilanalyse tussen beide groepen, in hoeverre zij de loopbaancompetenties: kwaliteitenreflectie

($p=,045$) , werkexploratie ($p=,049$) loopbaansturing ($p=,042$) hebben ontwikkeld, blijkt het resultaat significant te zijn. De experimentele groep ervaart in meerdere mate een praktijk ($p=,034$) en dialogische ($p=,013$) krachtige leeromgeving. De verschillen zijn significant.

Uit de verschilanalyse blijkt ook dat de resultaten bij de loopbaancompetenties: motievenreflectie, netwerken en de vraaggerichte krachtige leeromgeving niet significant zijn. Dit omdat de p-waarde groter is dan 0,05. In bijlage 11 worden de bovenstaande resultaten zichtbaar gemaakt door middel van een tabel waar de verschillen significant en niet significant weergegeven zijn.

Antwoord deelvraag: Er is een verschil tussen de experimentele en controlegroep in het ontwikkelen van de loopbaancompetenties. De experimentele groep heeft in meerdere mate de loopbaancompetentie kwaliteitenreflectie, werkexploratie en loopbaansturing ontwikkeld. Er is een verschil in het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen de experimentele en de controlegroep. De experimentele groep ervaart in meerdere mate dat de leeromgeving praktijkgericht en dialogisch van aard is.

4.4.3. Verschilanalyse tussen niveau 2 studenten afkomstig van het VSO en het PrO

De deelvraag waarop de verschil analyse van toepassing is:

Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen, niveau 2 studenten afkomstig van het VSO en PrO?

Resultaten

Op basis van de verschilanalyse tussen niveau 2 studenten afkomstig van VSO en PrO bij het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving, is het resultaat niet significant. Dit omdat de p-waarde groter is dan 0,05. In bijlage 12 worden de resultaten tussen de studenten afkomstig van het VSO en het PrO weergegeven door middel van een tabel.

Antwoord deelvraag: Er is geen verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen niveau 2 studenten afkomstig van VSO en PrO.

4.5. Enkelvoudige verschilanalyse tussen niveau 2 studenten met of geen stoornis

Omdat het hier om een enkelvoudige verschilanalyse gaat, wordt de f-toets oftewel de One-way ANOVA toets ingezet. De One-way ANOVA toets vergelijkt meer dan twee onafhankelijke groepen en toont aan of er wel of geen significant verschil is (Baarda et al., 2011).

De deelvraag waarop de verschil analyse van toepassing is:

Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen niveau 2 studenten die geen stoornis, een ontwikkelings- of een gedragsstoornis hebben?

In de enkelvoudige variantieanalyse is het hebben van een ontwikkelingsstoornis gebaseerd op: klassiek autisme, PDD-NOS, en het syndroom van Asperger. De gedragsstoornis is gebaseerd op: ADHD, ADD, ODD , sociaal-emotionele problemen en het hebben van faalangst. Er is 1 student met een aandachttekortstoornis in het praktijkonderzoek. Om deze reden is aandachtstekortstoornis samengevoegd met gedragsstoornis. Emotionele problemen en het hebben van faalangst zijn ook ondergebracht in gedragsstoornis.

Opvallende resultaten

Op basis van een enkelvoudige variantieanalyse kan worden vastgesteld, dat er geen significant verschil is in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen niveau 2 studenten die geen stoornis, een ontwikkelingsstoornis of een gedragsstoornis hebben. In bijlage 13 wordt de enkelvoudige variantieanalyse weergegeven.

Antwoord deelvraag: Er is geen verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een

krachtige leeromgeving tussen niveau 2 studenten die geen stoornis, een ontwikkelings- of een gedragsstoornis hebben.

4.6. Resultaten deskresearch

Het resultaat van de deskresearch is deels verwerkt in hoofdstuk 1. In hoofdstuk 1 is beschreven hoe het Graafschap College de studentbegeleiding definieert en wat de studentbegeleiding binnen de opleiding inhoudt.

De deelvraag waarop de deskresearch van toepassing is:

Wat zijn de huidige doelstellingen van de slb'ers die niveau 2 studenten begeleiden op het Graafschap College?

Om de geformuleerde visie studentbegeleiding waar de studieloopbaanbegeleiding onder valt waar te kunnen maken, worden de volgende uitgangspunten, tijden en taken van de slb'ers geformuleerd (Graafschap College, 2013).

Uitgangspunten/doelstellingen
Het Graafschap College biedt deskundige en persoonlijke begeleiding aan elke student
De studentbegeleiding wordt zo dicht mogelijk bij de student georganiseerd
Studentbegeleiding begint met de voorlichting aan potentiële studenten en eindigt na uitstroombegeleiding (al dan niet gediplomeerd) gericht op een vervolgopleiding of werk
Het Graafschap College stimuleert de persoonlijke en beroepsmatige ontwikkeling van studenten, binnen de mogelijkheden die het Graafschap College aanbiedt, zodat de student een bij zijn of haar mogelijkheden passende kwalificatie behaalt
Het Graafschap College wil samenwerken met externe partners voor specialistische (zorg) begeleiders binnen een heldere afbakening van onderwijs, begeleiding en hulpverlening

De slb'ers hebben de volgende taken:

Taken
Elke student krijgt een slb'er toegewezen bij aanvang van de opleiding. De slb'er onderhoudt contact met de ouders en wettelijke vertegenwoordigers over de voortgang van de studenten
De slb'er is verantwoordelijk voor de begeleiding van de student. overlegtijd wordt gefaciliteerd, opgenomen in de jaar-taak van de slb'er. Signalen van docenten, praktijkbegeleiders en praktijkopleiders zijn voor de slb'er input voor de gesprekken die hij voert met de slb'er.
De slb'er legt de afspraken en actiepunten uit de gesprekken digitaal vast in Magister (leerlingvolgsysteem). De formele gegevens omtrent studievoortgang worden door de slb'er vastgelegd in Magister
Zo nodig bespreekt de slb'er de studenten die hij of zij begeleidt in het teamoverleg waarin studentbesprekingen plaatsvinden
Wanneer sprake is van problematiek die de expertise van de slb'er overstijgt, bespreekt de slb'er de situatie met de decaan

Tijd studieloopbaanbegeleiding niveau 1 en 2.

Begeleiding	Niveau 1	Niveau 2
Aantal studenten	541	1678
Aantal keer per jaar	40	20
Uren per student	6,7 uur	3,3 uur
Duur gesprek	10 min	10 min
Studieloopbaan uur (15 studenten per slb groep)	1 uur per week	1 uur per week

4.7. Resultaten vragenlijst slb'ers

De deelvraag waarop de uitzet van de vragenlijst van toepassing is:

Wat zijn de huidige doelstellingen van de slb'ers die niveau 2 studenten begeleiden op het Graafschap College?

In totaal hebben 16 slb'ers de vragenlijst ontvangen via de mail en 10 daarvan hebben de vragenlijst ingevuld.

Vragenlijst LOB	Totaal aantal Ja	Totaal aantal Nee	Overige informatie
1. Ben je bekend met de loopbaancompetenties van Marinka Kuijpers?	-	10	
2. Bespreek je met een student in een slb - gesprek zijn kwaliteiten?	10	-	
3. Bespreek je met een student in een slb - gesprek zijn motieven?	10	-	
4. Bespreek je met een student in een slb - gesprek zijn werkexploratie?	9	1	
5. Bespreek je met een student in een slb - gesprek wat hij of zij wilt worden?	10	-	
6. Bespreek je met een student in een slb - gesprek wie hem kan helpen in zijn (studie) loopbaan?	10	-	
7. Zet je instrumenten in tijdens de slb – uren en/of slb – gesprekken?	4	6	Kwaliteitspel/document planning maken/gesprekstechnieken
8. Heb je een cursus of opleiding gehad op het gebied van LOB als slb'er op het Graafschap College?	1	9	
9. Vind je of merk je dat niveau 2 studenten afkomstig van VSO of PrO meer studieloopbaanbegeleiding nodig hebben?	7	3	Ja want: studenten hebben meer structuur nodig, vinden het lastig om doelen te stellen en een planning te maken en zijn minder vaardig in zelfreflectie. Nee want: er wordt geen onderscheid gemaakt tussen studenten. De hulp die VSO en PrO studenten stellen kan wel anders zijn. Zij hebben vaak sociale/emotionele problemen.

Hieronder worden de open vragen weergegeven.

10. *Hoelang ben je al slb'er op het Graafschap College ?*

	Totaal aantal	Overige informatie
1 tot 3 jaar	2	
4 tot 6 jaar	3	
Langer namelijk:	5	3 docenten voeren 9 jaar lang de taak als slb'er uit 1 docent voert 10 jaar de taak als slb'er uit 1 docent voert 34 jaar de taak als slb'er uit

11. *Als je een cursus of opleiding gaat volgen op het gebied van LOB als slb'er wat zou je dan graag willen leren?*

4 slb'ers hebben geen antwoord gegeven op deze vraag. De andere 6 slb'ers hebben de volgende antwoorden gegeven:

- Geen cursus of opleiding nodig, de klas moet kleiner dat maakt LOB effectiever
- Ik wil graag leren waar de grenzen liggen van een slb'er op het gebied van zorg
- Ik wil graag studenten bewuster maken wat betreft hun toekomst
- Ik ga een master SEN gedrag volgen
- Gesprekstechnieken en handvatten om een slb – gesprek te leiden
- Geen cursus of opleiding nodig, de belangrijkste cursus is 'ben jezelf, leer jezelf kennen dan ken je de medemens

12. Welke onderwerpen komen aanbod tijdens de slb-uren en/of gesprekken met de studenten?

De onderwerpen die voornamelijk aan bod komen tijdens de slb – uren/en of gesprekken zijn: studievoortgang, studiedruk, thuissituatie, verzuim, stage, vrijetijdsbesteding, omgang ouders/medestudenten, plannen en organiseren en gedrag student. Twee slb'ers geven aan dat zij het onderwerp toekomst en loopbaanperspectief aan bod laten komen in een slb-uur of slb-gesprek.

13. Wat zijn volgens jou de belangrijkste doelstellingen betreft studieloopbaanbegeleiding?

Doelstellingen studentbegeleiding slb'ers
Dat de student vertrouwen heeft in de slb'er en de slb'er ervoor zorgt dat de student een goede motivatie krijgt om de studie te voltooien.
Student weet waar hij staat en zich realiseert dat hij op de goede weg zit en de juiste keuze heeft gemaakt, ook stand van zaken doornemen met de student, zoals resultaten en stage e.d.
Studenten de kans geven om hun eigen studieweg te volgen, hierbij helpen met het maken van de juiste beslissing.
Dat studenten zonder problemen de opleiding positief met diploma af kunnen ronden.
Het behalen van een diploma waar de student iets mee kan en indien mogelijk een vervolgopleiding.
Zorgen dat de student op de juiste plek (vervolgstudie/werk) komt en de ontwikkeling van de student op sociaal/maatschappelijk gebied.
Hoe het persoonlijk met de student en de resultaten gaat.
Het bewaken en bijsturen van de opleiding van de student.
Het bespreken van de thuissituatie en stage en begeleiden in waar ze tegen aan lopen en het behalen van een diploma.
Student zo soepel mogelijk door de opleiding laten gaan en Inzicht creëren van eigen kunnen student, begeleiden naar een vervolgopleiding indien mogelijk.

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofd- en deelvragen in relatie tot het doel van het (praktijk)onderzoek. In de onderstaande paragrafen wordt antwoord gegeven op de empirische deelvragen. In de laatste paragraaf wordt de hoofdvraag beantwoord. De hoofdvraag is tot stand gekomen en weergegeven in hoofdstuk 1 van deze scriptie.

5.1. Beantwoording empirische deelvragen

5.1.1. Deelvraag 6:

In hoeverre ontwikkelen niveau 2 studenten loopbaancompetenties en in hoeverre ervaren zij een krachtige leeromgeving?

De conclusie is dat zowel de controlegroep als de experimentele groep nauwelijks loopbaancompetenties hebben ontwikkeld en ze de leeromgeving in zijn geheel niet als krachtig hebben ervaren.

5.1.2. Deelvraag 7:

Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen niveau 2 studenten afkomstig van het VSO, PrO (experimentele groep) en het voortgezet onderwijs (vmbo) (controlegroep)?

Uit de resultaten van deelvraag 7 kan geconcludeerd worden dat er een verschil is in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen de experimentele en de controlegroep.

De experimentele groep heeft in meerdere mate de loopbaancompetenties: kwaliteitenreflectie, werkexploratie en loopbaansturing ontwikkeld en ervaren in meerdere mate dat de leeromgeving praktijkgericht en dialogisch is. PrO studenten hebben een voorrang omdat zij al bepaalde loopbaancompetenties hebben ontwikkeld voordat zij naar het mbo gaan. Uit de theorie blijkt dat op de praktijkscholen aandacht wordt gegeven aan de loopbaancompetenties: kwaliteitenreflectie, werkexploratie en loopbaansturing en minder aan de motievenreflectie en netwerken (Bakker et al., 2009).

Geconcludeerd kan worden dat studenten van het PrO in meerdere mate de praktijkgerichte leeromgeving ervaren dan hun klasgenoten van het vmbo. Niveau 2 studenten afkomstig van het PrO, komen eerder in aanraking met de praktijk dan niveau 2 studenten van het vmbo. Kenmerkend aan het PrO is dat er vooral wordt geleerd door praktijkervaring op te doen, voornamelijk doordat studenten op stage gaan bij bedrijven (Praktikon et al., 2007).

Ook blijkt uit het resultaat van het praktijkonderzoek, dat studenten afkomstig van het PrO en VSO in meerdere mate een dialogische leeromgeving ervaren. Uit deskresearch onder de slb'ers van de niveau 2 studenten blijkt, dat de meerderheid vindt dat niveau 2 studenten afkomstig van het VSO en PrO, meer studieloopbaanbegeleiding nodig hebben. We mogen er niet vanuit gaan, maar dit kan een signaal zijn dat de student afkomstig van VSO en PrO nu al meer studieloopbaanbegeleiding krijgt of vraagt, waardoor de kans groot is dat er meer een dialoog is tussen de slb'er en de student van het VSO en PrO dan met de student van het vmbo. Ook moet er rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat deze niveau 2 studenten afkomstig van het VSO en PrO de beter presterende studenten zijn (R. Hofman & F. Hubert, persoonlijke communicatie, 30 maart 2016).

5.1.3. Deelvraag 8:

Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving bij niveau 2 studenten afkomstig van het VSO en PrO?

De conclusie is dat er geen verschil is in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen VSO en PrO studenten. Studenten van VSO en PrO vinden het even lastig om loopbaancompetenties te ontwikkelen en een omgeving te ervaren die krachtig is.

De verwachting is dat niveau 2 studenten afkomstig van het PrO in meerdere mate de loopbaancompetenties: kwaliteitenreflectie, motievenreflectie, werkexploratie en loopbaansturing hebben ontwikkeld (Bakker et al., 2009). VSO en PrO studenten zouden de loopbaancompetentie netwerken even lastig vinden om te ontwikkelen (Bokdam et al., 2010).

Kenmerkend aan een student van het VSO is dat hij ontwikkeling en/of gedragsstoornis heeft (Onderwijsraad, 2010). In de huidige samenleving is het van belang dat het individu zelfsturend is in zijn of haar loopbaan (Van de Ven, 2014). Studenten met een ontwikkeling of gedragsstoornis kunnen tegen belemmeringen aanlopen die de ontwikkeling van zelfsturing in de weg zitten, waardoor het ontwikkelen van de loopbaancompetenties een lastige opgave kan zijn (Van de Ven, 2014). Vanuit de theorie en het praktijkonderzoek kan aangenomen worden dat studenten van VSO en PrO het lastig vinden om loopbaancompetenties te ontwikkelen. Als er vanuit wordt gegaan dat de niveau 2 student van VSO en PrO meer studieloopbaanbegeleiding vraagt en ook krijgt, is er een mogelijkheid dat de begeleiding zich meer richt op het oplossen van sociale en emotionele problemen in plaats van op de studieloopbaan. Studenten van het PrO kampen over het algemeen met sociale en emotionele problemen die belemmeringen in de studieloopbaan kunnen veroorzaken (stichting aandachtplus.nl, z.j.).

5.1.4. Deelvraag 9:

Is er een verschil in het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving tussen niveau 2 studenten die geen stoornis, een ontwikkelingsstoornis- of een gedragsstoornis hebben?

De conclusie is dat niveau 2 studenten met en zonder stoornis nauwelijks loopbaancompetenties hebben ontwikkeld en nauwelijks een leeromgeving ervaren die krachtig is. Van de Ven (2014) verklaart dat studenten met een ontwikkelingsstoornis zoals ASS meer moeite hebben met het ontwikkelen van loopbaancompetenties dan studenten zonder stoornis. Uit het resultaat van het praktijkonderzoek komt geen verschil naar voren tussen niveau 2 studenten die geen stoornis, een ontwikkeling of een gedragsstoornissen hebben, bij het ontwikkelen van loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving. Een mogelijke verklaring is dat de huidige studieloopbaanbegeleiding (Graafschap College, 2013) op dit moment niet voldoende loopbaangericht is waardoor de studenten ongeacht het wel of niet hebben van een ontwikkeling en/of gedragsstoornis, loopbaancompetenties ontwikkelen. Om loopbaancompetenties te kunnen ontwikkelen is een krachtige loopbaangerichte leeromgeving belangrijk (Kuijpers, 2012). Uit het resultaat van het praktijkonderzoek komt naar voren dat studenten met en zonder stoornis nauwelijks een leeromgeving ervaren die krachtig is.

5.1.5. Deelvraag 10:

Wat zijn de huidige doelstellingen van de slb'ers die niveau 2 studenten begeleiden op het Graafschap College?

Geconcludeerd kan worden dat het beleid betreffende studieloopbaanbegeleiding onvoldoende handvatten, instrumenten en draagvlak bevat om de doelstellingen in de praktijk uit te kunnen voeren. Om slb effectief vorm te geven zal het beleid zodanig vertaald moeten worden in de onderwijsinstelling dat de betrokken actoren in de instelling het ook kunnen aansturen en uitvoeren en daartoe de benodigde competenties hebben of kunnen ontwikkelen (Mittendorf & Kienhuis, 2014).

Met name de doelstelling het stimuleren van de persoonlijke en beroepsmatige ontwikkeling van de student komt niet geheel tot zijn recht. Dit geldt ook voor de doelstelling: het bieden van deskundige begeleiding aan de student.

Uit de resultaten van de vragenlijst blijkt dat de slb'ers nog onvoldoende sturen op de persoonlijke en beroepsmatige ontwikkeling van de student (Graafschap College, 2013). Met name leren sturing te geven op eigen opleiding en de toekomstige loopbaan van de student (Graafschap College, 2013) komt op dit moment niet tot zijn recht. Het leren sturing te geven aan de eigen opleiding en de toekomstige loopbaan kan gerealiseerd worden door het ontwikkelen van loopbaancompetenties binnen Loopbaan Oriëntatie en Begeleiding (LOB) (Kuijpers, 2012).

Naar aanleiding van de resultaten van de vragenlijst is de kans aanwezig dat de slb'ers geen kennis hebben van de loopbaancompetenties van Kuijpers. De kans is groot dat slb'ers vanuit eigen ervaringen associëren wat de loopbaancompetenties inhouden waardoor het ontwikkelen van loopbaancompetenties niet tot zijn recht komt (M. Kuipers, persoonlijke communicatie, 6 juni 2016). Binnen de huidige gespreksvoering is er onvoldoende sprake

van een dialoog tussen de slb'er en de student. Het resultaat geeft aan dat er binnen de gespreksvoering veelal wordt gesproken over cijfers en problemen van de student. Volgens onderzoek van Meijers (2013) zijn de slb'ers grotendeels aan het woord binnen de gesprekvoering. Zij richten zich binnen de studieloopbaanbegeleiding nog teveel op gespreksonderwerpen die óver de student gaan, zoals de studievoortgang in plaats van dat er met de student wordt gesproken (Meijers, 2013).

5.2. Conclusie losse items

De conclusie is dat de studenten gemiddeld op de losse items van de kwaliteitenreflectie hoger scoren dan de schaal van de kwaliteitenreflectie. Dit zou kunnen betekenen dat docenten het pedagogisch klimaat zo maken dat de student zich professioneel kan ontwikkelen en dat het ontwikkelen van kwaliteitenreflectie niet alleen tot stand komt door de slb'er maar door het hele docententeam. Mittendorf en Kienhuis (2014) verwoorden dat niet alleen de slb'er maar ook docenten die lesgeven bij kunnen dragen aan de professionele ontwikkeling van de student. Het hele team speelt een rol in de begeleiding van de student om de professional te worden die bij hem past (Mittendorf & Kienhuis, 2014).

Geconcludeerd kan worden dat de niveau 2 studenten vaak opdrachten maken die ook echt voor komen in de beroepspraktijk. Om loopbaancompetenties te ontwikkelen is een krachtige leeromgeving van essentieel belang (Kuijpers, 2012). Uit de resultaten van de praktijkgerichte leeromgeving blijkt dat het Graafschap College nog een verbeteringslag kan slaan. De leeromgeving wordt praktijkgericht als de student de keuze krijgt om vele maar ook verschillende stages te lopen (Meijers et al., 2006). Het Graafschap College moet zich daarom blijven inzetten om krachtig onderwijs te blijven verzorgen door in te zetten op samenwerking met werkgevers en bedrijven in de regio Achterhoek (Graafschap College, 2015).

Geconcludeerd kan worden dat studenten ten allen tijden begeleiding en hulp krijgen wanneer zij hier om vragen. Binnen de begeleiding is het belangrijk dat de slb'er zijn persoonlijke betrokkenheid toont. Het hebben van contact is een voorwaarde om de student te begeleiden en te coachen in zijn opleiding en loopbaan (Bomrose et al., geciteerd in Mittendorf & Kienhuis, 2014).

5.3. Beantwoording hoofdvraag

In hoeverre hebben niveau 2 studenten die afkomstig zijn van VSO en PrO loopbaancompetenties ontwikkeld op basis van de huidige studieloopbaanbegeleiding?

De conclusie is dat niveau 2 studenten afkomstig van VSO en PrO nauwelijks loopbaancompetenties hebben ontwikkeld en ze de leeromgeving in zijn geheel niet als krachtig hebben ervaren.

De studentbegeleiding wordt door het Graafschap College omschreven als 'het scheppen van condities en het ondernemen van activiteiten die erop gericht zijn dat studenten, zowel individueel als in groepsverband, optimaal kunnen profiteren van het gehele aanbod van het Graafschap College met als doel de opleiding zo succesvol en zo kort mogelijk te doorlopen met diplomering dan wel toekomstperspectief tot gevolg' (Graafschap College, 2013).

Om loopbaancompetenties te ontwikkelen is een krachtige leeromgeving nodig waarin de praktijk, vraaggerichtheid en het voeren van de dialoog aanwezig is. Studenten leren zelfstandig en bewuste keuzes te maken in hun (studie) loopbaan waardoor (studie)loopbaansucces gerealiseerd kan worden (Meijers, 2012).

Uit de resultaten van het praktijkonderzoek, deskresearch en de vragenlijst van de slb'ers blijkt dat de huidige inrichting van de studieloopbaanbegeleiding en de krachtige leeromgeving niet bijdragen tot een goede ontwikkeling van de loopbaancompetenties en het ervaren van een krachtige leeromgeving. Het goed kunnen voeren van de dialoog door de slb'er is van essentieel belang om een leeromgeving krachtig neer te kunnen zetten (Luken, 2011).

Effectief slb begint bij het goed neerzetten van een visie. Binnen het onderwijsteam moet de visie het team met elkaar verbinden en de visie moet duidelijk aangegeven wat het team wil bereiken met slb (Mittendorf & Kienhuis, 2014). Het Graafschap College heeft de visie voor studentbegeleiding mooi omschreven maar de visie mist een aantal bouwstenen die nodig zijn om slb effectief vorm te kunnen geven. Op dit moment vormt de visie onvoldoende draagvlak binnen het onderwijsteam. In hoofdstuk 6 worden de gegeven conclusies verbonden aan een aantal

aanbevelingen om slb vanuit de visie toe te werken naar de praktijk zodat de huidige studentbegeleiding effectief wordt vormgegeven om studieloopbaansucces te bereiken.

5.4. Discussie

De beperkingen van dit onderzoek worden in de volgende paragraaf ter discussie gesteld. In een vervolgonderzoek en in de aanbevelingen kan er rekening worden gehouden met deze kritische punten die tijdens dit onderzoek naar boven zijn gekomen.

- De vragenlijst die gebruikt is in dit praktijkonderzoek kan minder valide zijn, doordat hij niet alleen is ingezet bij de sector economie & dienstverlening en omdat alleen niveau 2 studenten de vragenlijst in hebben gevuld. Dit sluit niet aan bij de criteria die Smelt voor de vragenlijst op heeft gesteld. Uit het voorgaande blijkt dat 2 van de 6 criteria die door Smelt zijn opgesteld niet voldoen in dit praktijkonderzoek.
- De samenstelling van de experimentele groep is niet gelijk verdeeld: In de groep zitten 17 studenten afkomstig van praktijkonderwijs en 5 studenten van voortgezet speciaal onderwijs. De studenten afkomstig van het praktijkonderwijs zijn in dit geval in de meerderheid en dit kan van invloed zijn op de resultaten in dit praktijkonderzoek.
- De schaal kwaliteitenreflectie bestond uit 7 items. 1 item is niet meegenomen bij het afnemen van de vragenlijst. 3 items waren niet homogeen in de schaal kwaliteitenreflectie waardoor er in totaal 3 items representatief waren. Hierdoor bestaat de kans dat de schaal kwaliteitenreflectie niet geheel de kwaliteiten heeft kunnen meten en het resultaat minder betrouwbaar is.
- Om representatief uitspraken te kunnen doen over de totale groep niveau 2 studenten zou er een grotere groep niveau 2 studenten aan het onderzoek deel moeten nemen.
- Het onderzoek is niet ingegaan op de ouderbetrokkenheid van de studenten bij het ontwikkelen van de loopbaancompetenties. Uit onderzoek blijkt dat de ouderbetrokkenheid bijdraagt aan studie succes (Kuijpers & Lusse, 2016).

Inleiding

De aanbevelingen die nu volgen zijn tot stand gekomen uit de resultaten en de conclusies op basis van het praktijkonderzoek, deskresearch en de vragenlijst van de slb'ers. De aanbevelingen hebben als doel om de ontwikkeling van loopbaancompetenties te stimuleren binnen slb en om invulling te geven aan de loopbaandialoog tussen slb'er en student (krachtige leeromgeving). Met name de visie is belangrijk om de leeromgeving voor de onderwijsteams te stimuleren en om draagvlak te creëren om slb effectief vorm te kunnen gaan geven. Bij het uitvoeren van de aanbevelingen dient de chronologische volgorde zoals beschreven in deze scriptie aan te worden gehouden.

6.1. Aanbeveling visie/beleid

De visie studentbegeleiding van het Graafschap College is: 'Het scheppen van condities en het ondernemen van activiteiten die erop gericht zijn dat studenten, zowel individueel als in groepsverband, optimaal kunnen profiteren van het gehele aanbod van het Graafschap College met als doel de opleiding zo succesvol en zo kort mogelijk te doorlopen met diplomering dan wel toekomstperspectief tot gevolg' (Graafschap College, 2013, p.3).

Kwestie: De huidige begeleiding voor de kwetsbare niveau 2 student sluit op dit moment nog niet voldoende aan dat deze visie herkenbaar wordt nagestreefd. Voor het verkrijgen van voldoende draagvlak voor de visie bij de professionals, moet het beleid bepaalde bouwstenen krijgen, om te zorgen voor voldoende handvatten en instrumenten (Mittendorf & Kienhuis, 2014).

Aanbeveling: visie in het beleid uitwerken met draagvlak binnen de onderwijsteams. Om draagvlak te creëren binnen de onderwijsteams, is het belangrijk dat de visie bepaalde bouwstenen krijgt die zorgen voor voldoende handvatten en instrumenten (Mittendorf, z.j.).

Uitwerking: het beleid wordt geïmplementeerd in de sectoren onder de verantwoordelijkheid van de sectordirecteuren. Dienst onderwijs en innovatie evalueert het beleid (H. van den Enk, persoonlijke communicatie, 24 juni 2016).

Voorstel: zet een htd'er in om de aanbeveling op te pakken. Met zijn competenties, kan de htd'er slb-beleid binnen de sectoren aanpassen, adviezen geven en het beleid implementeren.

Het is belangrijk dat de volgende stappen centraal staan in het beleidsplan en dat de formatie vast is gesteld. Met name de dikgedrukte stappen moeten extra geëvalueerd worden door dienst onderwijs en innovatie. Het beleid krijgt dan bepaalde bouwstenen die zorgen voor voldoende handvatten en instrumenten binnen studieloopbaanbegeleiding op het Graafschap College. De stappen zijn:

1. Definieer wat "de student centraal" betekent
2. **Definieer de invloed van examinering en de vastgestelde "route" op de vormgeving van studieloopbaanbeleid**
3. Definieer de fasen en het begin- en eindpunt in de studieloopbaanontwikkeling van de student
4. **Definieer de vrijheden en verantwoordelijkheden die een student heeft bij het vormgeven van zijn studieloopbaan, eventueel uitgesplitst in fasen**
5. **Bepaal of er wel of geen afzonderlijke leerlijn voor studieloopbaanbegeleiding moet komen**
6. **Stel de minimale instrumenten vast die de student en de begeleiding nodig hebben bij het vormgeven van de studieloopbaan**
7. **Stel de competenties van de begeleider van de studieloopbaan vast**
8. Bepaal de positie van de studieloopbaanbegeleider in de organisatie
9. Bepaal of studieloopbaanbegeleider een taak of een rol is
10. Stel de formatie die voor studieloopbaanbegeleiding wordt uitgetrokken vast

(A.Venselaar, persoonlijke communicatie [PowerPoint presentatie], september 2014).

Doel: het beleid sluit aan op de begeleiding en visie van LOB. Om het beleid vorm te geven zal er regelmatig kwaliteitsborging en feedback moeten plaatsvinden. Hierdoor zullen de loopbaancompetenties binnen het onderwijsteam duidelijker en concreter opgepakt worden waardoor er meer draagvlak gecreëerd wordt.

Voorstel is om een projectgroep in te stellen met een beleidsmedewerker van dienst onderwijs en innovatie als begeleider. In de projectgroep zitten slb'ers van verschillende sectoren en wordt er mogelijk een LOB Coördinator aangesteld. De LOB Coördinator is verantwoordelijk voor het doorzetten van informatie aan de afdeling dienst onderwijs en innovatie. De LOB Coördinator draagt bij aan het (her)ontwikkelen van een visie en draagvlak voor het slb-beleid in samenhang in het curriculum, hij ontwikkelt, bewaakt en monitort het slb in curriculum (Mittendorf & Kienhuis, 2014).

Voorstel: stel een htd'er aan om de rol van LOB Coördinator op zich te nemen. De htd'er heeft door zijn opleiding kennis en kunde van de loopbaancompetenties van Kuipers en kan door zijn verworven competenties LOB-beleid binnen het onderwijsteam aanpassen en kan adviezen geven.

De projectgroep pleegt na elke toetsweek overleg (1 keer in de 10 weken). Dit overleg vindt plaats om feedback betreffende slb nieuwe inzichten te realiseren. Door regelmatig overleg te plegen wordt en blijft slb een belangrijke pijler waar energie en aandacht aan wordt geschonken. De afdeling dienst onderwijs en innovatie heeft een servicedocument ontwikkeld waarop de feedback, nieuwe inzichten en/of ideeën ingevuld kunnen worden zodat er ook sprake is van kwaliteitsborging (M. Verhoef, persoonlijke communicatie, 10 juni 2016).

6.2. Plan een Terugkoppelbijeenkomst

Kwestie: *Uit de resultaten blijkt dat slb'ers geen kennis hebben van de loopbaancompetenties van Kuipers. Kuipers verwoordt in haar lezing (gehouden op 6 juni op het Graafschap College) dat de kans groot is dat slb'ers vanuit eigen ervaringen associëren wat de loopbaancompetenties inhouden.*

Aanbeveling: het advies is om de slb'ers kennis te laten maken met de loopbaancompetenties van Kuipers zodat voorkomen wordt dat slb'ers de loopbaancompetenties gaan associëren met hun eigen ervaringen. Het doel van deze aanbeveling is dat slb'ers het nut en de noodzaak in gaan zien om met haar methode te gaan werken. LOB zal mede hierdoor gaan aansluiten op de visie van de studentbegeleiding.

Uitwerking: op de lezing van Kuipers op het Graafschap College hebben de aanwezigen een formulier ingevuld waarop de valkuilen binnen LOB inzichtelijk werden gemaakt. Geadviseerd wordt om binnen het onderwijsteam de valkuilen van LOB te bespreken en vervolgens de bijeenkomst te plannen. De opleidingsmanager heeft de verantwoordelijkheid om samen met zijn team (docenten tevens slb'ers) de valkuilen te bespreken en op basis hiervan opnieuw de invulling van het LOB-programma te bekijken en waar mogelijk is aan te passen. Het LOB programma is gekoppeld aan het format betreffende de inspanningsverplichting van de student (M. Verhoef, Persoonlijke communicatie, 10 juni 2016). Graafschap Academie organiseert samen met de afdeling dienst onderwijs en innovatie een terugkoppelbijeenkomst voor alle opleidingsmanagers om de valkuilen te bespreken en gezamenlijk tot mogelijkheden te komen om het LOB programma een effectieve invulling te geven. De opleidingsmanager krijgt de verantwoordelijkheid om dit in te brengen binnen het onderwijsteam.

Doel: door het organiseren van een terugkoppelbijeenkomst wordt achterhaald welk effect de lezing van Kuipers heeft gehad, wat haar lezing heeft opgebracht en welke ideeën er tot stand zijn gekomen om met haar methode te gaan werken. Door de terugkoppelbijeenkomst komt de lezing van Kuipers en haar methode (weer) onder de aandacht. Hierdoor wordt de kans groter dat het onderwijsteams de nut en noodzaak van het inzetten van de loopbaancompetenties in gaan zien en het LOB programma wordt mogelijk effectiever.

Eerstelijnsbegeleiding (slb) is effectief wanneer er wordt gewerkt met de methode van Kuipers om loopbaancompetenties te ontwikkelen bij de student. Deze methode gaat er van uit dat professionalisering van de docenten en tevens slb'ers belangrijk is en in de komende jaren ook een stevig fundament blijft behouden (Kuipers, 2012). De professionaliteit van de slb'ers is een belangrijke randvoorwaarde voor de kwaliteit van slb.

Daartoe moeten toereikende en effectieve middelen in worden gezet. Er moet een helder competentieprofiel zijn voor de slb'ers die gekoppeld is aan de visie en er moet een professionaliseringsaanbod aanwezig zijn (Mittendorf & Kienhuis, 2014).

6.3. Professionalisering slb'er

Uit de resultaten van het praktijkonderzoek blijkt dat de niveau 2 studenten afkomstig van VSO en PrO de leeromgeving niet als krachtig ervaren. Luken (2001) is van mening dat het voeren van de dialoog gezien moet gaan worden als een essentieel onderdeel van de begeleiding. Zelfs als dit ten koste gaat van de praktijkgerichtheid en de keuzemogelijkheden (Luken, 2011).

Aanbeveling: het verhogen van de deskundigheid van de slb'er met name het voeren van een loopbaandialoog met de student, moet op de agenda worden gezet.

Uitwerking: de ontwikkeling van de loopbaancompetenties moet bewust worden ingezet binnen de eerstelijnsbegeleiding van het Graafschap College. Aanbevolen wordt een cursus of training via Graafschap Academie aan te bieden aan de slb'ers. Door de cursus of training krijgen de slb'ers handvatten die zij in kunnen zetten tijdens de loopbaandialoog met de student. Ook wordt aanbevolen om een training of cursus van de loopbaangroep te organiseren. De loopbaangroep is namelijk een initiatief van Kuijpers, zodoende blijft de lijn eenduidig en concreet.

Voorstel: een htd'er inzetten op Graafschap Academie om de professionalisering van de slb'ers en mogelijke docenten in stand te houden zodat de student zich professioneel kan ontwikkelen in het pedagogisch klimaat. De htd'er kan trainingen en cursussen ontwikkelen en verzorgen op het gebied van slb en LOB.

Om mee te gaan met de innovatieve ontwikkelingen op het Graafschap College kan de app loopbaancoach ontwikkeld door Kuijpers gebruikt worden. De app biedt handvatten en aanknopingspunten voor het voeren van de dialoog voor zowel, student, slb'er als ouders/verzorgers. De app stuurt het inzicht krijgen in loopbaanervaringen en wijst op mogelijke vervolgstappen voor de student. Met behulp van de app kan de student een individueel profiel opbouwen dat helpt bij het nemen van loopbaankeuzes en het ontwikkelen van de loopbaancompetenties. Het voordeel van de app is dat ervaringen gemakkelijk vastgelegd kunnen worden, waardoor het plannen van vervolgstappen en het reflecteren op deze ervaringen met bijvoorbeeld de slb'er gemakkelijk opgepakt kan worden. Het biedt mogelijkheden voor zowel de student als de slb'er en het creëren van een dialogische en dus een krachtige leeromgeving.

De kosten voor het aanschaffen van deze app is relatief laag. Vanaf 1000 gebruikers kost de app € 2,00 per jaar en worden er eenmalige startupkosten berekend (€500,00). Bij de aanschaf wordt er een workshop gegeven voor zowel slb'ers als ook voor decanen. De kosten voor deze workshop zijn €1000,00. De workshop neemt slechts 2 tot 3 uur in beslag en sluit goed aan op bijvoorbeeld de cursus: basis gesprekstechnieken loopbaangesprek Kuijpers (Loopbaangroep, z.j.)

Doel: slb'ers leren door middel van gesprekstechnieken een dialoog te voeren met de studenten. De gesprekken worden loopbaangericht en gaan niet meer over cijfers en problemen van de student en de slb'er/docent is minder aan het woord. De app maakt de ontwikkeling zichtbaar voor de student en voor de slb'er maar ook voor meer betrokkenen, bijvoorbeeld ouders. Dit kan er toe leiden dat LOB niet meer los staat van het dagelijks leven en op deze manier wordt verbinding gelegd tussen ervaringen en vervolgkeuzes.

6.4. Nameting ontwikkeling loopbaancompetenties en krachtige leeromgeving

Aanbeveling: na de interventies op de drie hierboven genoemde aanbevelingen, kan een nameting worden gedaan. Hiervoor kan de vragenlijst uit dit praktijkonderzoek mogelijk worden gebruikt.

Uitwerking: De afdeling dienst innovatie en onderwijs stelt een interpretatiehandleiding op waarin staat bij welke uitkomsten de student de loopbaancompetenties voldoende heeft ontwikkeld. Dit zelfde geldt ook voor het ervaren van een krachtige leeromgeving. In het huidige onderzoek heeft de student loopbaancompetenties ontwikkelt wanneer hij 3 of hoger scoort. De scores zijn berekent via SPSS. Geadviseerd wordt de vragenlijst te digitaliseren, zodat meer studenten sneller benaderd kunnen worden, bijkomend voordeel is dat de resultaten digitaal verwerkt en geïnterpreteerd kunnen worden. De slb'er zou in het LOB-uur de vragenlijst uit kunnen zetten en zelfstandig het resultaat van de student in kunnen zien. De slb'er kan dan samen met de student het resultaat bespreken en oppakken zodat bepaalde loopbaancompetenties meer onder de aandacht komen. Bijvoorbeeld de competenties waar de student laag op heeft gescoord.

Doel: een nameting toont de resultaten nadat de interventies zijn toegepast (Verhoeven, 2011). Het Graafschap College heeft een instrument die ingezet kan worden om loopbaancompetenties en een krachtige leeromgeving te meten.

6.5. Vervolgonderzoek inzetten

Kwestie: *op basis van dit praktijkonderzoek zijn er voornamelijk uitspraken gedaan over studenten afkomstig van VSO en PrO. Door de resultaten van de controlegroep (niveau 2 studenten afkomstig van vmbo) bestaat de mogelijkheid dat zij ook nauwelijks loopbaancompetenties hebben ontwikkeld en ze de leeromgeving in zijn geheel niet als krachtig hebben ervaren.*

Aanbeveling: het wordt aanbevolen om een vervolgonderzoek in te zetten om te meten in hoeverre alle niveau 2 studenten loopbaancompetenties hebben ontwikkeld en of zij een leeromgeving ervaren die krachtig is.

Uitwerking: de afdeling dienst onderwijs en innovatie kan een beroep doen op een htd-student van het Saxion om het vervolgonderzoek uit te voeren.

Voorstel: neem een htd-afstudeerder van Saxion Hogescholen aan om dit vervolgonderzoek in te zetten.

Doel: de resultaten van het vervolgonderzoek tonen aan in hoeverre niveau 2 studenten loopbaancompetenties hebben ontwikkeld en een krachtige leeromgeving ervaren. Dit resultaat bekrachtigt hoe effectief de huidige basisbegeleiding is voor de niveau 2 student die minder kwetsbaar is. Zo wordt er een algemeen beeld geschetst over de huidige basisbegeleiding voor alle niveau 2 studenten.

6.6. Implementatieplan

In de volgende paragraaf zijn de aanbevelingen te zien in een tabel waarin de nadruk wordt gelegd op de actie die ondernomen wordt, wie hier verantwoordelijk voor is, op welk termijn en wat de kosten en baten hiervan zijn. De acties worden opgepakt in het volgende schooljaar 2016/2017.

6.6.1. Kosten en batenanalyse

Actie	Verantwoordelijk	Wanneer	Kosten	Baten
Visie/beleid aanpassen	Onderwijsteams verantwoordelijk: sectordirecteuren Afd. dienst onderwijs & innovatie evalueert het beleid	Start schooljaar 2016/2017	Tijd onderwijsteams & sectordirecteuren Tijd medewerkers afd. dienst onderwijs & innovatie Werving & Selectie htd'er door afdeling P&O	Visie krijgt draagvlak binnen het onderwijsteam/ door bepaalde bouwstenen die zorgen voor voldoende handvatten en instrumenten in slb beleid (Mittendorf, z.j.).
Oprichten projectgroep LOB	Afd. dienst onderwijs & innovatie en slb'ers die affiniteit hebben met slb LOB Coördinator	Start schooljaar 2016/2017	Tijd leden project Groep Werving & Selectie Lob Coördinator door afdeling P&O	Kwaliteitsborging
Valkuilen bespreken in het onderwijsteam	Opleidingsmanagers sectoren.	Start schooljaar 2016/2017	Tijd binnen de onderwijsteams	Valkuilen binnen LOB wordt opgepakt en het LOB programma wordt gecheckt en krijgt een effectieve invulling
Organiseren terugkoppel bijeenkomst Kuijpers van 6 juni jl.	Afd. dienst onderwijs & innovatie Graafschap Academie	Start schooljaar 2016/2017	Tijd	kennis/inzicht en noodzaak inzet loopbaancompetenties Kuijpers
Organiseren van een training/cursus loopbaancompetenties Kuijpers	Graafschap Academie	Schooljaar 2016-2017	Een training is al mogelijk vanaf euro 11.500,- (btw-vrij) inclusief rendementsmeting, e-learning, lesmaterialen en reiskosten (loopbaan groep, z.j.) Werving & Selectie htd'er Graafschap Academie door afdeling P&O	Handvaten om een dialoog te voeren met de student. Bewust bezig met visie/ beleid en inzet loopbaancompetenties Professionalisering slb'ers/ docenten stimuleren van een pedagogisch klimaat zodat de student zich professional kan ontwikkelen.

Interpretatie handleiding voor vragenlijst	Afd. dienst onderwijs & innovatie	Schooljaar 2016-2017	Tijd beleids-medewerkers afd dienst onderwijs & innovatie Of aannemen afstudeerder, stagevergoeding € 160 x 6 maanden = € 960,00 + begeleidingstijd	De vragenlijst kan binnen LOB ingevoerd worden als inspanningsverplichting voor de student. De resultaten van de vragenlijst levert input voor de slb'er en de student voor verdere ontwikkeling
Voortgang evalueren door inzet vervolgonderzoek	Afd. dienst onderwijs & innovatie	1 jaar na inzet interventies	Tijd beleids-medewerkers afd dienst onderwijs en innovatie Of aannemen afstudeerder, stagevergoeding € 160 x 6 maanden = € 960,00 + begeleidingstijd	Opbrengsten van de interventies die ingezet zijn

Tabel 9: Implementatieplan.

6.7. Rol Human Talented Development (htd'er)

De htd'er kan een (vervolg)onderzoek inzetten. Er kan onderzocht worden in hoeverre alle niveau 2 studenten loopbaancompetenties hebben ontwikkeld en een krachtige leeromgeving hebben ervaren. Het is ook mogelijk om een onderzoek te doen naar de ouderbetrokkenheid op het Graafschap College omdat ouderbetrokkenheid een belangrijk aspect is binnen LOB. Met zijn competenties, kan de htd'er LOB-beleid binnen de organisatie aanpassen, adviezen geven en beleid implementeren. Hij kan trainingen en cursussen ontwikkelen en verzorgen op het gebied van slb om professionalisering van de slb'ers in stand te houden.

Literatuurlijst

Artikelen

- Bakker, J. Kat, M. Van der Neut, I. & Mannak Ma, R. (2009). *Langzaam wennen aan het MBO. Vergelijkend onderzoek naar begeleiding van voormalig PrO-leerlingen op de AKA-opleiding*. Tilburg: IVA Beleidsonderzoek en advies.
- Bokdam, J, De visser, S. Bouma, S. & Engelen, M. (2010, juli). *Eindrapport Probleemanalyse niet – participatie jongeren*. Een onderzoek in opdracht van ministerie van SZW. Zoetermeer: research voor beleid.
- Curriculum Praktijkonderwijs. (2013). *Platform praktijkonderwijs invoeringsplan*. Rotterdam: Platform Praktijkonderwijs.
- Eimers, T. Roelofs, M. Walraven, M. & Wolbers, M.H.J. (2015). *De start van het Passend onderwijs in het Mbo. Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt /ITS*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Graafschap College. (2013). *Het onderwijs past. Een notitie over de inzet van instrumenten voor studentbegeleiding op het Graafschap College*. Doetinchem: Auteur.
- Graafschap College. (2015). *Excellent onderwijs voor een innovatieve regio. Strategisch plan 2015-2020*. Doetinchem: Auteur.
- Groenewoud, M. Mallee, L. Witvliet, M. & Blommesteijn, M (2014). *Op weg naar een effectieve re-integratie van arbeidsbeperkten*. Eindrapport. Amsterdam: Regioplan.
- Inspectie van onderwijs. (2013). *Maatwerk voor leerlingen met een autismespectrumstoornis*. Kwantitatieve analyse en casusonderzoek. Utrecht: Auteur
- Kuijpers, M.A.C.T. (2003). *Loopbaanontwikkeling: Onderzoek naar ‘competenties’*. Enschede: Twente University
- Kuijpers, M.A.C.T. (2005). *Competenties voor de moderne loopbaan en loopbaansucces*. Tijdschrift voor HRM, editie 2005, nr: 2.
- Kuijpers, M. A.C.T. (2007). *Loopbaanontwikkeling in het beroepsonderwijs; draagvlak en daadkracht*. Den Haag: Haagse Hogeschool.
- Kuijpers, M.A.C.T. (2012). *Architectuur van leren voor de loopbaan: richting en ruimte*. Open Universiteit.
- Kuijpers, M.A.C.T. Lusse, M. & Strijk, M. (2016). *Ouderbetrokkenheid bij studiekeuze en loopbaanoriëntatie*. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam.
- Luken, T. (2009). *Het dwaalspoor van de goede keuze. Naar een effectiever model van (studie)loopbaanontwikkeling*. Fontys Hogescholen.
- Luken, T. (2011). *Loopbaanbegeleiding schiet de lerende voorbij*. Amsterdam: Luken Loopbaan Consult.
- Meijers, F. (2013). *Een leerling is een actief persoon*. LoopbaanVisie, 5(4), 80-83. Neer: Kloosterhof.
- Meijers F. & Kuijpers, M. A.C.T. (2007). *De creatie van een krachtige loopbaangerichte leeromgeving: monoloog, dialoog of trialoog?* Den Haag: Haagse Hogeschool.
- Meijers, F. Kuijpers M.A.C.T. & Bakker, J. (2006). *Over leerloopbanen en loopbaanleren in het (V)Mbo*. Enschede: Twente University.

- Meijers, F. Kuijpers, M.A.C.T. & Winters, A. (2010). *Leren kiezen / kiezen leren. Een literatuurstudie*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- Messing, C. & Valkestijn, M. (2014). *Arbeidstoeleiding kwetsbare jeugd, Nederlands jeugd instituut*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2010). *Overdrachtsdossier Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*. Den Haag: Auteur.
- Mittendorf, K. & Kienhuis, M. (2014). *Bouwstenen voor slb, van visie naar praktijk*. Onderwijsinnovatie, 63.
- Onderwijsraad. (2010). *De school en leerlingen met gedragsproblemen*. Een advies dat uitgebracht is aan het OC&W. Den Haag: Onderwijsraad.
- Oomen, A. Van den Dungen, M. Pijls, T. & Egelie, J. (2012). *Loopbaanontwikkeling van burgers - stand van zaken*. 's-Hertogenbosch: Euroguidance Nederland.
- Post, J. (2013). *Beweging in goede banen*. Een onderzoek naar het loopbaanaanpassingsvermogen van laagopgeleide werknemers. Loopbaanvisie nr. 3. Augustus.
- Praktikon, Kroes. G. & Pijnenburg, H. (2007). *Kairo, een methodiek voor leerlingen met autisme in het beroepsonderwijs*. Eindrapportage KAIRO. Praktikon – centrum voor onderzoek in jeugdzorg en onderwijs. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Savickas, M. (2005). *The theory and practise of career construction*. Hoboken NJ: John Wiley & Sons.
- Schut, K. Kuijpers, M.A.C.T. & Lamé, M. (2013). *Scholieren eisen tijd en begeleiding voor hun loopbaan*. Onderzoek naar gebruik, waardering, impact en behoefte aan LOB onder scholieren en studenten Utrecht: Onderwijs Innovatiegroep.
- Smelt, F.J.H. (2015). *Loopbaancompetentie ontwikkeling in het mbo*.
- Van dam, K. Van der Heijden, K. & Schyns, B. (2006). *Employability en individuele ontwikkeling op het werk*. Gedrag & Organisatie 2006-19, nr. 1.
- Van den Enk, H. & Jansen, A. (2015). *Evaluatierapport "alleen onderwijs wat past is goed onderwijs"*. Doetinchem: Auteur.
- Vink, C.R. Van schilt-Mol, T.M.M.L. & Sontag, L. (2008). *De arbeidsmarkt op!* De aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt voor schoolverlaters uit het Praktijkonderwijs en Voortgezet Speciaal Onderwijs. Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies.
- Zondergeld, I. (2012). *Beleidsnotitie studentbegeleiding*. Doetinchem: Auteur.

Boeken

- Baarda, B. De Goede, M. & Van Dijkum, C. (2011). *Basisboek Statistiek met SPSS*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Baarda, B. (2014). *Dit is onderzoek!: Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Delfos, M. (2012). *Kinderen en gedragsproblemen, aanleg rijping of omgeving*. Utrecht. Uitgever: Pearson Amsterdam.

Horeweg, A. (2015). *Gedragsproblemen in de klas in het voortgezet onderwijs*. Houten: Lannoocampus.

Kuijpers, M.A.C.T. (2005). *Breng beweging in je loopbaan*. Sdu uitgevers bv, Den Haag.
2e herziende druk 1e oplage januari 2005.

Nauta, P. & Giesing, M. (2014). *leerlingen met een specifieke hulpvraag*.
Uitgever: Nauta en Giesing, augustus 2014, 34^e druk.

Oomen, A & Luken, T. (2013). *Lob in het voortgezet onderwijs en Mbo; beleid, professionaliteit en paradigma's*.
Uitgever: Wolters Kluwer, oktober 2013, 1ste druk.

Van der Ven, E. (2014). *Autisme in middelbaar beroepsonderwijs. Praktische gids voor begeleiders, docenten en zorgcoördinatoren*. Uitgever: Pica.

Verhoeven, N. (2010). *Wat is onderzoek*. Uitgever: Boom Lemma uitgevers, 3de druk.

Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek*. Uitgever: Boom Lemma uitgevers, 4de druk.

Internet

Lob4Mbo. (z.j.). *Kwetsbare jongeren*. Verkregen op 21 maart 2016 via
<http://www.lob4mbo.nl/nieuws-en-events/lob-en-kwetsbare-jongeren>.

Loopbaangroep. (z.j.) Loopbaancoach App. Verkregen op 3 juni 2016 via
<http://loopbaangroep.nl/mijnloopbaancoach/>.

Mboraad. (z.j.). *kwalificatiedossier*. Verkregen op 31 maart 2016 via
<http://www.mboraad.nl/?dossier/165282/Kwalificatiestructuur.aspx>.

Mittendorf, K. (z.j.). *Slb-reflectie*. Verkregen op 4 maart 2016 via <http://www.slb-reflectie.nl/>.

Passendonderwijs.nl. (2011). *Aandacht voor kwetsbare studenten in het mbo*.
Verkregen op 23 februari 2016 via <https://www.passendonderwijs.nl/wp-content/uploads/2013/09/Inspectierapport-aandacht-voor-kwetsbare-studenten-in-het-mbo.pdf>.

Passendonderwijs.nl. (z.j.). *Voortgezet speciaal onderwijs*. Verkregen op 7 maart 2016 via
<https://www.passendonderwijs.nl/over-passend-onderwijs/speciaal-onderwijs>.

Rijksoverheid. (z.j.). *Doelen passend onderwijs*. Verkregen op 18 februari 2016 via
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/inhoud/doelen-passend-onderwijs>.

ROC van Flevoland. (z.j.). *Leerlinggebonden financiering*. Verkregen op 23 februari 2016 via
<http://www.rocvanflevoland.nl/informatiecentrum/leerlinggebonden-financiering-lgf>.

Scriptum. (z.j.). *Betrouwbaarheid en validiteit*. Verkregen op 28 juni 2016 via
<http://www.scriptum.nl/betrouwbaarheid-en-validiteit/>.

Sotog. (z.j.). *Informatie over de stichting speciaal onderwijs Twente en oost Gelderland*
Verkregen op 7 maart 2016 via http://www.sotog.nl/Onze_stichting.

Stichting aandachtplus.nl. (z.j.). *Samenwerkingsverband tussen NOP en URK*. Verkregen op 9 maart 2016 via <http://www.aandachtplus.nl/formulieren/plaatsinglwoo-po.doc>.

SWV. (z.j.). *Externe ondersteuning bij cluster 1,2,3 en 4*. Verkregen op 3 mei 2016.

Via <http://www.swvapeldoornpo.nl/hoe-werken-wij/externe-ondersteuning-bij-cluster-1-2-3-en-4>.

Tumult. (2015). *Hulpkaart: samenvatting van de vijf loopbaancompetenties*.

Verkregen op 24 maart 2016 via [https://amn.nl/wp-](https://amn.nl/wp-content/uploads/2015/11/Hulpkaart_samenvatting_loopbaancompetenties_0.pdf)

[content/uploads/2015/11/Hulpkaart_samenvatting_loopbaancompetenties_0.pdf](https://amn.nl/wp-content/uploads/2015/11/Hulpkaart_samenvatting_loopbaancompetenties_0.pdf).

Universiteit Utrecht. (z.j.). *Aandachtspunten bij het samenstellen van vragenlijsten voor wetenschappelijk onderzoek*. Verkregen op 28 juni 2016 via

<https://vkc.uu.nl/vkc/upper/knowledgeportal/Handboek%20praktijkonderzoek/Het%20zelf%20ontwikkelen%20van%20vragenlijsten.aspx>.

Bijlagen

Bijlage 1: E-mail aan de slb'ers

Beste studieloopbaanbegeleider,

Mijn naam is Carmen Derksen en ik ben in september 2015 begonnen met stage lopen bij Herman Slag op het Decanaat, tot en met eind januari 2016. Op dit moment zit ik in het laatste half jaar van mijn HRM opleiding op het Saxion in Deventer.

Zoals de meeste van jullie denk ik wel weten, staat deze laatste periode van mijn opleiding in het teken van afstuderen. Vanaf medio februari ben ik begonnen met het schrijven van mijn scriptie onder leiding van Helga van den Enk, senior beleidsmedewerker dienst Onderwijs & Innovatie.

In mijn onderzoek richt ik mij tot het ontwikkelen van loopbaancompetenties bij niv 2 studenten die afkomstig zijn van het Voortgezet Speciaal Onderwijs en Praktijkonderwijs.

Via deskresearch ben ik erachter gekomen om welke studenten het gaat en welke slb'er deze studenten begeleidt. Om mijn onderzoek uit te kunnen voeren heb ik contact de betreffende student en/of de slb'er nodig. Door middel van deze mail wil ik er graag achter komen of jullie daar toe bereid zijn. Ik hoop natuurlijk van harte op jullie medewerking.

Wat de exacte methode gaat worden is nog niet bekend, het kan bijvoorbeeld worden:

- een gesprek met slb'er en/of student
- het observeren van een slb gesprek tussen de slb'er en student
- het invullen van een vragenlijst (kan zijn dat de slb'er de student hierbij behoort te ondersteunen om de uitkomst betrouwbaar te krijgen).

Mede door jullie hulp zal dit onderzoek kunnen slagen. Mijn dank zal dan ook zeer groot zijn.

Ik hoor graag van jullie!

Met vriendelijke groet,

Carmen Derksen

Stagiaire dienst onderwijs & innovatie

Bijlage 2: Vragenlijst Smelt (2015)

Vragenlijst loopbaanbegeleiding (LOB)

Beste student,

Voor je ligt een vragenlijst die meet in hoeverre jij over de competenties beschikt die bijdragen aan het vormen van jouw eigen loopbaan. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 10 tot 15 minuten. Lees de vragen rustig door. Vergeet niet alle vragen in te vullen en geef één antwoord per vraag. Het is belangrijk dat je de vragenlijst eerlijk invult; er zijn geen goede of foute antwoorden, maar het is wel belangrijk dat het klopt voor jouw situatie.

Personalia

1. Voor- en achternaam

---

2. Geslacht (omcirkel het antwoord)   Man Vrouw

3. Leeftijd   _____

4. Opleiding

---

5. Niveau van de opleiding (omcirkel het antwoord) 2 3 3-4 4

6. Leerjaar (omcirkel het antwoord)   1 2 3 4

7. Bekend met het vak loopbaanbegeleiding (LOB) (omcirkel het antwoord) Ja Nee

8. Bijbaan (omcirkel het antwoord) Ja

Vragenlijst

De onderdelen die in deze vragenlijst naar voren komen hebben betrekking op jouw opleiding, werk (of stage) en vrije tijd. De vragen gaan in op wat je kunt, waar je beter in wil worden, en waar je interesses liggen. Ook gaat het in op welke keuzes je wilt maken, hoe je je voorbereid op je loopbaan en hoe je je persoonlijke netwerk in kunt zetten.

De antwoordmogelijkheden zijn: 1= Nooit 2= Soms 3= Vaak 4= Altijd.

Het is hierbij belangrijk dat je slechts één antwoord omcirkelt!

Kwaliteiten: Wat ik goed kan en waar wil ik beter in worden				
9. Ik vertel welke kwaliteiten ik tot nu toe tijdens mijn opleiding heb opgedaan	1	2	3	4
10. Ik bespreek met mijn loopbaanbegeleider waar ik goed in ben in mijn opleiding	1	2	3	4
11. Ik bespreek met mijn werkgever waar ik goed in ben in mijn werk	1	2	3	4
12. Ik vraag uit mezelf aan klasgenoten waar ik mezelf nog in kan verbeteren binnen mijn opleiding	1	2	3	4
13. Ik benoem in gesprek met mijn loopbaanbegeleider welke kwaliteiten klasgenoten in mij waarderen	1	2	3	4
14. Als ik een opdracht maak kijk ik na afloop terug hoe ik het heb gedaan	1	2	3	4
15. Feedback die ik heb ontvangen pas ik toe bij een volgende opdracht	1	2	3	4

Motieven: Wat ik leuk vind om te doen				
16. Ik praat met vrienden over mijn droombaan	1	2	3	4
17. Ik praat met klasgenoten over mijn droombaan	1	2	3	4
18. Ik praat met familie over mijn droombaan	1	2	3	4
19. Ik vertel in een gesprek met mijn klasgenoten wat ik belangrijk vind in werk	1	2	3	4
20. Ik vertel in gesprek met mijn ouders/verzorgers wat ik belangrijk vind in een opleiding	1	2	3	4
21. Ik praat met mijn begeleider over praktijk ervaringen waar ik enthousiast van werd	1	2	3	4

Werkexploratie: Zoeken naar informatie over werk en opleiding				
22. Ik zoek informatie op over verschillende beroepen en functies	1	2	3	4
23. Ik zoek informatie op over verschillende stage bedrijven	1	2	3	4
24. Ik benoem welke werkzaamheden ik leuk vind en goed bij mij passen	1	2	3	4
25. Ik leg contact met mensen die werken in mijn toekomstig werkveld	1	2	3	4
26. Ik maak op school opdrachten die echt in de beroepspraktijk voorkomen	1	2	3	4
27. Ik bezoek uit mezelf open dagen van scholen of bedrijven	1	2	3	4
28. Als ik een open dag bezoek bereid ik vragen voor om meer informatie te krijgen over bepaalde opleidingen of werkzaamheden	1	2	3	4

Loopbaansturing: Plannen wat ik ga doen voor mijn loopbaan				
29. Ik bespreek met mijn loopbaanbegeleider mijn plannen voor de toekomst	1	2	3	4
30. Ik praat met iemand anders dan mijn loopbaanbegeleider over mijn vervolgopleiding/toekomstige werkgever	1	2	3	4
31. Ik zoek op het internet/informatiegidsen informatie over de eisen in opleidingen of banen	1	2	3	4
32. Ik praat met mijn loopbaanbegeleider over hoe ik gebruik kan maken van mijn netwerk	1	2	3	4
33. Ik bepaal zelf de inhoud van het LOB gesprek met mijn loopbaanbegeleider	1	2	3	4
34. Ik bereid me voor op het LOB gesprek met mijn loopbaanbegeleider	1	2	3	4
35. Ik bespreek mijn toekomstplannen (werk of opleiding) met mijn vrienden	1	2	3	4
36. Ik bespreek mijn toekomstplannen (werk of opleiding) met mijn familie	1	2	3	4

Netwerken: Bekenden en vrienden benaderen die mij kunnen helpen in mijn loopbaan				
37. Ik benader mensen die mij kunnen helpen bij het vinden van leuk werk of een vervolgopleiding	1	2	3	4
38. Ik vraag mensen die ik ken om mij informatie te geven over de inhoud van hun werk	1	2	3	4
39. Ik gebruik mijn vriendenkring om mij te helpen aan praktijkervaring (bijbaan, stage)	1	2	3	4
40. Ik gebruik sociale media om informatie in te winnen over opleidingen	1	2	3	4
41. Ik gebruik sociale media om informatie in te winnen over werkgevers	1	2	3	4
42. Ik onderhoud een goede band met klasgenoten voor mijn netwerk	1	2	3	4
43. Ik onderhoud een goede band met collega's voor mijn netwerk	1	2	3	4
44. In mijn zoektocht naar een bijbaan/stage vraag ik mijn vrienden mee te denken	1	2	3	4
45. Als ik tijdens mijn opleiding ergens op vast loop, weet ik wie ik moet benaderen om mij daarbij te kunnen helpen	1	2	3	4
46. Ik benader mensen met verschillende achtergronden (niveau, geslacht, beroep etc.) voor vragen over school of werk	1	2	3	4

Informatie

De vragen die jij straks invult geven aan waar jij goed in bent en waar je beter in wilt worden. Maar ook wat jij leuk vindt om te doen en of je informatie opzoekt over (vervolg) opleidingen of werk. Daarnaast zullen er ook vragen zijn waarin jij aan geeft wat jou plannen zijn voor de toekomst en of er personen zijn in jou omgeving die jou daarbij helpen.

Ik wil je bedanken voor het invullen van deze vragenlijst!

Gegevens invullen student

1. Je geslacht (omcirkel het antwoord) : man   vrouw
2. Je leeftijd : .....
3. Je opleiding Mbo : .....
4. Je vorige school (vul in) : ☐ De Isselborgh   ☐ Klein Borculo
☐ Prakticon   ☐ MaxX
☐ Pronova   ☐ Symbion
5. Je mag invullen van welke dingen je last hebt : ☐ Geen   ☐ Autisme   ☐ PDD-NOS
(Er kunnen dus meerdere rondjes ingevuld worden) ☐ Asperger   ☐ ADD   ☐ ODD
☐ Dyslexie   ☐ Discalculie   ☐ Faalangst
☐ Anders namelijk: .....

Uitleg vragenlijst

Neem **de tijd** om de vragen in te vullen. Als je een vraag **niet begrijpt** dan mag je je **vinger opsteken** en dan kom ik naar je toe. Het is belangrijk dat je de vragen **eerlijk beantwoord** en **één antwoord kiest**. Je kunt kiezen tussen:

1=Nooit

2= Soms

3= Vaak

4= Altijd

Je mag het cijfer omcirkelen. Zie voorbeeld:

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
1. Ik vertel aan mijn vrienden waar ik goed in ben.	1	2	3	4

Dan mag je nu de vragenlijst gaan maken. Zet hem op!

Vragenlijst

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
Deze vragen gaan over wat jij goed kunt en waar je beter in wilt worden				
6. Ik weet welke kwaliteiten ik tot nu toe tijdens mijn opleiding heb geleerd. <i>Kwaliteiten zijn wat je goed kunt.</i>	1	2	3	4
7. Ik bespreek met mijn loopbaanbegeleider waar ik goed in ben in mijn opleiding.	1	2	3	4
8. Ik vraag uit mezelf aan klasgenoten waar ik mijzelf nog in kan verbeteren binnen mijn opleiding	1	2	3	4
9. Ik vertel in gesprek met mijn loopbaanbegeleider welke kwaliteiten klasgenoten in mij waarderen. <i>Waarderen = bewonderen.</i>	1	2	3	4
10. Als ik een opdracht maak kijk ik na afloop terug hoe ik het heb gedaan.	1	2	3	4
11. Feedback die ik heb ontvangen pas ik toe bij een volgende opdracht. <i>Feedback = reactie op jouw werk of gedrag waar jij wat van kunt leren.</i>	1	2	3	4

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
Deze vragen gaan over wat jij leuk vindt om te doen.				
12. Ik praat met vrienden over mijn droombaan.	1	2	3	4
13. Ik praat met mijn klasgenoten over mijn droombaan.	1	2	3	4
14. Ik praat met mijn familie over mijn droombaan.	1	2	3	4
15. Ik vertel in een gesprek met mijn klasgenoten wat ik belangrijk vind in werk.	1	2	3	4
16. Ik vertel in gesprek met mijn ouders/verzorgers wat ik belangrijk vind in een opleiding.	1	2	3	4
17. Ik praat met mijn studieloopbaanbegeleider over praktijk ervaringen waar ik enthousiast van word.	1	2	3	4

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
Deze vragen gaan over het zoeken van informatie over de opleiding en werk.				
18. Ik zoek informatie op over verschillende stage bedrijven.	1	2	3	4
19. Ik zoek informatie op over verschillende beroepen en opleidingen	1	2	3	4
20. Ik leg contact met mensen die werken in mijn toekomstig werkveld. <i>Werkveld = daar waar je terecht komt als je je beroep gaat uitoefenen.</i>	1	2	3	4
21. Ik vertel welke werkzaamheden ik leuk vind en goed bij mij passen.	1	2	3	4
22. Ik maak op school opdrachten die echt in de beroepspraktijk voorkomen. <i>Beroepspraktijk = zijn de werkzaamheden die je uitvoert binnen een bedrijf.</i>	1	2	3	4
23. Ik bezoek uit mezelf open dagen van scholen of bedrijven.	1	2	3	4
24. Als ik een open dag bezoek bereid ik vragen voor om meer informatie te krijgen over bepaalde opleidingen of werkzaamheden.	1	2	3	4

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
Deze vragen gaan over de plannen die jij maakt voor de toekomst.				
25. Ik bespreek met mijn loopbaanbegeleider mijn plannen voor de toekomst.	1	2	3	4
26. Ik praat met mijn loopbaanbegeleider over hoe ik gebruik kan maken van mijn netwerk. <i>Netwerk = mensen die jou helpen en die je kunt inschakelen als je hulp nodig hebt.</i>	1	2	3	4
27. Ik praat met iemand anders dan mijn studieloopbaanbegeleider over mijn vervolgopleiding of mijn toekomstige baan.	1	2	3	4
28. Ik zoek op het internet of in informatiegidsen informatie over de eisen van opleidingen of banen. <i>Eisen = verplichtingen. Bijvoorbeeld ik moet met de computer kunnen werken.</i>	1	2	3	4
29. Ik bepaal zelf de inhoud van het LOB gesprek met mijn studieloopbaanbegeleider. <i>Lob staat voor Loopbaan Oriëntatie Begeleiding/mentorgesprek of slbgesprek.</i>	1	2	3	4
30. Ik bereid me voor op het LOB gesprek met mijn studieloopbaanbegeleider.	1	2	3	4
31. Ik bespreek mijn toekomstplannen (werk of opleiding) met mijn vrienden.	1	2	3	4
32. Ik bespreek mijn toekomstplannen (werk of opleiding) met mijn familie.	1	2	3	4

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
Deze vragen gaan over of andere mensen jou willen helpen.				
33. Ik praat met mensen die mij kunnen helpen bij het vinden van leuk werk of een vervolgopleiding.	1	2	3	4
34. Ik vraag mensen die ik ken om mij informatie te geven over de inhoud van hun werk.	1	2	3	4
35. Ik gebruik mijn vriendenkring om mij te helpen aan praktijkervaring (bijbaan, stage).	1	2	3	4
36. Ik gebruik social media om informatie te krijgen over opleidingen. <i>Social Media = Facebook, Twitter, Instagram enz.</i>	1	2	3	4
37. Ik gebruik sociale media om informatie in te krijgen over werkgevers.	1	2	3	4
38. Ik onderhoud een goede band met klasgenoten voor mijn netwerk. <i>Netwerk = mensen die jou helpen en die je kunt inschakelen als je hulp nodig hebt.</i>	1	2	3	4
39. Ik onderhoud een goede band met mijn collega's voor mijn netwerk.	1	2	3	4
40. In mijn zoektocht naar een bijbaan/stage vraag ik mijn vrienden mee te denken.	1	2	3	4
41. Als ik tijdens mijn opleiding ergens op vast loop, weet ik wie ik moet benaderen om mij daarbij te kunnen helpen.	1	2	3	4
42. Ik praat met mensen met verschillende achtergronden (niveau, geslacht, beroep enz.) voor vragen over school of werk	1	2	3	4

Einde

Bijlage 4: E-mail naar de slb'ers (invullen vragenlijst)

Beste Slb'ers,

Door jullie hulp en medewerking is het mij gelukt om de vragenlijsten bij de studenten af te kunnen nemen. Mijn dank is groot!

Om de resultaten van het onderzoek interessanter en boeiender te maken heb ik jullie hulp nog eenmaal nodig. Ik heb een vragenlijst opgesteld die gaat over de Loopbaan Oriëntatie begeleiding (LOB) als slb'er. Het invullen van deze vragenlijst neemt hoogstens 5 á 10 minuten in beslag.

De meeste vragen kun je beantwoorden met een Ja of een Nee. Bij de vragen waar je het antwoord uit mag schrijven (tekstvak) wil ik je vragen om deze zo kort en bondig mogelijk te houden, bijvoorbeeld met steekwoorden.

Ik wil jullie vragen om deze vragenlijst vóór 20 mei weer naar mij terug te mailen.

Ik wens jullie alvast een fijn pinksterweekend en succes met het invullen van de vragenlijst.

Nogmaals dank ik jullie want zonder jullie hulp was het mij niet gelukt :)

Met vriendelijke groet,

Carmen Derksen

Stagiaire dienst Onderwijs & innovatie

A: Slingelaan 1, 7001 EA Doetinchem

E: dks@graafschapcollege.nl

Vragenlijst LOB

In het kader van mijn onderzoekopdracht wil ik ook graag van de slb'er informatie over zijn werkzaamheden en taken die hij/zij uitvoert betreft Loopbaan oriëntatie begeleiding (LOB). Slb'er staat voor studieloopbaanbegeleider oftewel mentor. In deze vragenlijst komt zowel het slb – uur en het slb gesprek met de student onder de aandacht.

Naam :
Sector :
Slb'er van de opleiding :

-
1. Hoe lang ben je al slb'er op het Graafschap College?
1 tot 3 jaar ☐ 4 tot 6 jaar ☐ Langer namelijk: Klik hier als u tekst wilt invoeren.
  2. Ben je bekend met de Loopbaancompetenties van Marinka Kuijpers (Kwaliteiten en motievenreflectie, werkexploratie, loopbaansturing & netwerken) Ja ☐ Nee ☐
  3. Bespreek je met een student in een slb gesprek zijn kwaliteiten dus *wie ben ik en wat kan ik?*
Ja ☐ Nee ☐ Waarom niet? : Klik hier als u tekst wilt invoeren.
  4. Bespreek je met een student in een slb gesprek zijn motieven dus *welke mogelijkheden zijn er voor mij?*
Ja ☐ Nee ☐ Waarom niet? : Klik hier als u tekst wilt invoeren.
  5. Bespreek je met een student in een slb gesprek zijn werkexploratie dus *welke doelen hij/zij moet stellen voor zijn of haar toekomst?*
Ja ☐ Nee ☐ Waarom niet? : Klik hier als u tekst wilt invoeren.
  6. Bespreek je met een student in een slb gesprek *wat hij/zij wilt worden?* (loopbaansturing)
Ja ☐ Nee ☐ Waarom niet? : Klik hier als u tekst wilt invoeren.
  7. Bespreek je met een student in een slb gesprek *wie hem kan helpen in zijn (studie) Loopbaan?* (Netwerken)
Ja ☐ Nee ☐ Waarom niet? : Klik hier als u tekst wilt invoeren.
  8. Zet je instrumenten in tijdens de slb uren en/of slb gesprekken met de studenten?
Ja ☐ Nee ☐
Welke: Klik hier als u tekst wilt invoeren. Waarom niet? Klik hier als u tekst wilt invoeren.
  9. Welke onderwerpen komen vaak aan bod tijdens een slb uur of slb gesprek? Klik hier als u tekst wilt invoeren.

10. Wat zijn volgens jou de belangrijkste doelstellingen betreft studieloopbaanbegeleiding?

Klik hier als u tekst wilt invoeren.

11. Vind je of merk je dat niveau 2 studenten afkomstig van Praktijkonderwijs en Voortgezet speciaal onderwijs meer studieloopbaanbegeleiding nodig hebben?

Ja ☐ Waarom wel? Klik hier als u tekst wilt invoeren.

Nee ☐ Waarom niet? Klik

hier als u tekst wilt invoeren.

14. Heb je een cursus of opleiding gehad op het gebied van LOB als slb'er op het Graafschap College?

Ja ☐

Nee ☐

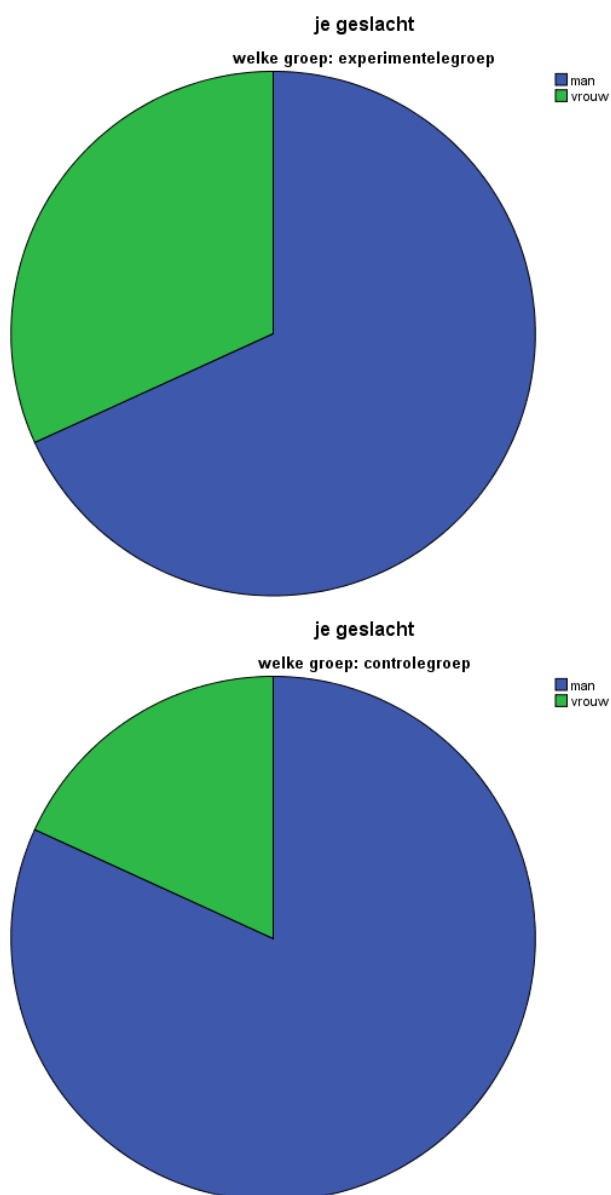
15. Als je een cursus of opleiding gaat volgen op het gebied van LOB wat zou je dan graag willen leren?

Klik hier als u tekst wilt invoeren.

Bijlage 6: Demografische gegevens

In onderstaande tabel is weergegeven wat de aantallen en de percentages zijn van het geslacht van de experimentele groep en de controlegroep van het praktijkonderzoek. In de cirkeldiagram wordt het geslacht weergegeven.

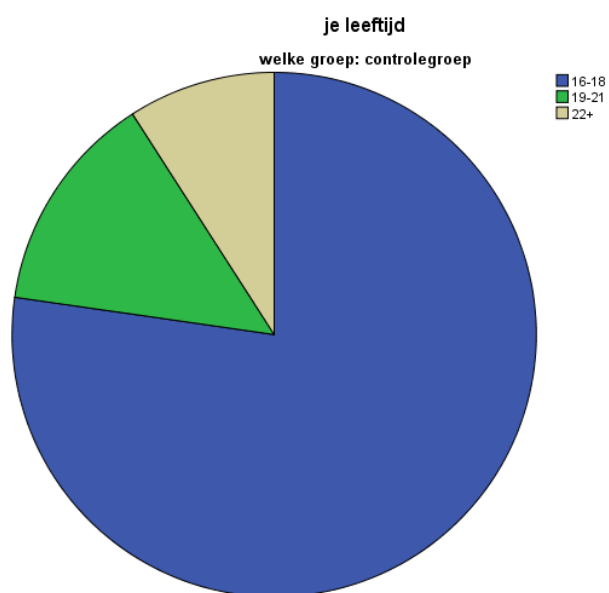
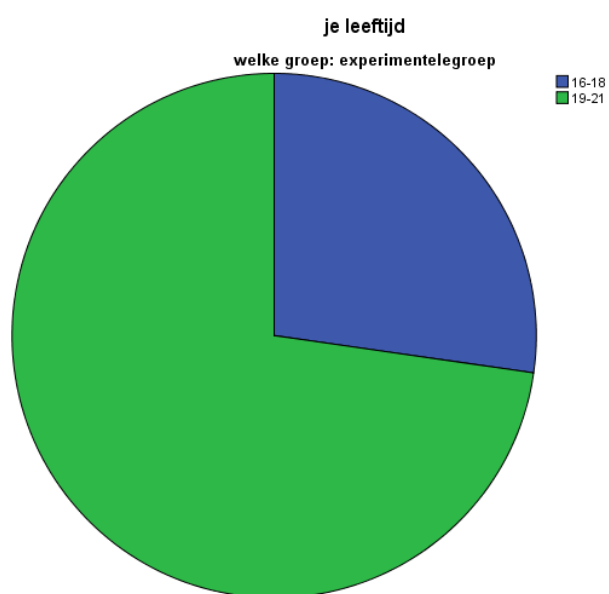
	Geslacht	Aantal	Percentages
Experimentele groep	Man	15	68,2%
	Vrouw	7	31,8%
Totaal			100%
Controle groep	Man	18	81,8%
	Vrouw	4	18,2%
Totaal			100%

figuur 3: Geslacht respondenten

In onderstaande tabel is weergegeven wat de aantallen en de percentages zijn van de leeftijdscategorieën van de respondenten van de experimentele en de controlegroep van het praktijkonderzoek. In de cirkeldiagram worden de leeftijdscategorieën weergegeven.

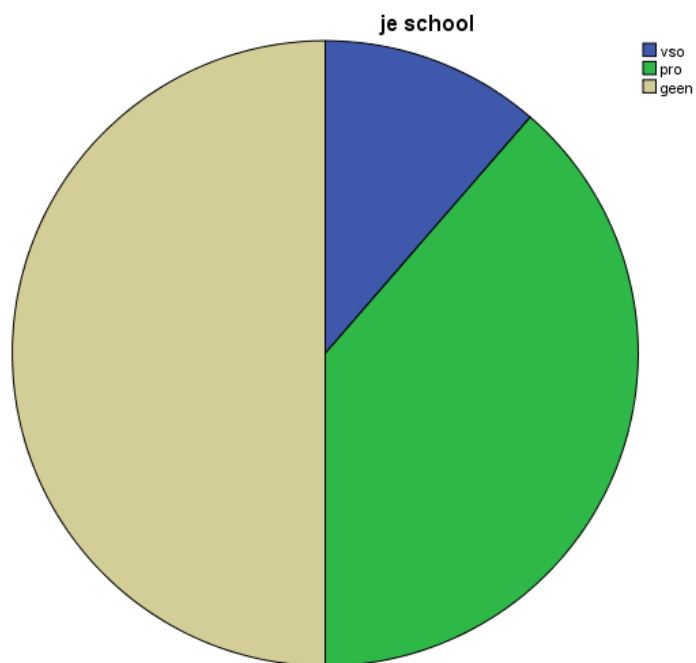
	Leeftijd	Aantal	Percentages
Experimentele groep	16-18	6	27,3%
	19-21	16	72,7%
Totaal			100%
Controle groep	16-18	17	77,3%
	19-21	3	13,6%
	22+	2	9,1
Totaal			100%

Figuur 4: Leeftijd respondenten.

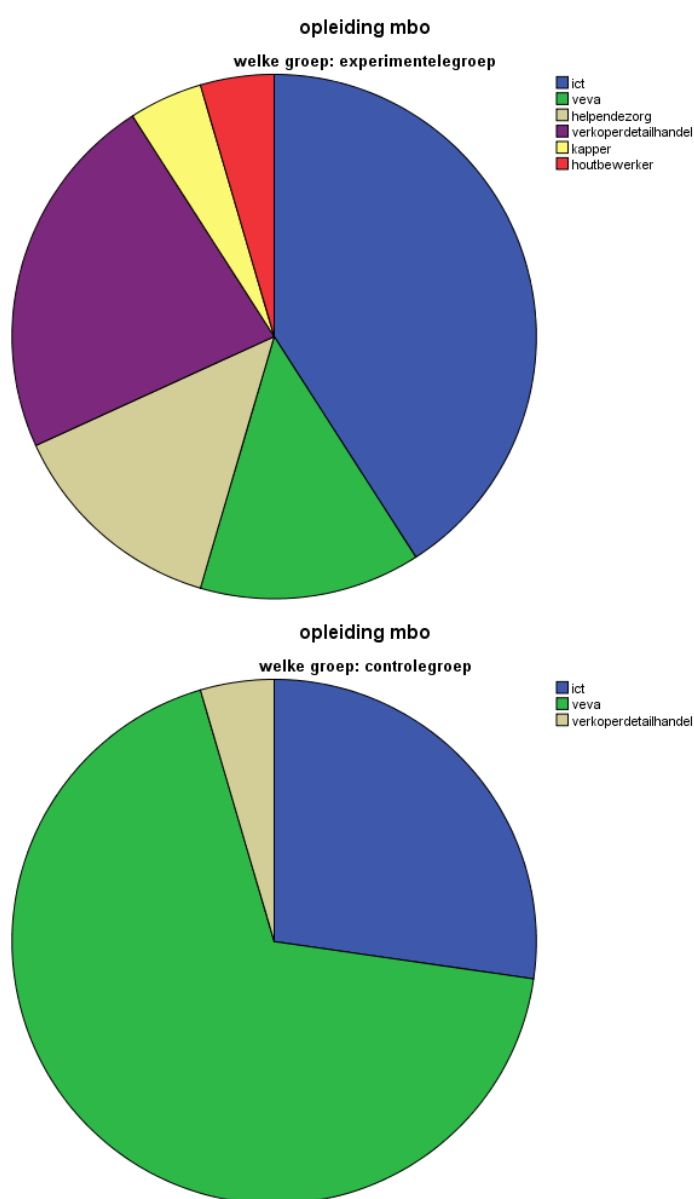
In onderstaande tabellen en cirkeldiagrammen is weergegeven wat de aantallen en de percentages zijn van studenten afkomstig van VSO/PrO en vmbo scholen. Op welke mbo-opleidingen de respondenten zitten en van welke stroomnissen de studenten last hebben.

School	Aantal studenten	Percentages
Voortgezet speciaal onderwijs	5	11,4%
Praktijkonderwijs	17	38,6%
Voortgezet middelbaar beroeps onderwijs (vmbo)	22	50%
Totaal	44	100%

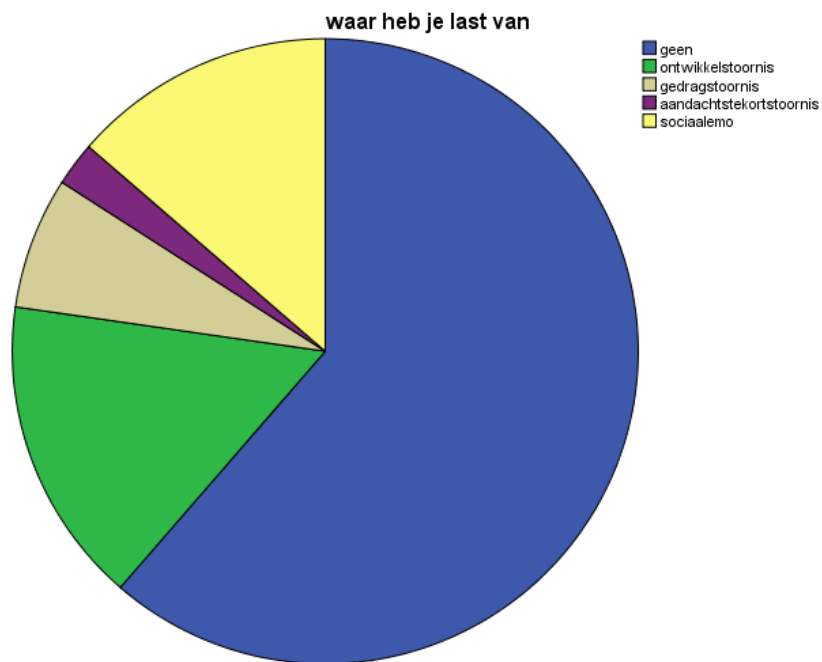
Figuur 5: Scholen respondenten

	Opleiding	Aantal	Percentages
Experimentele groep	ICT	9	40,9%
	Verkoper detailhandel	5	22,7%
	VEVA	3	13,6%
	Helpende Zorg & welzijn	3	13,6%
	Kapper	1	4,5%
	Houtbewerker	1	4,5%
Totaal		22	100%
Controle groep	VEVA	15	68,2%
	ICT	6	27,3%
	Verkoper detailhandel	1	4,5%
Totaal		22	100%

Figuur 6: Opleidingen respondenten experimentele en controlegroep

Belemmeringen	Aantal studenten	Percentages
Geen	27	61,4%
Ontwikkelingsstoornis	7	15,9%
Sociaal emotionele problemen	6	13,6%
Gedragsstoornis	3	6,8%
Aandachtstekortstoornis	1	2,3%
Totaal	44	100%

Figuur 7: Stoornissen respondenten

Bijlage 7: Cronbach's Alpha

Kwaliteitenreflectie

Cronbach's Alpha	N of items
0,666	3

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ik bespreek met mijn slb'er waar ik goed in ben in mijn opleiding	2,91	1,061	,370	,711
ik vraag uit mezelf aan klasgenoten waar ik mijzelf nog in kan verbeteren binnen mijn opleiding	3,39	,847	,567	,439
ik vertel in een gesprek met mijn slb'er welke kwaliteiten klasgenoten in mij waarderen	3,52	1,046	,512	,534

Motievenreflectie

Cronbach's Alpha	N of items
0,793	6

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ik praat met vrienden over mijn droombaan	11,34	7,579	,732	,720
ik praat met mijn klasgenoten over mijn droombaan	11,64	8,190	,579	,756
ik praat met familie over mijn droombaan	11,09	7,712	,590	,751
ik vertel in een gesprek met mijn klasgenoten wat ik belangrijk vind in werk	11,50	8,488	,512	,770

ik vertel in gesprek met mijn ouders/verzorgers wat ik belangrijk vindt in een opleiding	11,18	8,571	,381	,801
ik praat met mijn slb'er over praktijkervaringen waar ik enthousiast van word	11,43	7,507	,531	,769

Werkexploratie

Cronbach's Alpha	N of items
0,806	5

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ik zoek informatie op over verschillende stagebedrijven	8,66	6,881	,730	,720
ik zoek informatie op over verschillende beroepen en opleidingen	8,39	7,731	,688	,740
ik leg contact met mensen die werken in mijn toekomstige werkveld	8,16	8,974	,356	,836
ik bezoek uit mijzelf open dagen van scholen of bedrijven	8,84	8,137	,637	,757
als ik een open dag bezoek bereid ik vragen voor om meer informatie te krijgen over bepaalde opleidingen of werkzaamheden	8,68	7,571	,582	,772

Cronbach's Alpha	N of items
0,687	8

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ik bespreek met mijn slb'er mijn plannen voor de toekomst	14,73	11,552	,355	,664
ik praat met mijn slb'er over hoe ik gebruik kan maken van mijn netwerk	14,68	11,152	,332	,667
ik praat met iemand anders dan mijn slb'er over mijn vervolgopleiding of mijn toekomstige baan	14,34	11,486	,220	,694
ik zoek op internet of in informatiegidsen informatie over de eisen van opleidingen of banen	14,30	10,353	,334	,672
ik bepaal zelf de inhoud van het lob gesprek met mijn slb'er	14,68	11,431	,343	,665
ik bereid me voor op het lob gesprek met mijn slb'er	14,95	10,044	,567	,613
ik bespreek mijn toekomstplannen (werk of opleiding) met mijn vrienden	14,07	10,298	,484	,632
ik bespreek mijn toekomstplannen (werk of opleiding) met mijn familie	13,75	10,145	,431	,644

Netwerken

Cronbach's Alpha	N of items
0,753	9

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ik praat met mensen die mij kunnen helpen bij het vinden van leuk werk of een vervolgopleiding	18,45	18,393	,254	,756
ik vraag mensen die ik ken om mij informatie te geven over de inhoud van hun werk	18,66	16,835	,557	,714
ik gebruik mijn vriendenkring om mij te helpen aan praktijkervaring	18,89	17,080	,417	,733
ik gebruik social media om informatie te krijgen over opleidingen	18,64	15,818	,502	,718
ik gebruik social media om informatie te krijgen over werkgevers	18,91	15,759	,548	,710
ik onderhoud een goede band met mijn klasgenoten voor mijn netwerk	18,16	17,253	,309	,752
ik onderhoud een goede band met mijn collega's voor mijn netwerk	18,11	16,847	,461	,726
in mijn zoektocht naar een bijbaan/stage vraag ik mijn vrienden mee te denken	18,89	16,568	,521	,717
ik praat met mensen met verschillende achtergronden	18,20	17,376	,346	,744

Cronbach's Alpha	N of items
0,652	11

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
feedback die ik heb ontvangen pas ik toe bij een volgende opdracht	21,70	16,585	,243	,640
ik praat met vrienden over mijn droombaan	22,41	15,457	,376	,617
ik zoek informatie op over verschillende stagebedrijven	22,68	13,059	,569	,566
ik vertel welke werkzaamheden ik leuk vind en goed bij mijn passen	22,25	16,192	,228	,643
ik maak opdrachten op school die echt in de beroepspraktijk voorkomen	22,14	16,539	,170	,652
ik bezoek uit mijzelf open dagen van scholen of bedrijven	22,86	15,283	,355	,620
als ik een open dag bezoek bereid ik vragen voor om meer informatie te krijgen over bepaalde opleidingen of werkzaamheden	22,70	13,190	,557	,569
ik praat met mijn slb'er over hoe ik gebruik kan maken van mijn netwerk	22,89	16,103	,229	,643
ik gebruik mijn vriendenkring om mij te helpen aan praktijkervaring	22,73	16,389	,154	,658
ik onderhoud een goede band met mijn collega's voor mijn netwerk	21,95	15,765	,255	,639
in mijn zoektocht naar een bijbaan/stage vraag ik mijn vrienden mee te denken	22,73	16,342	,173	,653

Cronbach's Alpha	N of items
0,745	14

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ik vraag uit mezelf aan klasgenoten waar ik mijzelf nog in kan verbeteren binnen mijn opleiding	27,93	27,321	,450	,725
ik vertel in een gesprek met mijn slb'er welke kwaliteiten klasgenoten in mij waarderen	28,07	28,902	,256	,740
ik zoek informatie op over verschillende stagebedrijven	27,43	24,344	,540	,708
ik bespreek met mijn slb'er mijn plannen voor de toekomst	27,68	27,757	,370	,731
ik praat met iemand anders dan mijn slb'er over mijn vervolgopleiding of mijn toekomstige baan	27,30	29,004	,100	,758
ik bepaal zelf de inhoud van het lob gesprek met mijn slb'er	27,64	28,702	,202	,745
ik bereid me voor op het lob gesprek met mijn slb'er	27,91	26,364	,453	,721
ik bespreek mijn toekomstplannen (werk of opleiding) met mijn vrienden	27,02	25,976	,483	,717
ik vraag mensen die ik ken om mij informatie te geven over de inhoud van hun werk	27,25	25,355	,647	,703
ik gebruik social media om informatie te krijgen over opleidingen	27,23	26,319	,335	,735

ik gebruik social media om informatie te krijgen over werkgevers	27,50	25,791	,419	,724
ik onderhoud een goede band met mijn klasgenoten voor mijn netwerk	26,75	27,820	,184	,753
als ik tijdens mijn opleiding ergens op vast loop, weet ik wie ik moet benaderen om mij daarbij te kunnen helpen	26,41	28,526	,163	,751
ik praat met mensen met verschillende achtergronden	26,80	25,329	,510	,713

Dialogisch

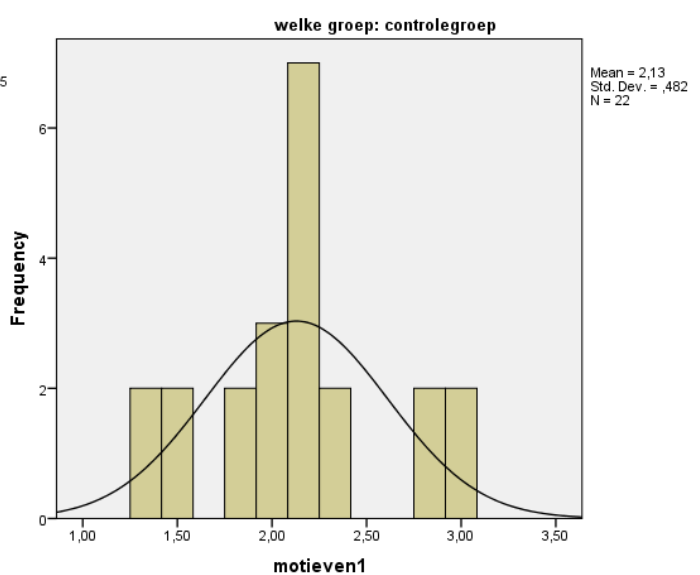
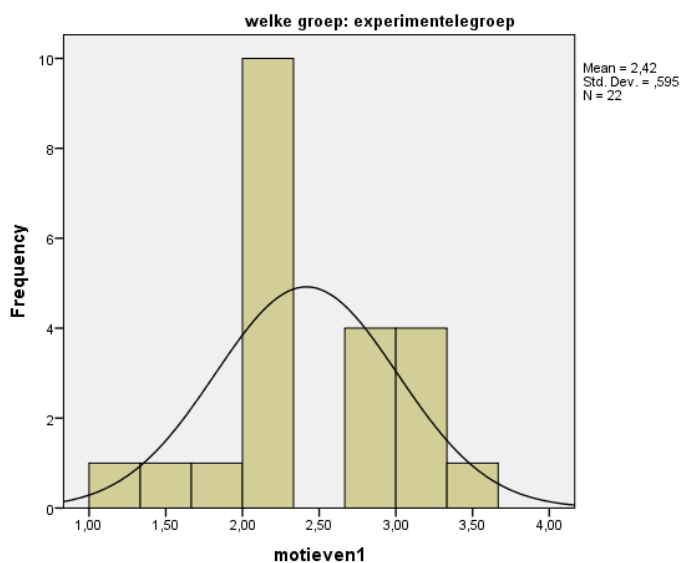
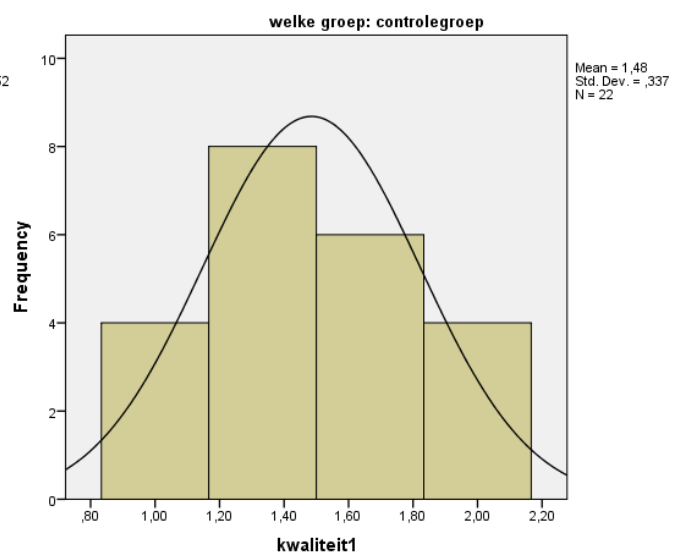
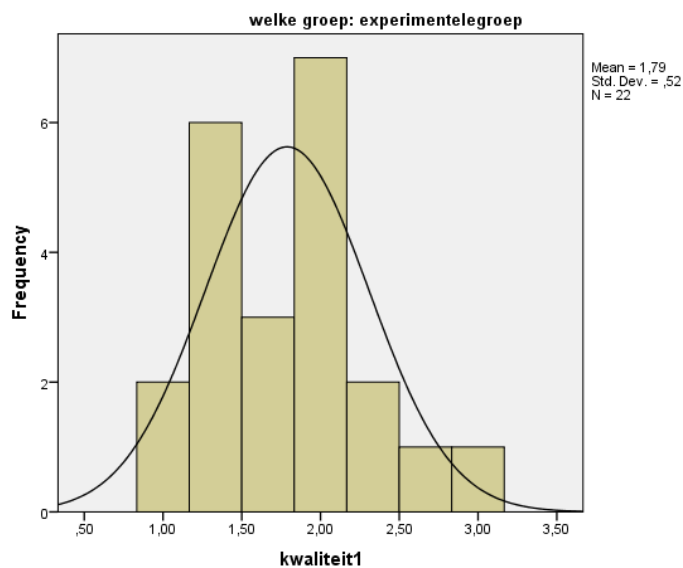
Cronbach's Alpha	N of items
0,775	13

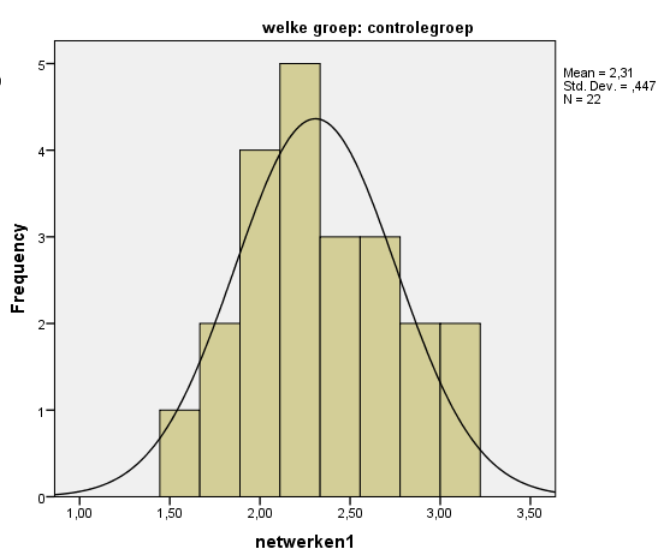
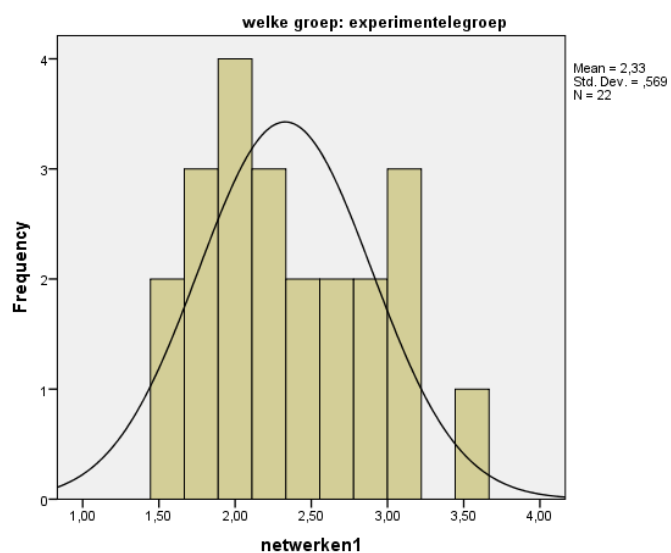
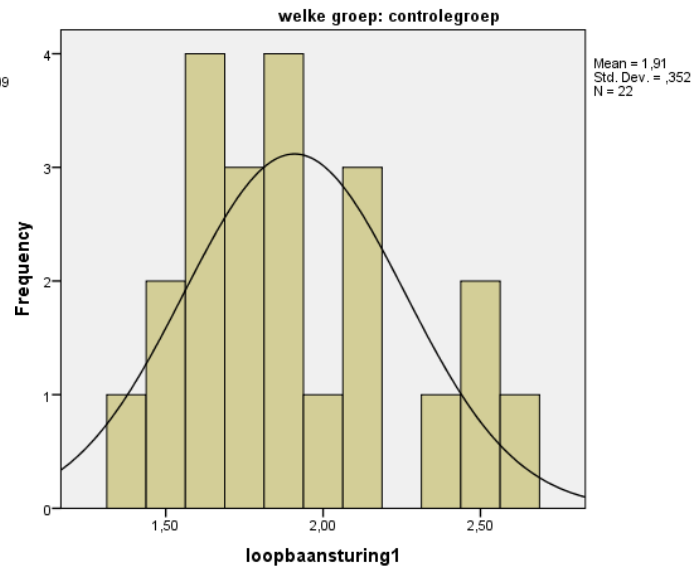
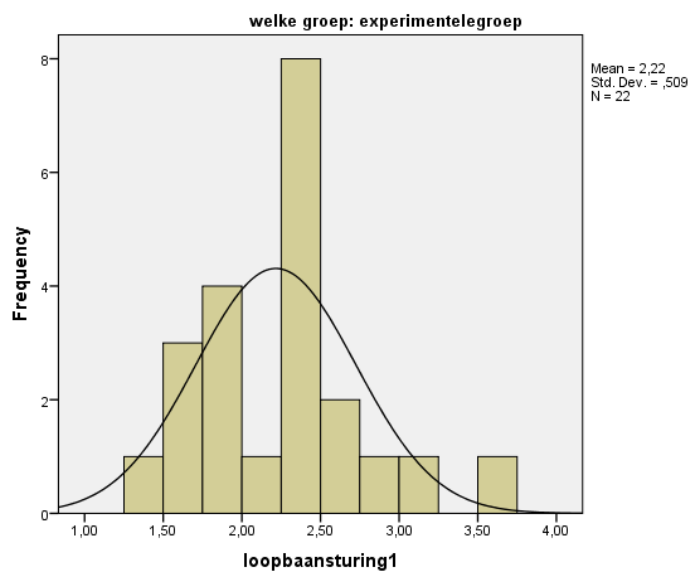
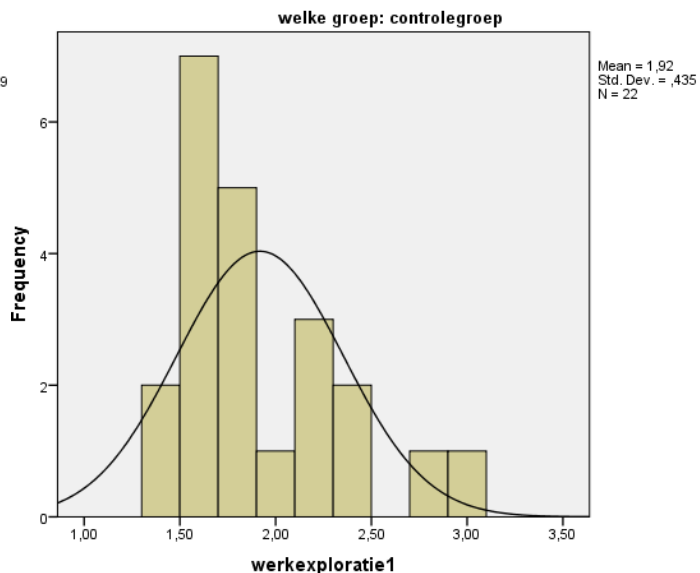
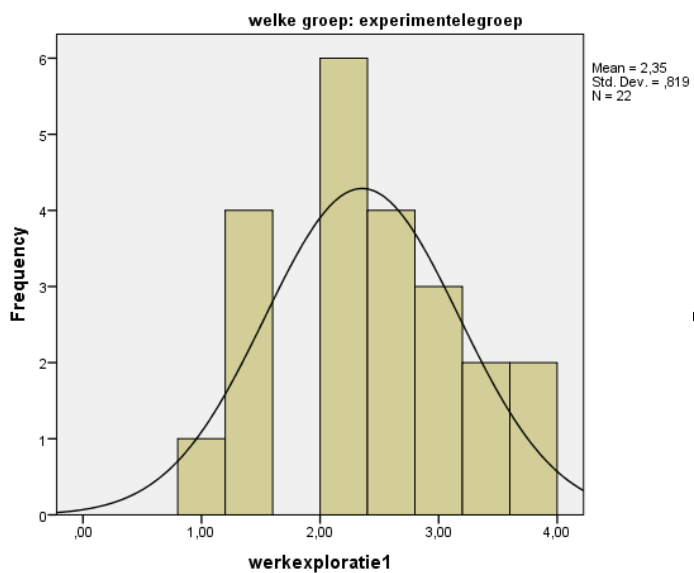
Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ik weet welke kwaliteiten ik tot nu toe tijdens mijn opleiding heb geleerd	27,30	28,725	,089	,786
ik bespreek met mijn slb'er waar ik goed in ben in mijn opleiding	28,09	28,085	,209	,776
ik vraag uit mezelf aan klasgenoten waar ik mijzelf nog in kan verbeteren binnen mijn opleiding	28,57	26,484	,453	,758
als ik een opdracht maak kijk ik na afloop terug hoe ik het heb gedaan	27,55	27,603	,156	,786
ik praat met mijn klasgenoten over mijn droombaan	28,09	25,805	,480	,754
ik praat met familie over mijn droombaan	27,55	24,998	,504	,751

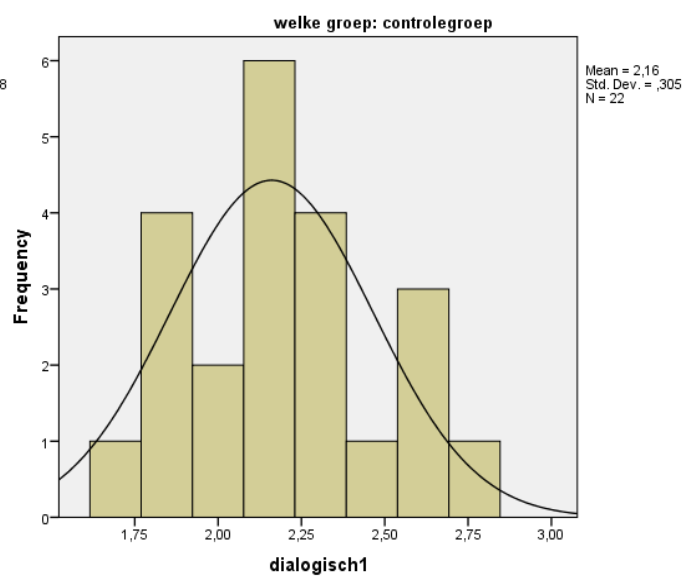
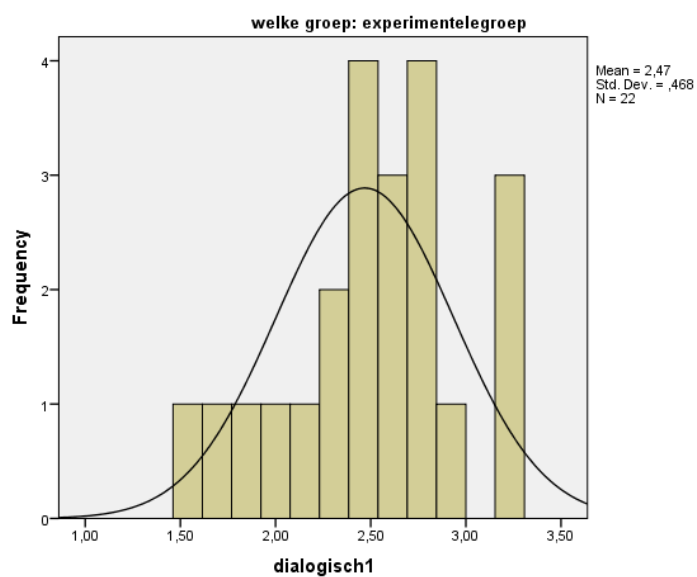
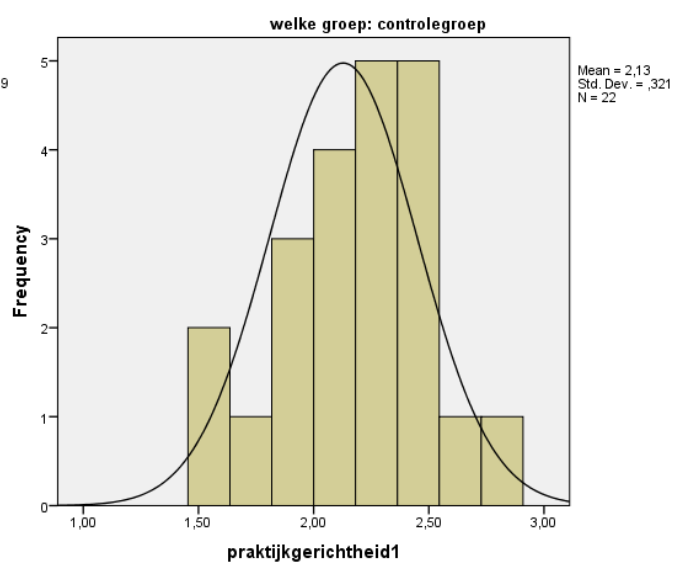
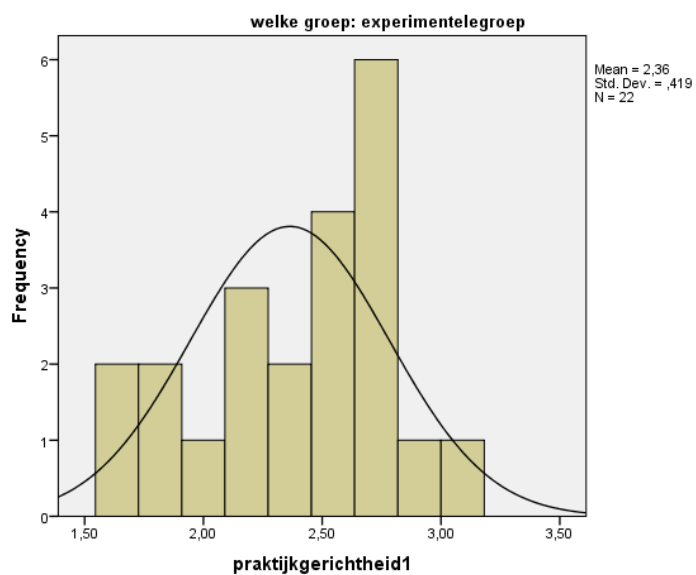
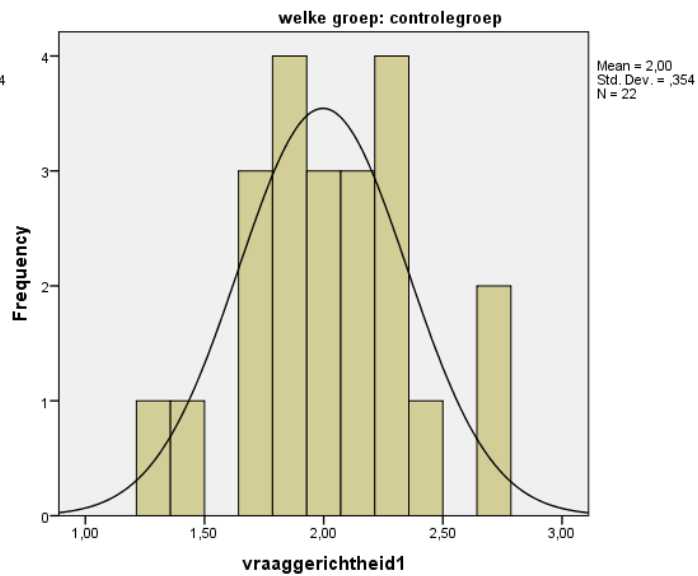
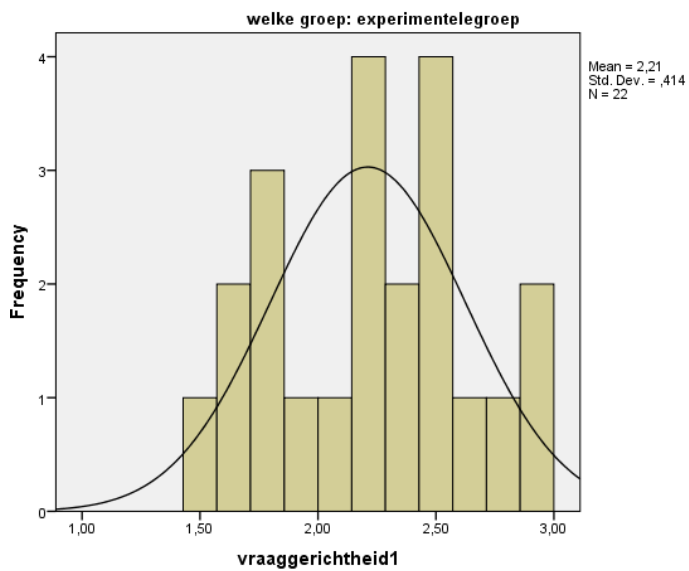
ik vertel in een gesprek met mijn klasgenoten wat ik belangrijk vind in werk	27,95	25,161	,590	,745
ik vertel in gesprek met mijn ouders/verzorgers wat ik belangrijk vindt in een opleiding	27,64	24,795	,531	,748
ik praat met mijn slb'er over praktijkervaringen waar ik enthousiast van word	27,89	23,638	,587	,740
ik leg contact met mensen die werken in mijn toekomstige werkveld	27,57	24,949	,449	,756
ik zoek op internet of in informatiegidsen informatie over de eisen van opleidingen of banen	27,89	25,126	,366	,767
ik bespreek mijn toekomstplannen (werk of opleiding) met mijn familie	27,34	25,439	,380	,764
ik praat met mensen die mij kunnen helpen bij het vinden van leuk werk of een vervolgopleiding	27,68	25,524	,460	,755

Bijlage 8: Normaalverdeling gemiddelde

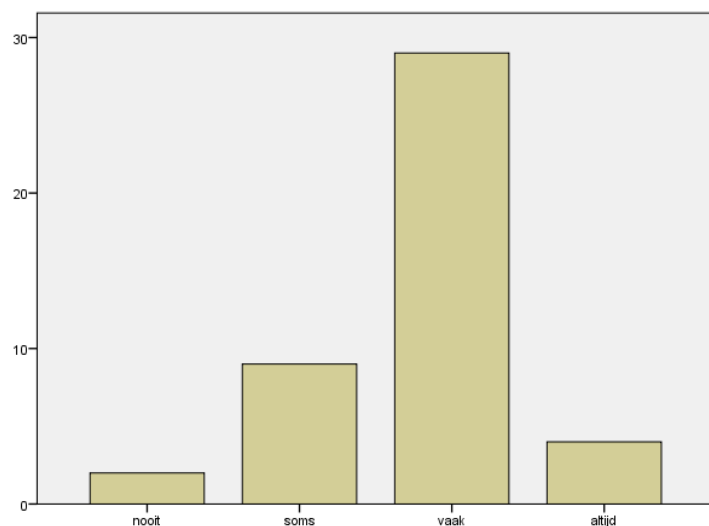
Hieronder worden de gegevens van de tabel grafisch vertoond, door middel van een staafdiagram met een normaalverdeling. De precieze vorm van de verdeling hangt af van twee kengetallen: het gemiddelde en de standaarddeviatie. Deze twee kengetallen bepalen de vorm van de grafiek. Bij een kleine spreiding (standaarddeviatie) is de vorm spits, bij een grote standaarddeviatie is de vorm veel platter (Verhoeven, 2011). Als de vorm platter is wil dit zeggen dat de antwoorden van de respondenten (iets) verder bij elkaar vandaan liggen. Bij de experimentele groep is dit het geval bij de loopbaancompetentie: motievenreflectie, loopbaansturing en de praktijkgerichtheid van de leeromgeving. Bij de controlegroep is dit het geval bij de loopbaancompetentie: motievenreflectie en werkexploratie. De experimentele groep wordt steeds aan de linkerkant van de pagina vertoond.

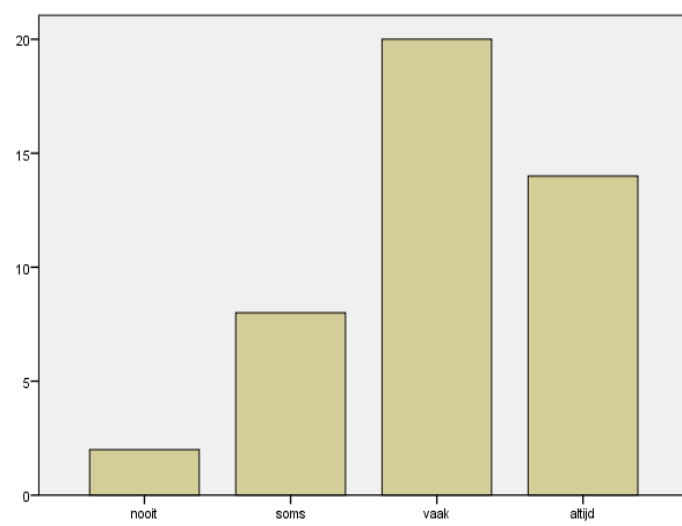

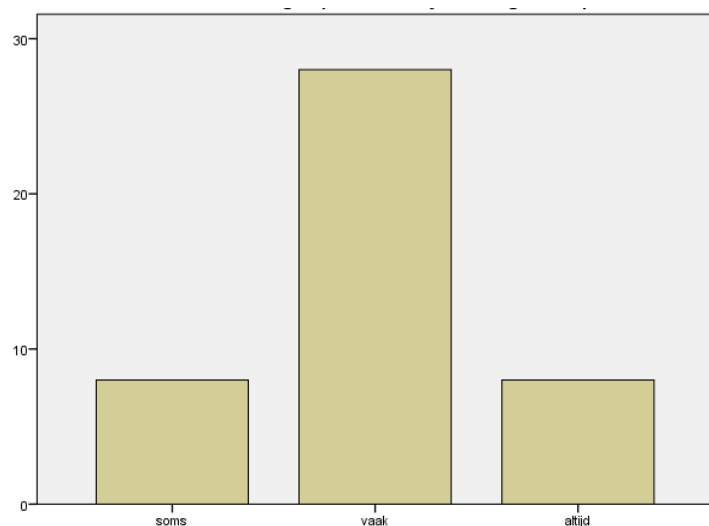
Bijlage 9: Losgekoppelde items gemiddelde

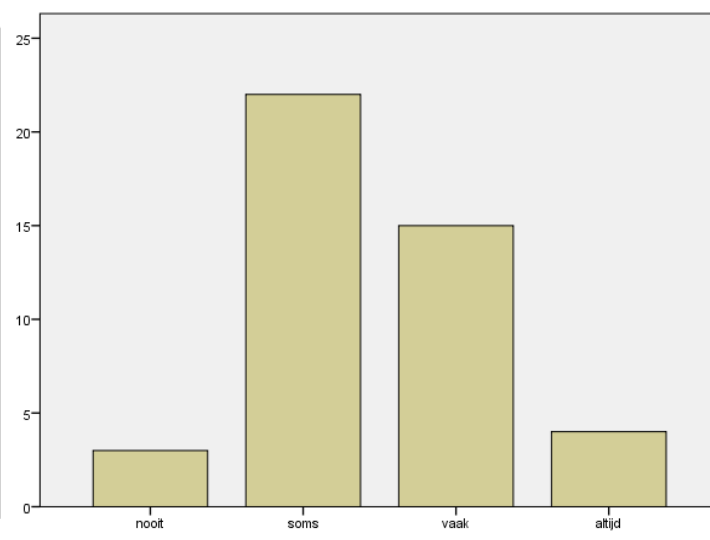
ik weet welke kwaliteiten ik tot nu toe tijdens mijn opleiding heb geleerd

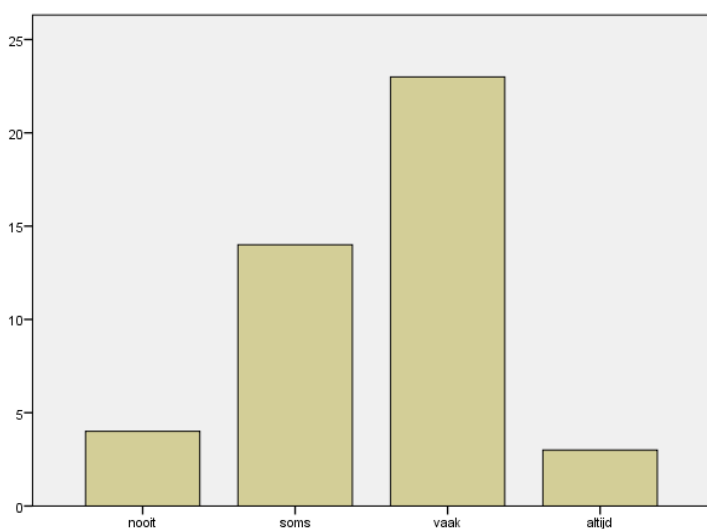
als ik tijdens mijn opleiding ergens op vast loop, weet ik wie ik moet benaderen om mij daarbij te kunnen helpen

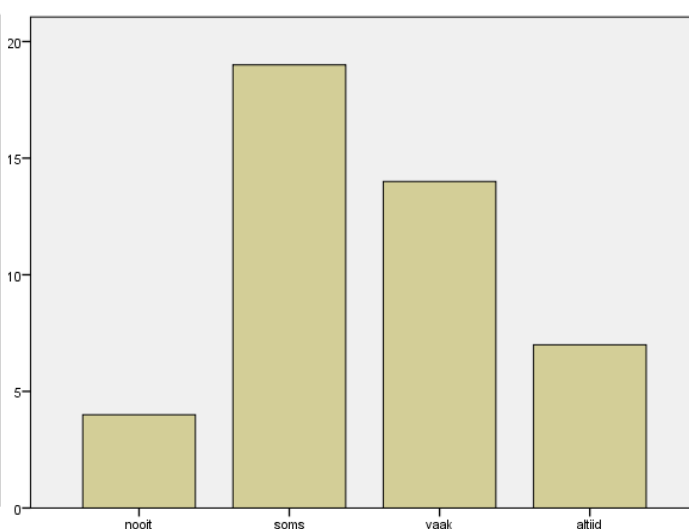
feedback die ik heb ontvangen pas ik toe bij een volgende opdracht

ik vertel welke werkzaamheden ik leuk vind en goed bij mijn passen

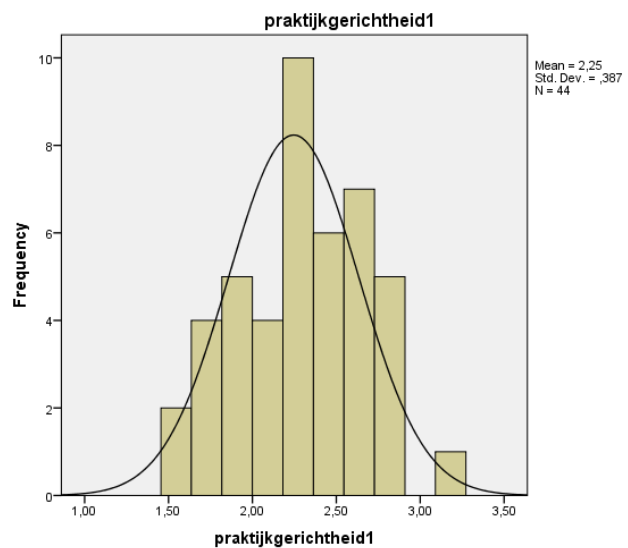
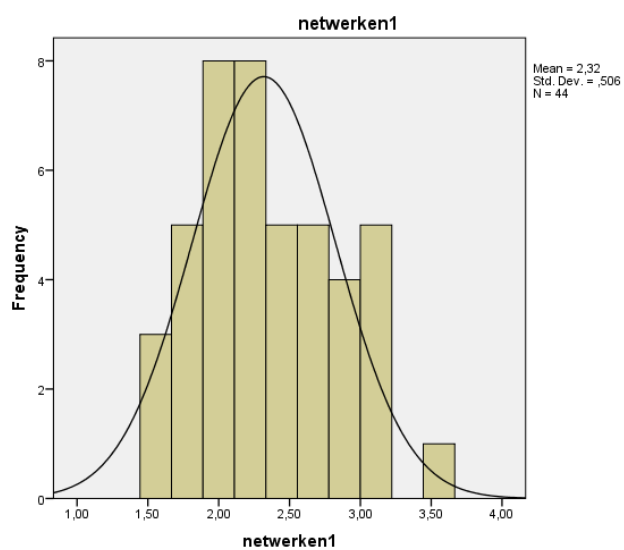
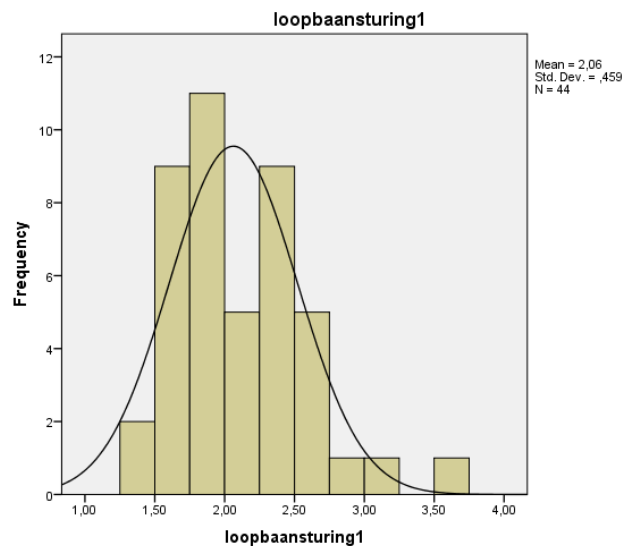
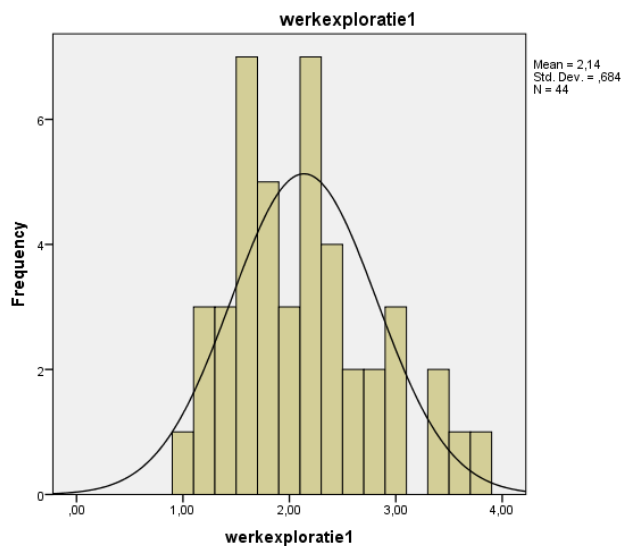
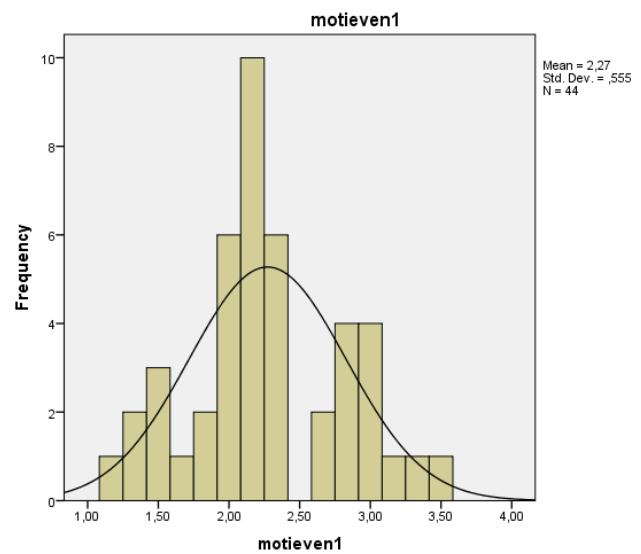
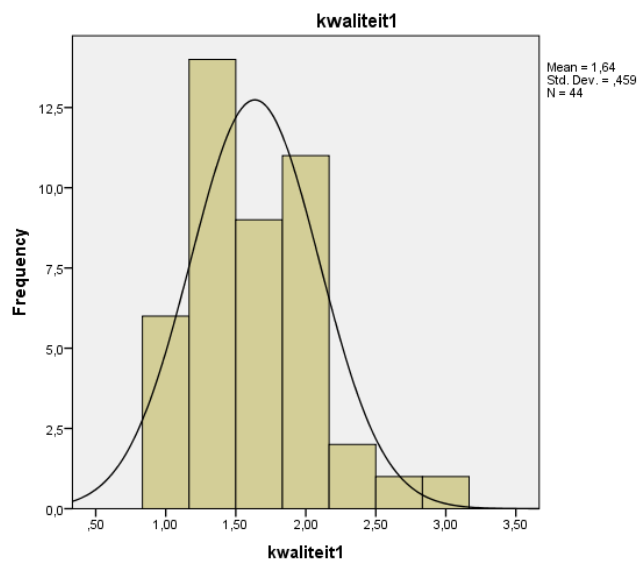

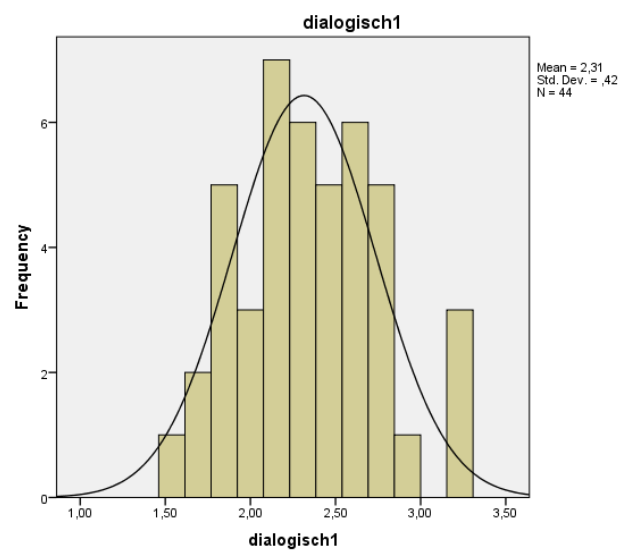
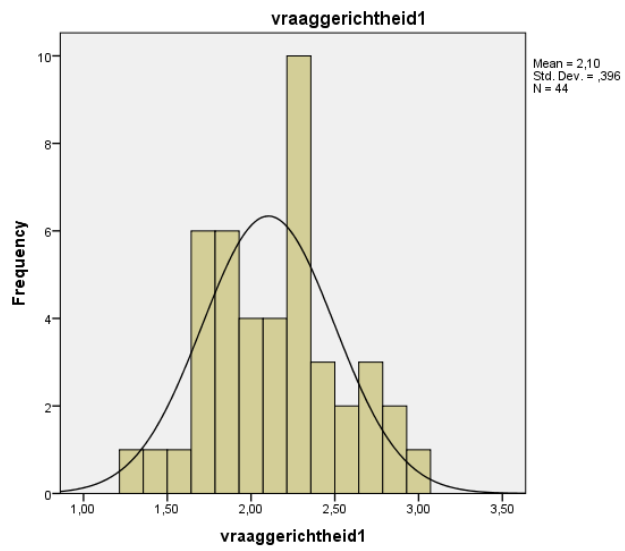
ik maak opdrachten op school die echt in de beroepspraktijk voorkomen

als ik een opdracht maak kijk ik na afloop terug hoe ik het heb gedaan

Bijlage 10: Gemiddelde loopbaancompetenties en krachtige leeromgeving experimentele en controlegroep samen

Bijlage 11: Verschilanalyse experimentele groep versus controlegroep

Significant
Niet significant

	Kwaliteiten reflectie	Motieven reflectie	Werk exploratie	Loopbaan sturing	Net- werken	Praktijk gericht- heid	Vraag gericht- heid	Dialogisch
Mann-Whitney U	159,000	167,000	158,000	156,000	236,000	152,000	172,500	136,000
Z	- 2,008	- 1,777	- 1,971	- 2,031	-, 141	- 2,119	- 1,636	- 2,494
Asymp.Sig. (2-tailed)	,045	,076	,049	,042	,888	,034	,102	,013

Schalen Loopbaancompetenties	Groep	Mean Rank	Aantal (n)
Kwaliteitenreflectie	Experimentele groep	26,27	22
	Controle groep	18,73	22
Motievenreflectie	Experimentele groep	25,91	22
	Controle groep	19,09	22
Werkexploratie	Experimentele groep	26,30	22
	Controle groep	18,70	22
Loopbaansturing	Experimentele groep	26,41	22
	Controle groep	18,59	22
Netwerken	Experimentele groep	22,32	22
	Controle groep	22,77	22
Schalen krachtige leeromgeving	Groep	Mean Rank	Aantal (n)
Praktijkgerichtheid	Experimentele groep	26,59	22
	Controle groep	18,41	22
Vraaggerichtheid	Experimentele groep	25,66	22
	Controle groep	19,34	22
Dialogisch	Experimentele groep	27,32	22
	Controle groep	17,68	22

Tabel 10: Resultaten verschilanalyse tussen experimentele groep en controle groep.

Bijlage 12: Verschilanalyse VSO studenten versus PrO studenten

Significant
Niet significant

Alle resultaten zijn niet significant.

	Kwaliteiten reflectie	Motieven reflectie	Werk exploratie	Loopbaan sturing	Netwerken	Praktijk gerichtheid	Vraag gerichtheid	Dialogisch
Mann-Whitney U	32,500	38,000	26,000	37,000	37,500	28,500	31,000	39,500
Z	-,806	-,355	- 1,300	-,436	-,393	-1,102	-,905	-,236
Asymp.Sig. (2-tailed)	,420	,723	,194	,663	,694	,270	,366	,814

Schalen Loopbaancompetenties	Groep	Mean Rank	Aantal (n)
Kwaliteitenreflectie	VSO	13,50	5
	PrO	10,91	17
Motievenreflectie	VSO	10,60	5
	prO	11,76	17
Werkexploratie	VSO	8,20	5
	PrO	12,47	17
Loopbaansturing	VSO	10,40	5
	PrO	11,82	17
Netwerken	VSO	10,50	5
	PrO	11,79	17
Schalen krachtige leeromgeving	Groep	Mean Rank	Aantal (n)
Praktijkgerichtheid	VSO	8,70	5
	PrO	12,32	17
Vraaggerichtheid	VSO	9,20	5
	PrO	12,18	17
Dialogisch	VSO	10,90	5
	PrO	11,68	17

Tabel 11: Resultaten verschilanalyse tussen de niveau 2 studenten afkomstig van VSO en PrO.

Bijlage 13: ANOVA (enkelvoudige variantieanalyse) wel of geen stoornis

Significant
Niet significant

Alle resultaten zijn niet significant

Schalen	Variantie	Sum of squares	Df	Mean square	F	Significant
Loopbaancompetenties						
Kwaliteitenreflectie	Tussenvariantie	,637	2	,319	1,549	,225
	Binnen variantie	8,434	41	,206		
	Totaal	9,071	43			
Motievenreflectie	Tussenvariantie	,011	2	,006	,018	,983
	Binnen variantie	13,216	41	,322		
	Totaal	13,227	43			
Werkexploratie	Tussenvariantie	,522	2	,261		,584
	Binnen variantie	19,620	41	,479		
	Totaal	20,142	43			
Loopbaansturing	Tussenvariantie	,158	2	,079	,362	,698
	Binnen variantie	8,920	41	,218		
	Totaal	9,078	43			
Netwerken	Tussenvariantie	,215	2	,108	,409	,667
	Binnen variantie	10,787	41	,263		
	Totaal	11,002	43			
Schalen krachtige leeromgeving						
Praktijkgerichtheid	Tussenvariantie	,228	2	,114	,752	,478
	Binnen variantie	6,228	41	,152		
	Totaal	6,456	43			
Vraaggerichtheid	Tussenvariantie	,084	2	,042	,258	,774
	Binnen variantie	6,645	41	,162		
	Totaal	6,729	43			
Dialogisch	Tussenvariantie	,112	2	0,56	,306	,738
	Binnen variantie	7,472	41	,182		
	Totaal	7,584	43			

Tabel 12: Resultaten stoornissen.

Bijlage 14: Eigen werkverklaring

Ondergetekende: (Naam student)

Carmen Derksen

verklaart ondubbelzinnig dat:

- 1) dit werkstuk eigen werk is en daarom geen inbreuk maakt op het auteursrecht van een ander,
- 2) alle gebruikte bronnen (waaronder internetpagina's) zijn voorzien van bronvermelding door middel van voetnoten,
- 3) dit verslag ook digitaal is ingeleverd via Safe Assign (Blackboard).

Plaats: Doesburg

Datum: 4 juli 2016

Handtekeningen:

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke extending to the right.

N.B. Schending van bovengenoemde 'Eigen werkverklaring' wordt als fraude aangemerkt als bedoeld in Art. 19 OER.